

T.C.
İSTANBUL ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı

**GÜNÜMÜZ SANATINDA KULLANILAN GERİ DÖNÜŞÜM
MALZEMELERİ**

Gökçe Oflu

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Cevat Demir

İstanbul, 2017

GÜNÜMÜZ SANATINDA KULLANILAN GERİ DÖNÜŞÜM MALZEMELERİ

Gökçe Ofly

Lisans, Okan Üniversitesi, 2012

T.C.

İstanbul Altınbaş Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı

Yüksek Lisans Programı'na sunulmuştur.

Bu çalışma tarafımızca incelenmiş olup, kapsam ve kalite açısından Yüksek Lisans / Doktora tezi olmaya yeterli bulunmuştur.

Prof. Dr. Cevat Demir

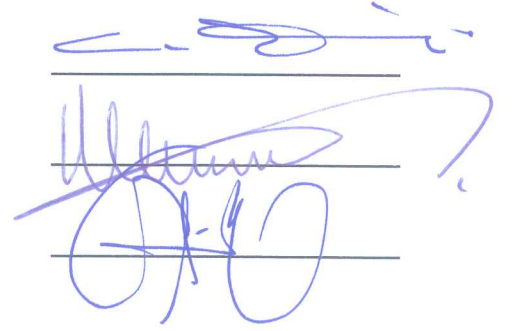
Danışman

İnceleme Komitesi Üyeleri (İlk isim jüri başkanına, ikinci isim tez danışmanına aittir.)

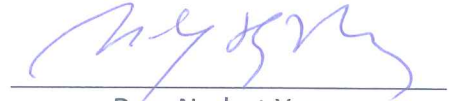
Prof. Dr. Cevat Demir (Jüri)

Dr. Öğretim Üyesi Nurdan Arslan (Jüri)

Dr. Öğretim Üyesi Berna Karaçalı (Jüri)

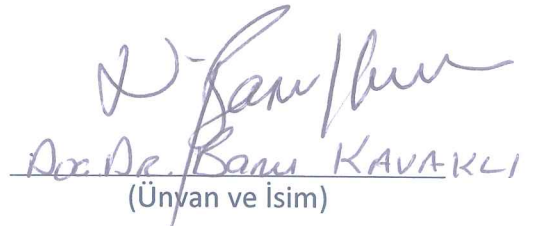

Bu çalışma bir Yüksek Lisans / Doktora tezinin tüm gerekli şartlarını taşımaktadır.

Doç. Nedret Yaşar

Bölüm Başkanı

Doç. Dr. Banu KAVAKLI
(Ünvan ve İsim)

[Üniversite] onayı 20/06/2018

Enstitü Müdürü

Bu dökümandaki tüm bilgilerin akademik kural ve etiğe bağılı kalınarak yazıldığını ve tez yazım kuralları kapsamında bu çalışmada bulunan ve original olmayan bütün bilgi ve materyallerin referanslandırıldığını temin ederim.

Gökçe Ofly

ÖZET

GÜNÜMÜZ SANATINDA KULLANILAN GERİ DÖNÜŞÜM MALZEMELERİ

Gökçe OFLU

Yüksek Lisans, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, İstanbul Altınbaş Üniversitesi,

Danışman: Prof. Dr. Cevat Demir

Ekoloji kavram olarak canlılar ve çevre arasındaki ilişkileri ifade etmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızla gelişen sanayileşme artılarının yanında eksilerini de beraberinde getirmiştir. Toprakta, suda, havada hatta canlılarda sorunlar meydana gelmiştir. Doğal kaynakların tüketimi, atıklar, hızlı nüfus artışı, hava-su kirliliği, canlı neslinin yok oluşu gibi sorunlara yeni stratejiler geliştirmek zorunlu olmuştur. Sürdürülebilir bir çevre anlayışı içerisinde sanat, 1960 ve 1980 yılları arasında ABD'de ve İngiltere'de bu durum içinde çözüm bulmak adına yer almaya başlamıştır. Sanat yoluyla doğanın yeniden kazanılma yolları gerek üretici sektöre gerekse tüketen taraf olan halka sunulmaya çalışılmıştır. Bu aşamada atık malzemeler sanatçının ilgi odağı haline gelmiştir. Kübizm akımında Picasso ve Braque ile sanatta yer edinen atıklar, kısa zamanda eğitim programlarına da konu olmuştur. 1960'lı yıllara ait Pop Sanat ile hazır nesne kullanımı, postmodern bir anlayışa sahip olmuştur. Günlük hayattaki sıradan görülen birçok şey sanatta değer bulmuştur. Robert Morris, Richard Long, Michael Heizer, Walter de Maria, Carl Andre, Vito Acconci, Christo Javacheff, Andy Goldsworthy ve Robert Smithson gibi öncü sanatçılar bu anlamda ürettikleri eserlerle toplumda çevresel bilinç oluşturma adına önemli rol almışlardır. Kendimiz ve kendimizden sonraki kuşaklar için yaşanabilir bir dünya sağlayabilmemiz, daha dikkatli tasarımlar oluşturmamıza, kaynakları tasarruflu kullanmamıza, daha sürdürülebilir üretim mantığı geliştirmemize ve toplumda güçlü bir tüketici bilinci edinmemize bağlıdır.

Çalışmamızın birinci bölümünde ekoloji kavramı, ekolojik sanat ve ekolojik etkenler ve ekolojik malzemeler incelenmiştir. İkinci bölümde doğa ile sanat ilişkisinin tarihsel gelişim süreci verilerek, bu konudaki projeler ve çevreci peyzajlar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde atık

malzeme tanımı yapılarak, çeşitleri, Türk Sanatı'ndaki yeri ve bu malzemelerle yapılmış kamusal alan çalışmaları anlatılmıştır. Dördüncü bölümde sürdürülebilirlik, eko tasarım kavramları tanımlanmış ve Arçelik'ten sürdürülebilirlik örneği sunulmuştur. Son olarak beşinci bölümde geri dönüşüm açıklanarak, geri dönüşümün sembolü, tarihi, önemi, faydaları, basamakları, materyalleri üzerinde durulmuş ve geri dönüşümü kullanan alanlara ve sanatçılara yer verilmiştir. Bu tezde ortaya konan sonuçlar ise doğal dengeyi korumak için atıkları geri dönüşüme kazandırmada mimari, tekstil, takı tasarımı, fotoğraf, sinema hatta otomotiv, beyaz eşya gibi birçok alandaki kişilerin sorumlu duruşunu gerektirdiği gerçeğine götürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Geri dönüşüm, ekoloji, ekolojik sanat, sürdürülebilirlik, atık, tasarım.

ABSTRACT

RECYCLED MATERIALS USED IN CONTEMPORARY ART

Gökçe OFLU,

Master, Art and Design Programme, University of Altınbaş,

Supervisor: Assoc. Prof. Cevat Demir

Ecology refers to the relationship between the environment and living things as a concept. After the Second World War, the rapidly developing industrial revolution brought along the pros and cons as well. There have been problems in the soil, in the water, in the air, even in the living things. It has become imperative to develop new strategies for problems such as consumption of natural resources, wastes, rapid population growth, air-water pollution, and the disappearance of living things. Under a sustainable environmental conception, art began to take place in the United States and Britain in the 1960s and 1980s to find solutions in this situation. The ways of regaining nature through art have been tried to be offered to the public, which is the consuming side of the producer sector. At this stage, waste materials have become the focus of attention of the artist. Picasso and Braque in the Cubism movement and the wastes that took place in the art have also been a subject of short training programs. The use of ready-made objects with pop art from the 1960s has a postmodern understanding. Many things that are seen in everyday life have found value in art. Leading artists such as Robert Morris, Richard Long, Michael Heizer, Walter de Maria, Carl Andre, Vito Acconci, Christo Javacheff, Andy Goldsworthy and Robert Smithson have played an important role in creating society's environmental awareness with the works they produce. We depend on our ability to provide a livable world for ourselves and the next generation, to create more careful designs, not to use resources conservatively, to develop a more sustainable production logic, and to obtain a strong consumer consciousness in the community.

In the first part of our work, the concept of ecology, ecological art and ecological factors and ecological materials are examined. In the second chapter, historical development process of nature and art relation is given and projects and environmental landscapes in this subject are discussed. In the third part, waste materials are defined, their types, their place in Turkish art and public space works made with these materials are explained. In the fourth chapter, sustainability, eco-design concepts are defined and a sustainability example is presented from Arçelik. Finally, in the fifth chapter, the recycling is explained by explaining the symbols, history, precaution, benefits, steps, materials of recycling, and areas and artists using recycling. The results set out in this thesis lead to the fact that in order to preserve the natural equilibrium, all the people in many areas such as architecture, textile, jewelry design, photography, cinema, automotive, white goods need a responsible position.

Key words: Recycling, ecology, ecological art, sustainability, waste, design.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLO LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
RESİMLER LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM – KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Ekoloji Kavramı.....	4
1.1.1. Geçmişten Günümüze Ekolojik Etkenler.....	5
1.1.2. Ekolojik Malzeme Türleri	6
1.1.2.1. Malzemenin Ekolojik Olmasını Belirleyen Faktörler	7
1.1.2.2. Doğal Malzemeler	8
1.1.2.3. Yapay Malzemeler.....	16
1.1.3. Ekolojik Sanat	17
1.2. Doğa ile sanat ilişkisi	19
1.2.1. Doğa Sanat İlişkisinin Gelişim Süreci.....	20
1.2.2. 1960 Sonrası Doğa Sanat İlişkisi.....	21
1.2.3. Doğanın Kültürleşmesi	23
1.2.4. Sanat Yoluyla Doğayı Yeniden Kazanma Projeleri	24
1.2.4.1. Çevreci Güncel Peyzajlar	25

1.2.4.2. Çevresel Sanat Ve Ekolojik Sanat Çalışmalarının Ayrım Noktaları	27
1.3. Atık Malzemeler	28
1.3.1. Atık Malzeme Çeşitleri	29
1.3.2. Sanatta Atık Malzeme Kullanımının Tarihsel Süreci	30
1.3.3. Türk Sanatında Atık Nesnenin Kullanımı	33
1.3.4. Atık Malzemelerle Oluşturulmuş Kamusal Alan Çalışmaları	35
1.3.4.1. Park Guell	35
1.3.4.2. Şandigar Kaya Bahçesi (Changirah Rock Garden)	36
1.3.4.3. Eskişehir Çağdaş Seramik Açık Hava Müzesi	37
1.3.4.4. Mehmet Kavukçu Çalışmaları	38
1.3.4.5. Gökçe Oflu Çalışmaları	39
1.3.5. Atık Nesne Tüketim Kültürü İlişkisi	39
1.4. Sürdürülebilirlik Kavramı	40
1.4.1. Sürdürülebilirliğin Tarihsel Gelişimi	41
1.4.2. Arçelikten Sürdürülebilirlik Örneği	42
1.4.3. Sürdürülebilir Ürün Tasarımı	43
1.4.3.1. Eko Tasarım	45
1.5. Geri Dönüşüm Kavramı	46
1.5.1. Geri Dönüşüm Sembölü ve Tarihçesi	47
1.5.2. Geri Dönüşüm Basamakları	48
1.5.3. Kullanılışlı Geri Dönüşüm Materyalleri	49

1.5.4. Geri Dönüşümün Faydaları	50
1.5.5. Geri Dönüşümün Eğitimdeki Yeri Ve Önemi	51
1.5.5.1. Milli Eğitim Bakanlığının Geri Dönüşüm Eğitimi Projeleri.....	54
1.5.5.2. Türkiye Çevre Eğitim Vakfı E-Okullar Programı.....	55
1.5.6. Geri Dönüşüm Malzemesi Kullanımının Günümüz Sanat Akımlarına Etkileri	56
1.5.6.1. Günümüzde Geri Dönüşüm Malzemeleri Kullanan Sanatçılar	57
1.5.7. Grafik Alanında Geri Dönüşüm Malzemelerinin Kullanımı Ve Eko-Etiket.....	67
1.5.8. Tekstil Alanında Geri Dönüşüm Malzemesi Kullanımı	69
1.5.8.1. Geri Dönüşüm Malzemesi Kullanan Tekstil Sanatçıları.....	71
1.5.9. Mimari Ve Geri Dönüşüm	73
1.5.9.1. Mimaride Geri Dönüşümlü Kullanılabilir Malzemeler	74
1.5.10. Sinemada Geri Dönüşüm Malzemelerinin Kullanımı	77
1.5.11. Takı Tasarımında Geri Dönüşüm Malzemelerinin Kullanımı.....	77
1.5.12. Fotoğrafta Geri Dönüşüm Malzemelerinin Kullanımı	79
2. BÖLÜM - GÜNÜMÜZ SANATINDA KULLANILAN GERİ DÖNÜŞÜM MALZEMELERİ: SANATÇI GÖRÜŞLERİNE GÖRE NİTEL BİR ARAŞTIRMA	82
2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	82
2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	82
2.3. Araştırmanın Kapsamı	83
2.4. Araştırmanın Metodolojisi ve Modeli	83
2.5. Çalışma Evreni ve Örneklem	84

2.6. Araştırmanın Yöntemi ve Ölçeği	86
2.7. Çalışmanın Hipotezleri ve Araştırma Sorusu Ve Modeli	87
2.8. Görüşme Formunun Hazırlanması	88
3. BÖLÜM - GENEL DEĞERLENDİRME İLE SONUÇ VE ÖNERİLER.....	89
3.1. Demografik Değişkenlerle İlgili Değerlendirmeler	89
3.2. Temalar	89
3.2.1. Geri Dönüşüm Materyallerinin Görsel Etkisi ile İlgili Bulgular.....	89
3.2.2. Geri Dönüşüm Materyallerinin İzleyici Üzerindeki Etkisine Ait Bulgular	92
3.2.3. Geri Dönüşüm Materyallerinin Boya ile Birlikte Kullanılmasındaki Farkındalığı ile İlgili Bulgular	94
3.2.4. Geri Dönüşüm Materyallerinin Kullanılmasıyla İlgili Bulgular	95
3.2.5. Geri Dönüşüm Materyallerinde ZERO Yaklaşımına ait Farkındalığıyla İlgili Bulgular	97
3.2.6. Geri Dönüşüm Materyallerinin İzleyici Üzerindeki Etkisini ile İlgili Bulgular	98
3.3. Hipotezlere Yönelik Değerlendirmeler	100
3.4. Araştırma Bulgularının İlgili Yazına Katkıları	101
3.5. Sonuç ve Öneriler.....	102
4. KAYNAKÇA.....	104
5. EKLER.....	110
5.1. Görüşme Soruları	110
5.2. Görüşmeye Katılan İsimler	111
5.3. Gökçe Oflu Özgeçmiş ve Çalışmalar.....	112

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları	89
Tablo 2: Geri dönüşüm materyali kullanan sanatçıların algısını ölçmek için oluşan temalar..	90
Tablo 3: Geri Dönüşüm Materyallerinin İzleyici Üzerindeki Etkisini ölçmek için oluşan temalar	92
Tablo 4: Geri Dönüşüm Materyallerinin Boya ile Birlikte Kullanılmasındaki Farkındalığı ölçmek için oluşan temalar.....	94
Tablo 5 : Geri Dönüşüm Materyallerinin Kullanılmasını ölçmek için oluşan temalar.....	96
Tablo 6: Geri Dönüşüm Materyallerinde ZERO Yaklaşımı ölçmek için oluşan.....	97
Tablo 7: Geri Dönüşüm Materyallerinin İzleyici Üzerindeki Etkisini ölçmek için oluşan temalar	98
Tablo 8: Araştırma Hipotezlerinin Doğrulama Sonuçları.	100

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Doğal Taşların Sınıflandırılması.....	9
Şekil 2 : Dört aşamalı sürdürülebilir tasarım modeli.....	44
Şekil 3 : Yeşil tasarım/ Geleneksel tasarım	45

RESİMLER LİSTESİ

- Resim 1: Rize’de ahşap malzemeyle yapılmış konut örneği,
<http://www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,127857/ahsap-evler.html>
(Erişim Tarihi ve Saati: 23-10-2017/ 10: 15).....10
- Resim 2: Tayland'daki Panyaden Okulu için bambudan inşa edilen spor salonu,
<http://www.arkitera.com/haber/29171/doga-ile-ic-ice-bir-spor-salonu>,
(Erişim Tarihi ve Saati: 10-10-2017/ 11: 35).....11
- Resim 3: Kenevir bitkisi,
<https://onedio.com/haber>,
(Erişim Tarihi ve Saati: 02-01-2017/ 11: 00).....11
- Resim 4: Kampanya Afişi,
<https://onedio.com/haber>,
(Erişim Tarihi ve Saati: 02-01-2017/ 11: 10).....12
- Resim 5: Kenevir Bitkisi,
<https://onedio.com/haber>,
(Erişim Tarihi ve Saati: 02-01-2017/ 11: 20).....13
- Resim 6: Reklam Kampanyası Afişi,
<https://onedio.com/haber>,
(Erişim Tarihi ve Saati: 02-01-2017/ 11: 20).....14
- Resim 7: Reklam Kampanyası Afişi,
<https://onedio.com/haber>,
(Erişim Tarihi ve Saati: 02-01-2017/ 11: 20).....15
- Resim 8: Kenevir Bitkisi,
<https://onedio.com/haber>,
(Erişim Tarihi ve Saati: 02-01-2017/ 11: 30).....16
- Resim 9: Andy Goldsworthy,
“sycamore” (çınar), 1986, Karışık teknik, Glasgow Pollock Garden
<http://www.goldsworthy.cc.gla.ac.uk>
(Erişim Tarihi ve Saati: 18-11-2017/ 18: 25).....17
- Resim 10: Andy Goldsworthy,
“Woven bracken ball” (örgü top), 1985, Karışık Teknik, Langhol, Scotland,

http://www.goldsworthy.cc.gla.ac.uk , (Erişim Tarihi ve Saati: 03-11-2017/ 22:13).....	17
Resim 11: Stonehenge, Nazka çizimleri, İngiltere, https://frametoframe.ca , (Erişim Tarihi ve Saati: 04-11-2017/ 23: 02).....	19
Resim 12: M.Ö. 100 – M.S. 2000, Nazka Düzlükleri – Peru, https://frametoframe.ca , (Erişim Tarihi ve Saati: 04-11-2017 / 23: 05).....	19
Resim 13: Robert Smithson, "Kırık Cam Adası (Island of Broken Glass) 1969, James Cohan Gallery, A.B.D.....	23
Resim 14: Robert Smithson, "Jetty Spiral" (Sarmal Dalga Kıran), 1970, Utah, A.B.D.....	23
Resim15: Simon Starling, Tabernas Çöl Koşusu, 2005, 170x200 cm., TATE, UK.....	26
Resim 16: Lynne Hull, Göçün Kilometre Taşları I ve II,1995-1996, taş, 80X110cm-30X90 cm., http://eco-art.org/?page_id=28 , (Erişim Tarihi ve Saati: 02-08-2017/ 16: 59).....	27
Resim 17: Pablo Picasso, Gitar, 1913, Karışık teknik, 76X52X19 cm MOMA, NY, A.B.D.....	31
Resim 18: Pablo Picasso, Gitar, 1913, Karışık teknik, MOMA, NY, A.B.D.....	31
Resim 19: Marcel Duchamp, Çeşme, 1917, Philadelphia Sanat Müzesi, The Louise ve Walter Arensberg Koleksiyonu.....	32
Resim 20: Picasso, Boğa Başı, 1943, Bronz, 42X41X15 cm., MOMA, NY, A.B.D.....	32
Resim 21: Kuzgun Acar, Heykel, İMÇ, İstanbul.....	34
Resim 22: Şule Eryılmaz, İsimsiz, Marmara Üniversitesi G.S.F. Cumhuriyet Müzesi, TR.....	34
Resim 23: Antonia Gaudi, 1914, Park Guell Ejderha, Barselona, İspanya.....	36
Resim 24: Antoniq Gaudi, Serpent bench at Parch Guell, Barselona, İspanya.....	36
Resim 25: Nek Chand, 1960, Şandigar Kaya Bahçesi, Bilezik Heykelleri, http://nekchand.com/gallery/interactive-panoramas , (Erişim Tarihi ve Saati: 09-08-2017/ 21: 02).....	37
Resim 26: Seramik Park, Amfi Tiyatro, Eskişehir, Türkiye.....	38
Resim 27: Mehmet Kavukçu Arşivi, http://mehmetkavukcu.com/ (Erişim Tarihi ve Saati: 18-12-2017/ 13: 02).....	38
Resim 28: Mehmet Kavukçu Arşivi,	

http://mehmetkavukcu.com/ (Erişim Tarihi ve Saati: 18-12-2017/ 13: 02).....	38
Resim 29: Gökçe Oflu, "mahrem" Enstelasyon, 2012, 200X600 cm., https://www.gokceoflu.com/eserler , (Erişim Tarihi ve Saati: 18-12-2017/ 14: 08).....	39
Resim 30: Arçelik 2016 "Cycles" Geri Dönüşüm Tasarım Sergisi, İstanbul Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı, Türkiye	43
Resim 31: Renault'un çevreye duyarlı aracı Modus.....	46
Resim 32: Gary Anderson 'un logo çalışması, http://www.unsecondarydetails.com/tag/gary-anderson/ (Erişim Tarihi ve Saati: 18-12-2017/ 22: 07).....	48
Resim 33: İstanbuldaki okullarda bulunan geri kazanım köşeleri.....	52
Resim 34: Tutki ile Tasarla, http://www.biletix.com/etkinlik/RPM26/ISTANBUL/tr , (Erişim Tarihi ve Saati: 01-12-2017/ 05: 07).....	52
Resim 35: Namık Kemal Ortaokulu Öğrenci Çalışmaları, http://www.mengen.gen.tr/67734-29.12.2017-67734.html , (Erişim Tarihi ve Saati: 03-01-2018/ 09: 05).....	53
Resim 36: Özel Üsküdar SEV Ortaokulu Öğrenci Çalışmaları, http://www.sevuskudar.k12.tr , (Erişim Tarihi ve Saati: 04-01-2018/ 19: 25).....	53
Resim 37: Yeşil Bayrak Ödülü alan öğrenciler, http://www.ekookullar.org.tr/Icerik/IcerikDetay.aspx?refno=24#.WjeggMZl9PY (Erişim Tarihi ve Saati: 02-12-2015/ 07: 07).....	58
Resim 38: Katherine Wheeler, Çay takımı, 2007, http://katherinewheeler.com.au/category/ceramics/ (Erişim Tarihi ve Saati: 12-08-2015/ 09: 22).....	58
Resim 39: Katherine Wheeler, Mercan Bileklik, 2011, http://katherinewheeler.com.au/category/ceramics/ (Erişim Tarihi ve Saati: 12-08-2015/ 09: 31).....	58
Resim 40: Romuald Hazoume, Sadece Tanrı, 2013,	

	http://www.octobergallery.co.uk/artists/hazoume/ (Erişim Tarihi ve Saati: 22-08-2015/ 03: 11).....	58
Resim 41: Romuald Hazoume, Rare Finerie, 2013,	http://www.octobergallery.co.uk/artists/hazoume/ (Erişim Tarihi ve Saati: 22-08-2015/ 03: 11).....	58
Resim 42: Choi Jeong Hwa, Believe It of Not, 2006,	https://theredlist.com/search?q= (Erişim Tarihi ve Saati: 22-08-2015/ 03: 28).....	59
Resim 43: Alejandro Duran, Deniz, 2013,	http://www.alejandroduran.com/washedupseries/ (Erişim Tarihi ve Saati: 19-7-2016/ 14: 55).....	59
Resim 44: Alejandro Duran, Spill, 2013,	http://www.alejandroduran.com/washedupseries/ (Erişim Tarihi ve Saati: 19-7-2016/ 15: 00).....	59
Resim 45: Aycan Güler, Bale Tel, 2012,	http://sanatkaravani.com/aycan-guler/ (Erişim Tarihi ve Saati: 16-12-2017/ 11: 00).....	60
Resim 46: Nazım Özel, Ağaç, 1994,	http://www.nazimozel.com/photo.htm , (Erişim Tarihi ve Saati: 10-12-2016/ 10: 00).....	60
Resim 47: Nazım Özel, New Civic Center, 1985,	http://www.nazimozel.com/photo.htm , (Erişim Tarihi ve Saati: 10-12-2016/ 10: 00).....	61
Resim 48: P. Daugherty, Call of the wild, Museum of glass, 2002, Tacoma, A.B.D.....		61
Resim 49: Angela Haseltine, 2016.....		62
Resim 50: John Dahlsen, 2005 Dijital baskı,	http://www.johndahlsen.com/enviro_art.html , (Erişim Tarihi ve Saati: 10-08-2016/ 10: 00).....	62
Resim 51: Alper Aydın, D8M, 2017, 15. İstanbul Bienali.....		63
Resim 52: Lungiswa Gqunta, Çimen 2017, 15. İstanbul Bienali.....		64
Resim 53: Recolecta, 1990/2017 Pera Müzesi, 15. İstanbul Bienali.....		65
Resim 54: Olaf Metzger, Toplama merkezi, 1992/2017, 15. İstanbul Bienali.....		66

Resim 55: Armen Rotch, Tea Bags 200X166 cm., Contemporary İstanbul 2017.....	67
Resim 56: Lee, Never Wasted (Asla Çöp Değil) alışveriş çantası, http://www.thedieline.com/blog/2011/2/9/lee-never-wasted.html (Erişim Tarihi ve Saati: 18-12-2017/ 15: 17).....	68
Resim 57: Note Eco, Geri dönüşüm malzemesi kullandığını gösteren afiş.....	68
Resim 58: Steppen geri dönüştürülebilir malzemeden yapılmış kurşun kalem.....	69
Resim 59: Papua Yeni Gine'de Kadınların Gri Kilden Yapılmış Matem Kıyafetleri.....	70
Resim 60: Nene Hatun Kız Meslek Lisesi, "Gardırobunda doğaya yer ver" projesi 2016.....	71
Resim 61: Nicole Dextras, The little green Project, http://nicoledextras.com/portfolio/botanical-wearables/ (Erişim Tarihi ve Saati: 20-12-2017/ 20: 17).....	72
Resim 62: Jennifer Hecker, Martyr Dress, http://jenniferhecker.net , (Erişim Tarihi ve Saati: 20-12-2017/ 20: 27).....	72
Resim 63: Kristen Alyce Tasarımı, http://www.kristenalyce.com/portfolio/ (Erişim Tarihi ve Saati: 02-04-2017/ 23: 34).....	73
Resim 64: Yapı üretim sürecinde duvar örmede inşaat atıklarının kullanılması.....	75
Resim 65: Yıkılan bir evin ahşap kapılarının cephe tasarımında değerlendirilmesi.....	76
Resim 65: Atıklardan oluşturulan bir tiyatro, Jellyfish Theatre, Londra.....	76
Resim 67: Pilar Cotter Takı Örnekleri, http://www.pilarcotter.com/?cat=18 , (Erişim Tarihi ve Saati: 06-01-2017/ 19: 30).....	78
Resim 68: Güllur Özdağlar, Pet işler, http://www.gulnurozdaglar.com , (Erişim Tarihi ve Saati: 11-04-2016/ 10: 16).....	79
Resim 69: Nyaba Leon Ouedraogo, Bakır Cehennemi Serisi, http://africanah.org/nyaba-leon-ouedraogo-2/ (Erişim Tarihi ve Saati: 11-04-2016/ 10: 16).....	80
Resim 70: Svetlana Ostapovici, Metal geri dönüşümü.....	80

GİRİŞ

İnsanoğlunun yaşadığı ve etkileşimde bulunduğu maddi koşullar zamanla değiştiğinden, sanatı doğuran düşüncenin odağı ve niyeti değiştirebilmektedir. Diğer bir deyişle sanat, sanatçı ve atmosfer etkileşimleri birbirlerini yeniden yapılandırır. Sanatsal malzeme ve kaynak düşünce değiştikçe, sanat yeniden uyumlu hale getirilebilir.

Çöp, kullanılmayan malzeme ve atık çağdaş sanatta yeni odaklardan biridir. Bunlar, bazen birbirinin yerine geçen kelimelerdir. Cam, paçavra, kağıt veya metal gibi atılan materyal olarak tanımlandığı gibi bunlardan bazıları bazı biçimlerde tekrar kullanılabilir. Bunun haricinde de önemsiz mobilyalar ve çatı katındaki diğer çöp kutuları gibi parçalanmış ya da atılmak için uygun olan ya da ucuz ya da çürük malzemelerden oluşmaktadır. Bununla birlikte, “junk” (önemsiz/çöp) kavramı üzerine yaptığı teorik çalışmalarıyla ünlü Fransız sosyolog Thierry Bardini, önemsiz/çöp olanın geri dönüştürülme, yeni amaçlar için kullanılma potansiyelinin altını çizmekte ve böylece yeniden hayata döndürüldüğünü belirtmektedir. Bardini önemsiz/çöp kavramına ‘doğa ve kültürün, ve hatta insanlığın, büyük bir kısmının, işe yaramayan, çöp olarak görülen, ancak geri dönüştürülme potansiyeli taşıyan nesnelere ibaret olduğunu’ söyleyecek kadar önem atfetmiştir (Bardini, 2011).

İnsanoğlunun hayatında önemsiz materyallerin çağrışımları üzerine düşünürken, evin garajında veya çatı katlarında duran önemsiz şeylerin yeni sanat eserlerine dönüşebilme ihtimali ortaya çıkmaktadır. Eskiden bir amaç doğrultusunda kullanışlı olan ve sonrasında bir amaca hizmet etmesi gerekmiyordu. Bir kenarda paslanmaya ve çürümeye terk edilen malzemeler önemsizleşmekteydi. Bu önemsiz materyaller, insanlar üzerinde yaşanmışlıkların hatıralarını da bünyesinde taşımaktaydı.

Bu nedenle, önemsiz materyallerin geri dönüşüm süreci ve yaşanmışlık hatıralarını, sözde geri kalan kültürel yaşama geri getirmenin yeni yollarını bulmak için gösterilen çabalar, bir şekilde kendimizi geri kazanmaya(dönüşüme) bırakmaktadır. Yani, maddi bir ontolojik perspektiften, atık ve önemsiz materyal uygar yaşamın son ürünleri olduğundan, insanlar mecazi olarak çöp tenekesine indirilebilirler. Başka bir deyişle, ürettiğin ve tükettiğin şeyler aslında insanların dünyadaki varlığının izleri olmaktadır. Bu önemsiz/çöp yığını arasından hayat yeniden ortaya çıkabilir mi? Başka bir deyişle, önemsiz materyalleri mantıklı nesnelere dönüştürmek mümkün müdür? Günümüz sanatçıları geleneksel boya yönteminin yanı sıra insanların işe yaramaz, atıl,

önemsiz gördüğü materyalleri alarak sanatçı bakış açısıyla yeni kombinasyonlar üretilebilmektedir. Bu noktada, sanat, uzun ömürlü bir medeniyetin kalanlarla yüzleşmesi, ekolojik hayal gücünün uzatılması ve insanların istenmeyen materyallerini kültüre geri döndürmesi için bir araç sağlamaktadır.

Atık maddeler, insanlar için pratik değerlerini kullandıktan ve kaybettikten sonra, hemen marjinalize edilmiş, bastırılmış ve atılmış bir yapıya kavuşturularak büyük bir depolama alanı yaratılmıştır. Sonuç olarak, insanlığın ayrışmaya hükmetmiş bir tabiata dönüşmesi hedeflenmiştir. Bu noktada, doğa ile kültür arasındaki etkileşim yeni bir dönüğe, eski ikiliklerin tekrar gözden geçirilmesi gereken yeni bir materyalist dönüşüme girmiştir. Fiziksel ortamdaki değişiklikler ve maddi süreçler, sanatsal üretimler de dahil olmak üzere kültürel süreçlerle birbirine bağlıdır.

Çok yaygın olmasa da, farklı alanlarda atık nesne kullanımı çok eski dönemlere kadar gitmektedir. Önceden sadece belirli bir gelir düzeyinde olan grupların kullandığı atık nesne, doğal kaynakların hızla tüketildiği günümüz dünyasında neredeyse toplumun tüm kesiminin ihtiyaç duyduğu bir nesne haline dönüşmüştür. Sanayi alanında kullanılarak ihtiyaç duyulan kaynağın belirli bir kısmını sağlayan atık nesne, sadece bu alanda değil aynı zamanda gerek duyulan tüm diğer alanlarda da kullanılmaktadır. Bu kullanım daha özel alanlara yani sanat ve gündelik yaşama kadar yayılmıştır.

20. yy. başlarında kübizm akımıyla sanat alanında kullanılan atık nesne, sanat nesnesi tanımının değişmesine yol açmış ve klasik malzeme dışında malzemelerle de sanat eseri üretilebileceği düşüncesinin doğmasına neden olmuştur. Sanatı yüzyıl boyunca etkileyecek bu devrim, günlük hayatın bir parçası olan ve her an kullandığımız nesnelere gerek felsefi, gerekse mizahi ve hicivsel yanı ile sanat ürünlerine yeni bir anlayış kazandırmıştır” (Sevim ve Boz, 2011). Sanat alanında birçok yenilik ve değişimin olmasını sağlayan sanat dışı nesnelere, günümüzde de bu etkilerini sürdürmekte ve insan hayatının farklı alanlarına yayılmaktadır.

Doğal kaynakların hızla tüketilmesi ve ek kaynağa ihtiyaç duyulması geri dönüşüm kavramının önemini artmasına neden olmuştur. Böylelikle atık nesne ile ilgili toplumun bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Farklı alanlarda yapılan çalışmaların yanı sıra sanatçıların da çalışmaları bulunmaktadır. Atık nesnenin kullanımı, sanatçılar arasında da

hızla yaygınlaşmaktadır. Alternatif bir malzeme olan bu nesne, yaratıcı eylemler sonucunda sanatsal ürünlere dönüştürülmekte ve bu süreç boyunca biçimlendirme, form oluşturma, işe yaramayan bir malzemedен estetik nesne oluşturma gibi öğrenmeler oluşmaktadır. Böylelikle atık nesne ile ilgili oluşturulmak istenilen farkındalık izleyiciye davranış olarak kazandırılmaktadır. Bu çalışmada atık nesne ve sanat ilişkisi, bunun sanatçı bakış açısıyla yansımaları incelenmiş, atık nesne ile oluşturulan çalışmaların sanatçı ve izleyici için açtığı sorgu alanına değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Ekoloji Kavramı

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre ekoloji; canlıların kendileri arasındaki ve kendileri ile çevre arasındaki ilişkileri ve çok yönlü etkilenmeleri inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. İngilizce Oxford sözlüğünde ise ekoloji, “Bitki ve hayvan ekonomisi bilimi; hayat biçimleri ve yetiştikleri ortam ve çevrelerine kadar, yaşayan organizmaların ilişkileriyle ilgilenen bir biyoloji dalıdır.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sürekli devam eden karşılıklı ilişkiler çerçevesinde değişen ilişkiler bütününe ekolojik süreçler denilmektedir. (Berber, 2012: 75).

“Ekoloji kavramı ilk olarak 19. yüzyılda Alman Bilim adamı Ernst Haeckel tarafından kullanılmıştır. Yunancada barınak, ev, yer anlamına gelen “oiko” sözcüğü ile bilim anlamına gelen “logia” kelimesinden türetilmiş bir terimdir. Ernst Haeckel ekolojinin tanımını şu şekilde ifade etmiştir” (Sevgi, 2015: 27- 46).

Ekoloji deyiminden, doğanın ekonomisi ile ilgili olan bilgiler topluluğunu anlıyoruz. Bu bilgiler hayvanların organik ve inorganik çevresi ile olan tüm ilişkilerinin incelenmesini kapsamaktadır. Bu ilişkiler hayvanlar ve bitkiler arasında ister dostça, ister düşmanca olsun; ister dolaylı, isterse doğrudan doğruya bağıntılı bulunsun, bu bilim dalı hepsini kapsamına almaktadır. Kısa bir ifade ile ekoloji, Darwin’in “yaşam için savaş” koşulları olarak ifade ettiği tüm karmaşık ilişkilerin incelenmesi ve araştırılmasıdır.

“Ekoloji kavramı, ekonomi, sosyoloji, felsefe, biyoloji, mimarlık, mühendislik, şehircilik, hukuk, tarih gibi pek çok alanla çevre bağlamında ilişki kuran çok yönlü bir disiplindir. 1970'lere kadar sadece bitkiler ve hayvanların çevreleriyle olan ilişkilerini inceleyen ekoloji, sonraki dönemlerde dünyanın gündemini teşkil eden çevre sorunlarının ilk sıralarda yer almasıyla içerik genişlemiş ve insan-doğa ilişkilerini de kapsamaya başlamıştır” (Erdede ve Bektaş, 2014: 1-12).

Ekoloji ve çevre kavramları birbirinin yerine kullanılmasına rağmen, bu iki kavram aynı anlamı taşımamaktadır. Çevre, canlıların içinde buldukları ortam, onları kuşatan dış faktörlerdir. “Ekoloji ise bu canlılar ile çevre arasındaki ilişkilerdir. Durağan olan çevre ifadesi, sabit durumu

ya da yapıyı keşfetmeye yöneliktir. Buna karşılık ekoloji, çevre ile organizmalar arasındaki ilişkileri doğrudan, dolaylı veya çok yönlü olarak ele almaktadır” (Erdede ve Bektaş, 2014).

1.1.1. Geçmişten Günümüze Ekolojik Etkenler

Sanayi devriminin başlaması beraberinde çevre sorunlarını getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı’yla birlikte tüm ülkelerin ekonomik yönden kalkınma yarışına girmeleri bu sorunları küresel hale getirmiştir. Küresel ısınma, su kirliliği, hava kirliliği, toprak kirlenmesi, radyoaktif kirlenme, çölleşme, görüntü kirliliği, gürültü kirliliği gibi çevresel sorunlar ekolojik sorunlara neden olmuştur. Nüfus artışı, teknolojik gelişmeler, insanların bilinçsiz bir şekilde teknoloji kullanımı doğadaki biyolojik çeşitliliğin dengesini bozmaktadır. Yeşil alanların hızla yok edilmesi, hızlı kentleşme, sanayide kullanılan kimyasallar, nükleer enerji, termik santraller doğadaki dengeye çok büyük zarar vermektedir. “Hızla gelişen sanayileşme, kentlerdeki aşırı nüfus yoğunluğu toprak alanların dengesiz dağılımına ve tarım alanlarının azalmasına neden olmaktadır” (Berber, 2012: 68).

Çevre sorunları ile birlikte klasik ekolojinin araştırma alanına insan faktörü girmiş ve insanın çevreye olan etkisini inceleyen insan ekolojisi ya da toplumsal ekoloji adı verilen bir yan dal gelişmiştir. “Eski çağlardaki mimariyi ekolojik açıdan ele alındığında bugün üzerinde durulan ekolojik önerilere yakın çözümler üretilmiştir. Nüfus yoğunluğu ile doğanın taşıma kapasitesi arasındaki denge, yerleşim yerlerindeki yapıların tasarımı, mimarisi ile iklim arasındaki ilişki, doğal ve yenilenebilir malzeme kullanımı, dönemin ekolojik bakımdan yaklaşımını ortaya koyan niteliklerdir” (Cook, 2001: 52-57).

“Dünya üzerindeki doğal veya yapay tüm gelişmelerin zincirleme halinde birbirine bağlı olduğu ve bu duruma bağlı olarak ülkelerin geleceğinin birbirlerine bağımlı olması insanların ekoloji bilimine ihtiyacını ve verdiği önemi artırmıştır. Hızla ilerleyen teknoloji, ekonomi ve yapı malzemeleri konusunda ekoloji dengesinin neden olduğu problemlerin arttığı görülmektedir. Bu nedenle çevre ve insan adına daha geniş alana sahip uygulamalı yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, ekoloji bilimi günümüzde dünyadaki düşüncelerimize ve ekonomik bakış açlarına yön vermeye başlayan bir güç haline gelmiştir” (Berkes ve Kışlalıoğlu, 1993: 33).

Ekolojik sistemler, bünyelerinde sayısız canlı çeşidini barındırmaktadırlar. Ekolojik çevre,

zamanla değişimlere karşı, sürekli olarak kendi dengesini koruma altında tutmaya çalışan bir sistemdir. "Ekolojik sistemler, belirli bir sınıra kadar, çevre kirliliğine karşı direnç oluşturmaktadır. Bu sınırın aşılması halinde ise doğada geri dönüşü mümkün olmayan tahribatlar söz konusu olmaktadır. Bu olumsuzlar sadece ekolojik dengeyi bozmakla kalmayıp insan sağlığını da tehdit etmektedir." Gerek beslenme yoluyla gerekse kirli havayı soluma yoluyla insan metabolizmasını etkileyen birçok sağlık sorununa neden olmaktadır (Berber, 2012: 63).

"Binalarda tüketilen enerji miktarının dünyada tüketilen enerji miktarının neredeyse yarısına denk gelmesi, enerji kaynaklarının sebep olduğu çevresel sorunlara karşı, ekolojik yapılara gereksinimi beraberinde getirmiştir. Kullanılan enerjinin yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanarak, enerji ihtiyacı aza indirgenmeye çalışılmaktadır" (Berber, 2012: 58).

1.1.2. Ekolojik Malzeme Türleri

Malzeme kelime anlamı olarak, daha sonra kullanılabilir cisimler oluşturmak için kullanılan araç ve gereçlerin tümüne verilen addır. Ekolojik malzeme ise doğadaki dengeye herhangi bir şekilde zarar vermeyen doğal veya yapay materyaller içeren cisimlerdir. Doğada tüm canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için kurulu olan denge belirli sistemlere dayalıdır. Bu dengeyi sağlayan sistemlerin herhangi bir şekilde bozulması canlıların yaşamını tehlikeye atmaktadır. "Bu nedenle ekolojik malzeme sayılabilecek ürünlerin taş, ahşap, kil, saman, hasır, keten, saz gibi içinde sentetik katkı bulunmayan, insan doğasına uygun ve geri dönüşebilir malzemeler olması gerekmektedir" (Berkes ve Kışlalıoğlu, 1993: 19).

Mimarlık ve tasarım alanları, üretimde endüstrileşme ile birlikte artan çevre sorunları karşısında yeni tedbirler ve çözüm yolları bulmak zorunda kalmıştır. Tasarım ve mimaride, alınan tedbirler çerçevesinde, kullanılan malzemelerin geri dönüşümlü ve doğaya hiç zarar vermeyen ya da minimum seviyede olanı tercih edilmeye ve mümkün ölçüde az enerji ile üretim gerçekleştirmeye çalışılmaktadır. Bu noktada günümüzde, tasarım ürünlerinde ekolojik olma neredeyse aranan ön koşul olmuştur. "Ekolojik malzemeler doğal ya da yapay şekilde üretilebilmektedir. Bu materyaller daha kullanışlı ürün yapmak için ham olarak kullanıldıkları gibi bir veya daha çok maddenin birleşimi ile de sağlanabilir" (Berkes ve Kışlalıolu, 1993: 17).

1.1.2.1. Malzemenin Ekolojik Olmasını Belirleyen Faktörler

“Günümüzde sadece bir senede dünya çapında hammadde miktarının % 40’ı, yani üç milyar tonunu inşaat sektörü kullanmaktadır.” Bu miktar nüfus artışına bağlı olarak bina sayısını da artıracaktır. Dolayısı ile, tüm sektörlerin ekolojik malzemelere yönlendirilmesi, azalan, yenilenemeyen kaynakların daha dikkatli kullanılmasında ve korunmasında, tüketilen kaynakların ya da atık materyallerin bilinçli kullanılmasında ve doğal dengenin korunmasında büyük rolü olacaktır (Tanaçan, 2002: 720).

Bir malzemenin sürdürülebilir, yenilenebilir olup olmadığını anlamak için ekolojik bakımdan değerlendirmek gerekmektedir. Bu noktada malzemenin ekolojik olmasını belirleyen faktörler şu şekildedir:

1) Sosyal ve ekolojik özellikler

- Sağlıkla ilgili etkiler
- Çevresel etkiler (ekoloji)
- Sosyal yön
- Ekonomik yön

2) Uygulamaya ilişkin özellikler

- Dayanıklılık
- Uygulama tekniği ile ilgili özellikler

3) Madde özellikleri

- Kimyasal özellikler
- Fiziksel özellikler

“Sosyal ve ekolojik özellikler denilince malzemenin hammadde şeklinde elde edilmesi, saflaştırma işlemi, taşınması, uygulanması, kullanılması ve geri dönüşümü açısından değerlendirilmesidir. İkinci maddedeki uygulamaya ilişkin özellikleri, malzemenin kullanıldığı şartlardaki durumu, zaman içindeki dayanıklılığı, uygulamada kullanılan teknik ve teknoloji gibi kriterleri ele almaktadır. Madde özellikleri ise malzemenin ekonomik yönü, üretim,

uygulama ve kullanma gibi aşamalarda dış çevreye olan etkisi, kullanıcıyı etkileyen kimyasal ve fiziksel yönleri gibi faktörleri içermektedir” (Eriç ve Ersoy, 1995: 84).

Malzeme bir başka yönden değerlendirilirken; sosyal ve mali ele alınmakla kalmayıp uygulama sürecinde farklı özellikleri açısından da sınıflandırmak mümkündür. Ekolojik dengeyi ön planda tutularak oluşturulan değerlendirmeler şu şekildedir:

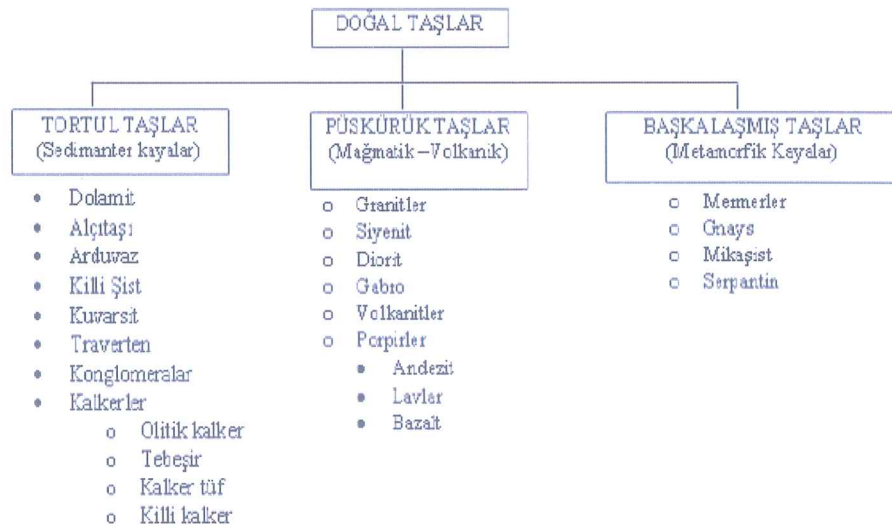
1. Kaynak kullanımındaki etkinlik: Malzemenin geri dönüştürülebilir, mümkün oranda bol, yerel, doğal, enerji etkin, atığı az olan ve dayanıklı olması tercih edilmektedir.
2. Enerji kullanımındaki etkinlik: Binalarda tüketilen enerji miktarını en az seviyeye çeken her türlü malzeme kullanılmaktadır.
3. İç ve dış ortamın hava kalitesi: Zehirli olmayan, üretim ve uygulamada hiç ya da minimum oranda kimyasal içeren, neme dayanıklı, sağlık açısından zararlı olmayan, hava kirliliğine sebep olmayan malzemelerin kullanımına dikkat edilmektedir.
4. Su korunumu: Doğal su kaynaklarını koruyan ve binalarda su tüketimini asgari seviyeye çeken her türlü malzemenin kullanımı gibi faktörlerdir (Berber, 2012).

1.1.2.2. Doğal Malzemeler

Doğadan elde edilen, kullanım alanına göre, ilk halinde bulunan özelliklerine dokunmadan sadece özü üzerinde yüzeysel değişiklikler yapılarak meydana getirilen malzemeler doğal malzemeler olarak adlandırılmaktadır. Yapılarını ve kaynaklarını doğadan aldıkları için doğal kaynaklı malzemelerdir. Kullanıldıkları hizmet alanına göre doğal halleriyle kullanılacakları gibi bazı değişimlere uğratılarak katkılı halde de kullanılmaktadırlar. Organik malzeme olarak da bilinen bu tür malzemeler hazır ya da yarı mamul şeklinde de temin edilebilmektedir. Doğada buldukları için taş, toprak, bitki vb. madde ve varlıklardan sağlanılmaktadırlar. “Kullanım alanları doğal yapılarına uygun şartlarda kullanıldıkları zaman yapılarında da bozulma meydana gelmemektedir. Endüstri ve sanayi alanında doğal malzemeler üst düzeyde kullanılmaktadır. Boya sanayi, çini, seramik bunlara birkaç örnektir. Renk, şekil, görüntü gibi özellikler yönünden farklı çeşitleri bulunmaktadır. Doğal malzemeleri gereğinden fazla kullanımı doğaya özellikle ormanlık alanlara zarar vermektedir. Asya ve Afrika kökenli ağaç ve bitkilerin (bambu, saz, muz ağacı) ithal edilerek getirilmesi sonucu şehir meydanlarında,

kurumların giriş salonlarında, evlerin bahçe düzenlemelerinde, teras katlarındaki süslemelerde hem ucuz oluşu hem de görüntüsünün doğallığı açısından tercih edilmektedirler” (Akman, 1999: 92).

Yer kabuğunun yapısını oluşturan içeriğinde çeşitli kararlı, özellikleri değişmeyen inorganik elementler ve mineraller bulunan doğal, kristal iç yapılı malzemelere doğal taş denilmektedir. Taş, tarih boyunca insanlığı tarafından güzelliği, dayanıklılığı ve özel dokusu sebebiyle kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra yapay taşlarda bulunan görsel alıcılık, ebat ve detay çeşitleri özelliklerinden dolayı daha çok tercih edilmektedir. Doğal taşlar, yapılarının oldukça ağır olmaları, işlenme ve kullanımlarının zorluğu nedeniyle günümüzde ancak özel amaçlarla kullanılabilir hale gelmiştir. Taş, çıkarıldığı yer ve iklimlere göre farklı kullanımları mevcut, dayanıklı, ısı kapasitesi yüksek ekonomik bir malzemedir. Doğal taşlar, taş kütlelerin yoğun olduğu taş ocaklarından çıkarılıp, plakalar şeklinde kesilerek kullanıma sunulmaktadır. Doğal taşların yapısı ve özellikleri açısından farklılık gösterdiği için kullanım yeri ve amacına uygun seçilmektedir. “Hacim ağırlıkları, su tutma kapasiteleri, ısı ve neme karşı dayanıklılıkları ve atmosferik özellikleri değerlendirilerek taşlar seçilmektedir. Doğal taşlar, tortul taşlar, püskürük taşlar ve başkalaşmış taşlar olarak üç gruba ayrılmaktadır” (Berber, 2012: 24).

Şekil 1. Doğal Taşların Sınıflandırılması

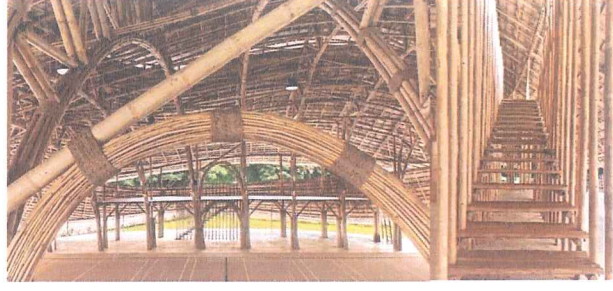
“Ahşap, doğal, organik, geri kazanımlı, yenilenebilir olmasının yanında elde edilmesi, işlenmesi ve nakliyesi oldukça kolay bir malzemedir. Canlı organizma olan ağacın bünyesinde

bulunan lifli, homojen bir yapıya sahip olan ahşap, havanın etkilerine karşı taş kadar dayanıklı değildir. Dayanıklılığı az olmasına rağmen; hafifliği, çekmeye ve eğilmeye uygun olması sebebiyle ahşap ormanlık alanlarda konut malzemesi olarak kullanılmaktadır. Ayrıca ahşap, eski eserlerde döşeme ve tavan yapımında kullanılan en yaygın malzemedir. Montajının kolay olması, asit-duman- gaza karşı dayanıklılığı, ekonomikliği, ses ve ısı yalıtımında kullanışlılığı, enerji açısından yüksek verimliliği, depreme karşı dayanıklılığı ve en önemlisi doğaya zararlı etkisi olmaması ahşap malzemesinin avantajları arasındadır'' (Erdin, 1996: 95- 97).

Resim 1: Rize’de ahşap malzemeyle yapılmış konut örneği.

Bambu, sıcak ülkelerde ve sıcak iklimlerde hızla büyüyen, boyu 25 metreye kadar uzayabilen, yenilenebilir bir malzemedir. Son yıllarda oldukça popüler olan bambu, güçlü ve güzel bir malzemedir. Esneklikleri sayesinde istenilen şekli vermek mümkündür. Küresel ısınmaya karşı faydalı yapıları vardır. "Çoğunlukla Çin ve Japonya’da görülen yaklaşık 1500 çeşidi bulunan bambuyu, neredeyse dünya nüfusunun yarısı günlük hayatında kullanmaktadır. Tabak, tepsi, baston gibi ufak ev eşyalarından tutunda mobilya, müzik aleti, inşaat ve tekstil gibi birçok alanda üretimde tercih edilmektedir. Bambudan inşa edilen evler, dayanıklı ve sağlıklı ortamlar sunmaktadır'' (Berber, 2012: 85).

Resim 2: Tayland'daki Panyaden Okulu için bambudan inşa edilen bir spor salonu.

Kerpiç, saman veya benzeri organik maddelerin killi toprak ile karışımından elde edilen doğal bir başka malzemedir. "Az katlı yapılarda tercih edilmektedir. Yüksek yalıtım özelliğine sahiptir. Ekonomik ve işlevsel olmasına karşın suya karşı dayanıksız bir malzemedir" (Berber, 2012: 86).

Kenevir, insanlık tarihinin en eski bitkisel hammadde kaynağı olan, saplarında bulunan lifler iplik, dokuma ve kumaş yapımında, hamurlu kısmı ise kâğıt yapımında kullanılan bir bitki türüdür. Anavatanı Orta Asya'dır. Kenevir, Dünyanın çeşitli ülkelerinin çeşitli bölgelerinde tüketimi ve satışı çeşitli ölçülerde serbest olan kenevirin ekimi ve tüketimi Türkiye'de yasaktır ve uyuşturucu sınıfından sayılır. Dünya çapında esrar olarak yoğun bir şekilde tüketilse de aynı zamanda çok da kötü bir şöhreti vardır. İngiltere'de "The Lancet" medikal dergisinin yayınladığı bir araştırmaya göre tütün ve alkol ürünlerinden daha az zararlı olan bu bitkinin, keyif verme ve sarhoş etme dışında yüzlerce yararı ve kullanım alanı da vardır.

Resim 3: Kenevir bitkisi.

Cannabis sativa/Cannabis indica türü esrar olarak bilinir. Bunun etkin maddesi ise THC yani

Tetrahidrokannabinol'dür. Esrarın kullanım tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Divan edebiyatında da birçok şair esrar ile ilgili rubailer, şiiirler yazmışlardır. Türklerin İslamiyetten önceki Şaman döneminde de yoğun olarak kullanılırdı. Şamanların esrar etkisi altında geleceği gördüğüne inanılırdı.

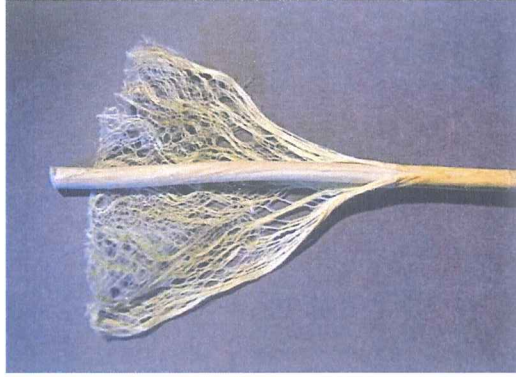
AIDS ve kanser tedavisinde kemoterapi ve radyoterapi etkilerini azalttığı ve radyasyon temizlemede faydalı olduğu tıp çevreleri tarafından onaylandı. Glokom, artrit, romatizma, kalp, epilepsi, astım, mide, uykusuzluk, psikoloji, omurga rahatsızlıkları gibi en az 250 hastalıkta kenevirin etken maddesi THC kullanılıyor. Bazı doktorlar bilinçaltı temizliği için kenevirin alternatifi olmadığını belirtiyorlar.

Kenevirin bir diğer özelliği de 1 dönümlük kenevir tarlası, 25 dönümlük orman kadar oksijen üretir. Havanın bu kadar kirlendiği, ormanların hızla yok edildiği bir dünya için oldukça faydalı bir özellik. Bir dönüm kenevirden, dört dönüm ağaca eş kâğıt çıkar. Üstelik bir ağaç 20-50 yılda yetişirken kenevir dört ayda yetişir. Yeterli ışık ve ortam sağlanırsa yılda 3 kez yetiştirilebilir. Bu sayede daha kısa sürelerde ve çok daha düşük maliyetlerle, çok daha fazla miktarda ve iyi kalitede kağıt üretilebilir. Ağaç 3 kez kağıda dönüştürülebilirken, kenevir 8 kez dönüştürülebilir. Hem ekonomik açıdan hem de çevre temizliği açısından büyük bir avantaj sağlanır. Çok az suya ihtiyaç duyar ve kendisini böceklerden korumak için tarım ilacına ihtiyacı yoktur, dayanıklıdır. Endüstriyel ihtiyaçlar için seralarda kolaylıkla yetiştirilebilir.

Resim 4: Kampanya Afışı.

Tekstil alanında güçlü bir rolü vardır. Kanvas kelimesi kenevir ürünlerin adıdır, ilk kot pantolon kenevirden yapılmıştır. Sicim, ip, halat, çuval, çanta, halı, torba, döşeme, ayakkabı, şapka yapımında dayanıklı ve idealdir. Tohumunun besin değeri idealdir, protein değeri ise çok yüksektir. İçindeki iki yağ asidi doğada başka hiçbir yerde yoktur ve kolesterol dostudur. Omega 3-6-9 yağlarını taşır. Kenevirle beslenen hayvanlarda hormon takviyesine gerek yoktur. Plastikten elde edilen ürünlerin tümü, daha sağlıklı ve kolaylıkla kenevirden üretilebilirler. Kenevir plastiği çok kolayca doğaya dönüşebiliyor. Petro-kimya ürünü plastik ise doğada bir milyon yılda yok olmayacak kadar zararlıdır.

Resim 5: Kenevir Bitkisi.

Kenevir plastiği çok kolayca doğaya dönüşebiliyor. Petro-kimya ürünü plastik ise doğada bir milyon yılda yok olmayacak kadar zararlıdır. Binaların yalıtımında kullanıldığında son derece dayanıklı, ucuz, esnek ve zararsızdır. Boya ve vernik üretiminde olağanüstü ucuz ve verimlidir, dayanıklılık etkileri vardır. Kimyasal esaslı kozmetikler ve sabunlar ise, sularda çok büyük hasarlara ve kirliliğe yol açarlar.

Yasaklanmasının temelinde toplum psikolojisi ve sağlığı değil, siyasal ve maddi çıkarlar yatıyordu. 1900'lü yılların Amerika'sında altın madeni sahibi, siyasetçi, yayıncı, film yapımcısı W. R. Hearst, ülke çapında gazete, dergilerin ve medyanın sahibiydi. Kâğıt üreticiliği yapıyordu ve ormanları vardı. Kenevirden yapılan kâğıt, Hearst'in en büyük rakibiydi. Dönemin en zengin adamı Rockefeller'in petrol şirketi vardı ve kenevir biyoyakıt kullanımı dolayısıyla onun da en büyük rakibiydi. İlaç sektöründe kenevir bazlı doğal ürünler de kara listedeydi. Dupont şirketinin ana hissedarı Andrew Mellon ise petrol ürünü olan plastik üretmek için patent sahibiydi ve selofan, naylon gibi bir çok malzeme üretimi gerçekleştirecekti. Fakat kenevir pazar payını yüzde seksen oranında baltalıyordu. Kenevir ile mücadele kararı alan dev

şirketler vardı. Tesadüfe bakın ki tam da bu dönemde Mellon, ABD Başkanı Hoover yönetiminde hazine bakanı oldu ve yeğenini Federal Narkotik Birimi'nin başına atadı. Hearst, Rockefeller, Mellon ve bir dizi ilaç firması sahibi, yaptıkları toplantılarda servetlerini büyötmelerine engel olan kenevir ile mücadele etme kararı aldılar. En büyük rakipleri keneviri alaşağı etmeliydiler. Ama nasıl? Marihuana sözcüğünü, Hearst'ün gazeteleri aracılığıyla en tehlikeli uyuşturucusu olarak beyinlere kazıdılar. Bu sözcükle kenevirin ne olduğunu unutturmak istiyorlardı. Onun yerine tehlikeli bir uyuşturucu madde profili çizdiler ve istedikleri gibi başarıya ulaştılar. Marihuana'yı yasaklatmayı başardıklarında keneviri yasaklatmış oldular. Karar verildiğinde komitede olan doktor bile keneviri yasakladıklarını bilmiyordu.

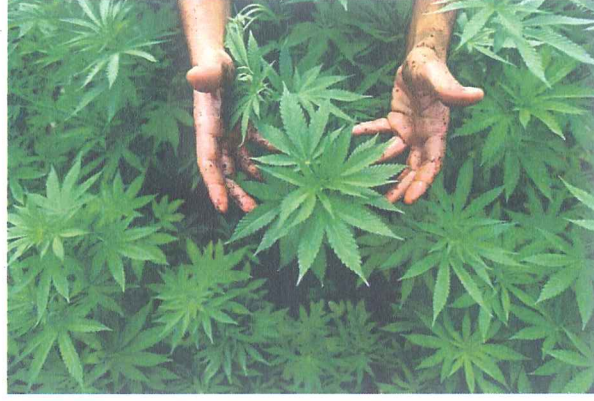
Resim 6: Reklam Kampanyası Afişİ.

Ticari alanda ise 1937 yılında çıkan "Marihuana Vergi Yasası" ile önce kenevir ticaretini vergi pulu ile yapılması sağlandı ve hiç pul bastırmayıp, kenevir ticareti yapan kişi ve kuruluşlar cezalandırıldı. Üzerinde kenevir bulunan göçmen işçiler sınır dışı edilerek mutlak bir biçimde kenevir, Birleşik Devletler'de yasaklanmış oldu.

Resim 7: Reklam Kampanyası Afifi.

Irkcılığın hala yaygın olduğu bu dönemlerde kampanyalar ırkcılıkla ilişkilendirilerek de yürütölmeye devam edildi. Kampanyalar, sonunda tüm alanlarda başarıya ulaştı ve kenevirden yapılan ilaçlar yasaklandı. Petrol ve plastik ana maddeler olarak yaygın bir şekilde tüm dünyada yerini aldı. Marihuana içenler ve satanlar cezalandırılarak insanlar bastırıldı. Tabii işin bir de küresel boyutu vardı. 1920'lerde ABD'nin pamuk üretimi çok hızlı bir şekilde artmıştı. ABD'nin kendi pamuğunu dünyaya satması için karşısındaki en büyük rakip olan kenevirin küresel çapta yasaklanması ve öcöleştirilmesi gerekiyordu. Bu kampanya da başarıyla sonuçlandı ve kenevir dünya çapında ekimi, tüketimi ve satışı yasaklanmış, en tehlikeli uyuşturuculardan biri olarak etiketlendi. Bu gün ABD, Arjantin, Avustralya, Belçika, Brezilya, Kamboçya, Kolombiya, Kosta Rika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Ekvator, Estonya, Fransa, Hindistan, İnan, Pakistan, Kuzey Kore, Uruguay, İspanya gibi dünyanın çeşitli yerlerinde kenevirin üretimi ve tüketimi çeşitli ölçülerde serbest kalmış olsa da yaklaşık yüz sene önce başlayan antipropagandanın etkileri hala şiddetli şekilde devam etmektedir.

Resim 8: Kenevir Bitkisi.

Sonuç olarak “Kenevir yanlısı hareketler ise ağırlıklı olarak esrar halinin tüketiminin legalize edilmesi yönündedir. Kimileri esrarın diğer sentetik uyuşturuculara geçişte bir basamak olduğunu iddia ederken, kimileri de esrarın serbest olduğu ülkelerde elde edilen verilerden yola çıkarak, esrarın normalleştirilmesi ve legalleştirilmesinin hem suç oranını hem de kimyasal uyuşturuculara olan ilgiyi düşüreceğini öne sürüyor. Dünyanın ve çevrenin bu kadar kirlendiği, doğanın insanoğluna karşı yaşam mücadelesi verdiği böyle bir çağda talepler de gittikçe keyfiyetten ziyade çevre duyarlılığı temelinde dillendirilmeye başlandı” (Gündür, 2017: 14).

1.1.2.3. Yapay Malzemeler

Doğal malzemelerin kimyasal yapısında oluşturulan değişiklikler ve farklı doğal malzemelerin bileşiminden yapay malzemeler ortaya çıkarılmaktadır. Sadece dış görünüşte değil iç yapısının da değişime uğratılması söz konusu olmaktadır. Yapay olarak, alçı, çimento, kireç gibi doğal kaynaklı olmakla birlikte karakteri değişmiş ve istenilen özellikler kazandırılmış malzemelerdir. Malzemeler meydana getirilirken bir işletim ve üretim faaliyeti gerçekleştirilmektedir. Böylece malzemeler doğal yapılarından farklı ürünler olarak ortaya çıkarılmaktadırlar. İlerleyen teknoloji ile birlikte sanayi ve endüstride malzemeler değişikliğe uğratılarak günün teknolojik şartlarına göre, dış mekan, iç mekan ve konut tasarımı için çeşit çeşit malzemeler olarak kullanıma sunulmaktadır. Yapay malzemeler belirli maddelerin karışımı ve belirli işleme yöntemi yoluyla elde edilmektedirler. Sonradan müdahale edilerek yapıldığından doğal malzemelerden ayrılmaktadırlar. İki malzeme ya da daha fazla malzemenin karışımı ile oluşturulabilmektedirler. Cam malzeme; silisli toprak ve sodanın ateşte pişirilmesi işlemi sonucu meydana getirilmektedir. Yapay malzemeler işlenebilme niteliğiyle biçimlendirilmeyi

kolaylaştırır. Kağıt ve atık malzeme, köpük kauçuk, plastik gibi çeşitlerin fazlalığı birbirinden farklı değişik yapıtlar ve tasarımların oluşturulmasını sağlamaktadır. Günümüzde taş ve ahşap yapı sektöründeki talebe yeterli gelmemektedir. Fazla tüketimde doğanın dengesini bozmaktadır. “Yapay malzemeler, geri dönüşüm sonucu elde edilerek de ekolojik olma özelliğini de kazanabilmektedir. Alüminyum, plastik, cam ve kağıt gibi malzemelerin doğada geri dönüşmeleri zor olduğu için tekrar kullanılmaları için geri dönüşüm işleminden geçmeleri gerekmektedir. Özellikle renkli cam ve plastiğin renklerinin kimyasal işlemle şeffaflaştırılması çevre ve mobilya tasarımında kullanılmalarını sağlamaktadır” (Yener, 2002: 69).

1.1.3. Ekolojik Sanat

Ekolojik sanat, 1960’lı ve 1980’li yıllar arasında Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’de ortaya çıkmıştır. Genel anlamda doğada açık alanlarda yapılan çalışmaları yansıtan bu sanat akımı, insanların doğayla ilişkisini geliştirmesine ve onu anlamasına yardımcı olmaktadır. Temel olarak ekolojik sanat ile uğraşan sanatçılar, doğaya zarar vermeden ve buldukları malzemeleri buldukları çevreleri dışına götürmeden çalışmaktadırlar.” Öncü isimler Robert Morris, Richard Long, Michael Heizer, Walter de Maria, Carl Andre, Vito Acconci, Christo Javacheff, Andy Goldsworthy ve Robert Smithson’dır. Bu sanatçılar çok sayıda eser ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı sanatsal malzemelerle çevreye uyumlu ya da uyumsuz, bir başka kısmı doğadaki malzemelerle yapılmıştır. Arazi ve doğa bazen esere mekan vazifesi görmüş bazen de eseri tamamlayan unsur olmuştur. Bu çalışmalar genellikle fotoğraflar, haritalar ve videolar ile kayıt altına alınmıştır.” (Zümrüt, 2012: 88).

Resim 9: Andy Goldsworthy,
“sycamore” (çınar), 1986, Karışık teknik,
Glasgow Pollock Garden.

Resim 10: Andy Goldsworthy,
“Woven bracken ball” (örgü top), 1985.
Karışık teknik, Longhol, Scotlan.

“En çok Avrupa’da yaygınlaşan bu sanat dalı, samimi, romantik, nitelikli ve küçük ölçekli çalışmaları yansıtmaktadır. Doğada hazır bulunan ağaçlar, çiçekler, otlar, kar, yağmur gibi malzemeler kullanılır ve dikkat çekici fotoğraflarla galerilerde sergilenir veya kitap olarak insanlara sunulur. Bu eserler manevi hislerle meydana getirilir, doğa, yeryüzü için iyileştirici ayin olarak kabul edilir. Çoğu zaman sanatçılar doğayı ve çevreyi kendilerini ifade etmek, sanatsal fikirler ya da doğanın gizemli güzelliğini keşfetmek için kullanmaktadırlar” (Kastner & Wallis, 2005: 50).

Ekolojik sanat, doğaya olan bilinci ve farkındalığı canlandırmış ve sanatı gün yüzüne çıkararak izleyici ile buluşturmuştur. Altmışlı yıllarda bu dönemin sanatçılarıyla doğan ekolojik bilinç, ilerleyen zamanda gelen genç sanatçılardaki etkisi de aşikardır. Bu alandaki ilk örneklerin birçoğu yeniden şekil verme, çevre düzenlemesi, süsleme ve astronomik nitelikli olup, gerçek manada çok azı ekolojiyle ilgilidir. “Bugün geleneksel sınırlar aşılarak, yaratıcı bir şekilde ekolojik sorunlara odaklı dünya çapında bir sanatçı hareketi olmuştur. Ekolojik sanatçılar, mimarlar, şehir planlamacıları, sosyal bilimciler, biyologlar, çevreci gruplar, botanikçiler ve bilim adamları birlikte hareket ederek ekolojik bilinç içinde projeler hazırlamaktadırlar.” Bu çalışma ve projelerin temel amacı yenileme, onarım, geri kazanım ve mekana özgü projelerle, yıpranmış ve zarar görmüş yerlerin tekrar çevreye kazandırmasıdır. Yerel ve küresel sorunlardan çevre kirliliği, su kirliliği, toprak erozyonu, ormanların tahribi, endüstriyel alanların geri kazanılması, maden ocak kalıntıları, nesli tükenmekte olan canlılar gibi çevresel sorunlar, ekolojik sanatın ilham kaynağını oluşturmaktadır. Hedef bu konulara farkındalık yaratmak yerine çözüm yolları sunup bunları uygulamak için gerekli adımları atmaktır. (Zümrüt, 2012: 60).

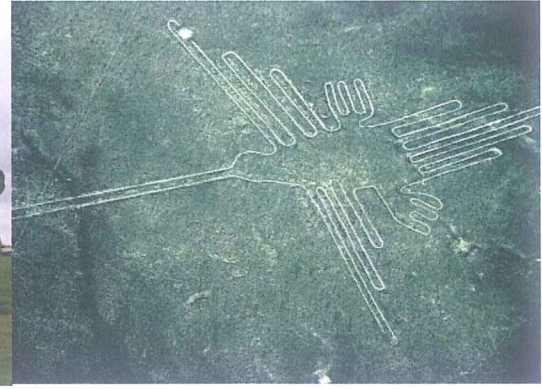
Doğal olarak, sanatta bu ekosistemin bir parçasıdır ve önündeki büyük küresel sorunları soyut kavramlardan kurtararak somut olarak izleyiciye sembolize etmektedir. Böylelikle farkındalık sağlayarak, bireysel düşüncelerimizdeki pozitif ya da negatif değişiklikleri oluşturma potansiyeli mevcuttur. Sanatçı birlikte yaşadığı topluma, çevresine duyarlı, tepki veren, farkındalık sağlayan, öngörü sahibi olmak mecburiyetindedir. Jackie Brookner’a göre; Doğada yapılmaya çalışılan bir ekolojik düzenlemede en etkili tasarım yolu sanatın kendisidir. İnsanlarda bir farkındalık oluşturmak, değer yargılarını etkilemek, istekler oluşturmak, toplumu önemli meselelere karşı bilinçlendirmek, yüreğine ve duygularına hitap etme, sanatın, sanat yoluyla da sanatçının en iyi yaptığı etki olmaktadır (Brookner, 2000).

1.2. Doğa ile sanat ilişkisi

İnsanoğlu yaratılışından sonra yeryüzüne indirilince hayatını devam ettirebilme adına içinde bulunduğu doğa ile birebir ilişki içinde bulunan bir canlı durumunda bulunmaktadır. Doğa barınma, korunma, beslenme, gibi temel gereksinimler açısından insanoğluna kucak açan bir rol üstlenmektedir. Değişik uygarlıklarda insanoğlu doğaya tapar, ondan nefret eder, onu kutsallaştırır ve zarar verir. Tanrılaştırma adına tapınmak, besin için avlanmak, hissi olarak yaşadığı çevrenin geçiciliğini ve doğayla mücadelesinde kendinin üstün olduğunu anlatmak adına yaşadığı alanda izler bırakma ihtiyacı duymaktadır. Doğa ile sanat arasındaki bağ araştırıldığında, doğa barınma, korunma, beslenme, gibi temel gereksinimler açısından insanoğluna kucak açan bir rol üstlenirken insanın içinde var olan şekil verme, çizme, vb. etkinliklerine de imkan tanımıştır.” Taş devri denilen ilk zamanlarda oluşturulmuş, Amerika’da İnka ve Maya uygarlıklarındaki geometrik şekiller veya büyük hayvan resimleri toprağın kazılmasıyla oluşturulmuştur. Avrupa’da ise Britanya adasındaki Stonehenge’ler ve at-insan figürlü arazi işaretleri olarak örneklenebilir. İnsanın gereksinimlerini doğadan elde etmesi vasıtasıyla, içgüdüsel olarak ortaya yapıtlar çıkarma çalışmaları görülmektedir” (Karavit, 2008: 28).

Resim 11: Stonehenge, *Nazka çizimleri*, İngiltere.

Resim 12: M.Ö. 100- M.S. 2000

Nazka düzlükleri, Peru.

1.2.1. Doğa Sanat İlişkisinin Gelişim Süreci

İnsan doğanın ayrılmaz bir parçasıdır ve hayatını sürdürebilmek adına doğayla ilişki kurmak zorundadır. Doğaya karşı insanın tutumları sürekli değişim göstermiştir. Kimi zaman ona karşı sevgisini yansıtarak tapmış, kutsallaştırmış kimi zaman da nefretini yansıtarak onu tahrip

ederek yok etmeye çalışmıştır. İnsan içinde varlık bulduğu doğada yer edinme çabasında bulunarak, insanlığın varoluşundan beri içgüdüsel olarak doğaya müdahale içindedir. Doğum ölüm döngüsü içinde, insan, her canlı gibi geçici olduğuna dikkat çekmek için sanatsal yönünü kullanarak doğaya ve kendinden sonra geleceklere bir iz bırakmak ister. "İnsanlık tarihi araştırıldığında doğa ve sanat birlikteliğinin çarpıcı örneklerini bulmak mümkündür. Bu yapıtların ilk örneklerine Fransa'da ve İspanya'da ulaşılmıştır. Takribi M.Ö 2000 yıllarında megalitik taş yapılar ve 25000 yıllık mağara resimleri, doğadaki insanlığın ilk dönem izlerindedir" (Strewlow ve Prigann, 2004: 25).

Yakın zamanda ülkemizde sanat tarihi bilgilerini değiştirecek içerikte bulgulara rastlanmıştır. Şanlıurfa ilimize 15 km mesafede yer alan Göbeklitepe dünyanın ilk ibadet alanı olmasının yanında, sütunlarındaki betimlemelerle insan doğa ilişkisinin belirleyici araçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzunluğu 3 ile 6 metre olan bu sütunlardaki el, kol, hayvan tasvirleri ve sembolleri doğa sanat ilişkisi açısından önem arz etmektedir. O zamanların ilkel yaşam şartlarında bu sütunların dikilmesi ve üzerine figürlerin işlenmesi tasarım olarak mükemmel bir sunumdur. "Doğanın kutsallığına ve ruhların onunla ilişkisinin gücüne inanarak eserler ve yapıtlar meydana getirilen Klasik Antik Dönem de sanatçıların tasarımlarına doğanın nüfusu etki etmiş, doğanın ilahi etkisi ve sevgisi eserlerin belirleyici gücü olmuştur" (Zümürüt, 2012: 60).

Romantik hareketin etkisiyle ressamalar seyahatlere çıkmışlar doğa da karşılaştıklarını hayretle gözlemleyerek eserlerine yansıtılmışlardır. Baron Von Humboldt orta Amerika seyahatini belgelemiş, Jose Maria Velasco Meksika Vadisini ve volkanları resmetmiş, Johan Moritz Rugendas Arjantin'in geniş ağaçsız otlaklarını yansıtmıştır. Manzara ve doğa betimlemeleri 20. yüzyıl öncesi sanatın temel çalışmalarını oluşturmaktadır. Bu dönemin sanatçıları harika kıta tasvirleri yaparak doğayla birebir ilişki içerisinde pastoral yaşamın sanatta ortaya çıkmasının öncüsü olmuşlardır. Amerika da Hudson Nehri ressamalarının eserleri buna iyi bir örnek teşkil etmektedir.

"1960 öncesi sanat eserlerindeki doğa figürleri resmedilmiş ya da tasarlanmış birer objedir. Bu yanıyla gözleme dayalı, olanı taklit ederek tuvale aktarılmış pasif, doğaya mesafeli çalışmalardır.1960'lara gelindiğinde ise doğaya bakış açısı değişmiş kirliliğe karşı duyarlılık oluşarak sanatta anlam, araç, yer olgusu değişime uğrayarak doğayı kirletmemeyi, onunla

etkileşimle çalışmayı öngören yeni akımlar ortaya çıkmıştır” (Strewlow ve Prigann, 2004: 54).

1.2.2. 1960 Sonrası Doğa Sanat İlişkisi

1960’ lı yıllara gelinene kadar doğa ressamının resimlerine konu olarak seçtiği bir araç, fotoğraf sanatçıları için gözlenen kopyalanan bir obje olarak görülmektedir. Bu çalışmalar tuvaler üzerine aktarılan renkli figür olarak, fotoğraf için geleneksel görsel olarak doğadan uzak sanat yapıtlarıdır. 1960’lı yılların başlarında sanat için doğa daha ön plana çıkmaktadır. İnsanların doğaya verdiği zararlar, çevre kirliliği yeni bir sanatsal yaklaşımın oluşumuna sebep vermektedir. Bu durum sanatçıların doğaya yönelmesine yol açmıştır. Sanat çalışmalarının yöntemleri, araçları ve yüklenen anlam değişime uğrayarak, doğal çevrenin tahrip edilmesi gibi mevcut tehlikeler konusunda toplumu bilinçlendirmekte kararlı bir rol üstlenmiştir. Stüdyo ve galeri alanlarını bırakarak sanat objesi düşüncesini bir kenara itip, doğayı sevmeye, saygı duymaya, gözlemlenme yoluyla farkındalık oluşturmak istemişlerdir. Bu değişimle doğanın yeniden tanımı yapılmış, iyileştirmeyi, ilgi çekmeyi, farkındalık oluşturmayı onarmayı, görsel çeşitliliği, geri dönüşümü hedefleyen yeni bir sanat akımı olan doğa sanatını ortaya çıkarmıştır. Sanatçı kendine has yetenek ve hislerini kullanarak çevresel sorunları da ele alıp yorumlamaya başlamıştır. Resim, heykel, fotoğraf gibi sanat alanlarının denge unsuru olan insan ile doğa ilişkisinin yerine, yeni akımın sanatçıları, doğal ekosistemleri yeniden oluşturur tamir eder veya düzenlerler. Sanat çalışmaları kalabalık şehirler ve yakın alanlarda yapılmaktadır. “Terk edilmiş alanlar, çöplükler, hurdalık, ırmaklar, tarlalar, sanatçıların tarafından ıslah edilerek çalışmalar düzenlenmektedir. Bu mekânlar doğaya, hayvanlara, bitkilere, insanlara bir uğrak alanı oluştursun diye değil, ayrıca insanların doğa ile daha yakın bir ilişki geliştirebileceği kamusal mekânlar olarak tasarlanmıştır” (Matilsky, 1992: 31).

1960’lar sanatta doğanın yerinin pasiflikten çıkıp daha aktif bir etken olmasının yayıldığı bir dönemdir. Bu dönemdeki sıkıntılı ve çalkantılı değişim sanatçının doğa yaklaşımını da değiştirmiştir. Sosyal, toplumsal, siyasal ve politik yapı soru sormak, mevcut düzeni değiştirmek, risk almak ve sanatsal düşüncede var olan fikri kavramı devam ettirmemeye isteyen sanatçılara izin vermiştir. Amerika ’da meydana gelen sosyal gelişmeler sırasında özellikle resmin kısıtlanması konusunda sanatçılar ayaklanmış, doğa, çevre ve ekolojinin daha aktif kullanılması için uygulamalarda bulunmuşlardır. Doğal tabiat resmi yerine doğal malzeme kullanarak meydana getirdikleri açık alan sanatı veya çevresel sanat adıyla anılan

şehir meydanı heykellerini yapmışlardır. Bu yapıtlar, doğadaki maddeleri kullanarak, mekâna özgü yeni biçimlerde inşa edilerek doğal alana yeni, yapay objeleri taşıyan ve doğada o anki mevsimdeki zamana uygun bireysel çalışmalar olmasıyla sosyal açıdan farkındalık meydana çıkarmaktadır. "Uzun bir bekleyişin ardından altmışlı yıllar, ekolojik ve sanatsal serbestliğin yaşandığı dönem olarak sanatta biçimsel kısıtlılıktan çıkılarak doğanın siyasetin, tarihin sorgulandığı, tuvalden, taştan, metalden başlarını çevirerek, doğal sistemlere iyi ya da kötü müdahale edecek çalışmaların yapıldığı dönemdir" (Lippard, 1983: 98).

Amerika ve Avrupalı sanatçılar sürdürülen düşüncelere karşı çıkmış, meydana getirdikleri sanat eserlerinin yapılması ve sergilenmesi için farklı ve yeni yollar denemişlerdir. Çevre ve doğada sanatsal uygulamalar düzenlemeyi, doğal çevreyi sanatsal alana döndürmeyi yapılanları fotoğraflarla belgelendirmeyi sağlamışlardır. Yapılan bu çalışmalar sanayi döneminde çevreye verilen zararları andırdığı için tepkiler oluşmuş, çevre ve doğa bilincinin bireylerde oluşturduğu duyarlılıkla sanatçıların eserleri protesto edilmiştir. Amerika'nın iki ünlü doğa sanatçısı Smithson ve Heizer'in yaptığı çalışmalar buna örnek teşkil etmektedir. 1970 yılında Smithson'un 'Island of Broken Glass' projesinde açık arazide bir kayalığın üzerine iki ton camın dökülmesi suretiyle oluşturulacak sanatsal yapının, doğaya, canlılara zarar vereceği itirazları yüzünden çalışma durdurulmak zorunda kalmıştır. Smithson bu eleştirilere karşı duyarlı davranarak eleştirilere hak vererek, yıkıma uğramış doğa ve çevrenin tekrar düzenlenmesinde kendilerine büyük bir iş düşüğünü belirtmiştir. "Robert Smithson'un Utah da büyük tuz gölünde çakıl ve toprak kullanarak meydana getirdiği 'Spiral Jetty' yapıtı ekolojik sanat anlayışına örnek olacak mükemmel çalışmalardan biridir. Ekolojik yönden talana maruz kalmış çevreyi ıslah etmek için oluşturulmuş bu çalışma, çevre üzerinde estetik kaygıyla değil anlam odaklı ve neticeye bağlı bir çalışmadır. İnsan ve doğa arasındaki karşılıklı bağlantı konusunda net bir düşünce sergilemektedir" (Kastner & Wallis, 2005: 26).

Resim 13: Robert Smithson,
"Kırık Cam Adası" (Island of Broken Glass),
1969, James Cohan Gallery, NY, A.B.D.

Resim 14: Robert Smithson,
"Jetty Spiral" (Sarmal Dalga Kıran), 1970
Utah, A.B.D.

1970'lerin başında giderek yaygınlaşan çevreci yaklaşıma sanatçılarda uyarak doğaya zarar vermeyen alanları değiştirmeyen sanatsal yaklaşımlar oluşturmuşlardır. Şehirlerde mekânsal alanları güzelleştirmeye yönelik uygulanan organizasyonel projeler ve çevreye duyarlı eserler oluşturmuşlardır. "70'lerin yapıtlarının büyük çoğunluğu günümüzde insanların doğaya verdikleri zararları anlatma yerine, daha anlaşılır bir biçimde çevrenin iyileştirilmesi, doğada olumlu değişiklikler oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu düşünceyle meydana getirilen 60'lar ve 70'lerin doğal malzemeler kullanılarak açık alanlarda yapılan sanatsal eserleri, Yer Sanatı veya Arazi Sanatı adı altında meydana getirilmektedir" (Song, 2007: 20).

1.2.3. Doğanın Kültürleşmesi

Doğada meydana gelen tüm değişikliklere karşın, insanoğlunun oluşturduğu her şeye kültür adı verilmektedir. Bu açıdan kültür sonradan oluşturulan insansı bir olgu olmaktadır. Koşulların farklılaşmasıyla yeniden şekillendirilebilmektedir. İnsanoğlu kendisini çevrenin karşısına koymak suretiyle başlattığı mücadeleye ile kültürü oluşturmuştur. Buradan kültürün bir değer yargısı düşüncesi çıkmaktadır. Yaşayış biçimi, kullanılan aletler, çalışma yöntemleri, inançları, sanatsal çalışmaları, vb. faaliyetlerin bütününe kültür denilmektedir. "Doğanın insanlaştırılma biçimi, bu insanlaştırmaya özgü süreç ve verim olarak tanımlayabiliriz." İnsanoğlunun gücü artıkça doğayı etkileme gücü de artmaktadır. Gelişen teknoloji ile insan

doğa üzerinde yapmak istediği değişimi daha rahat uygulama imkânı bulmaktadır. Doğadaki tüm canlılar kendi aralarında mücadele halindeyken istemeden yaşadıkları çevrede değişikliklere sebep olmaktadır. İnsanın sahip olduğu doğayla ilişkisi diğer canlılardan onu ayırmaktadır. Çünkü insan doğadaki tüm ekosisteme yayılan onu egemenliği altında tutan canlıdır. Doğayı hep iktidar kurması gereken bir sistem olarak görmektedir. İnsan yapısı gereği doğanın tüm etkinliklerinin içerisinde yer almaktadır. Yaradılışının gereği olarak düzenleme şekil verme, değiştirme, olumsuzlaştırma gibi etkileri yoluyla kültürleşmenin en büyük etkeni olmaktadır. Bu nedenle doğayı bir tahakküm nesnesine dönüştürebilmektedir. "Meydana getirdiği çevresel uygarlığı sürdürmek kültürel değişimleri devam ettirmek için yaşanan doğanın tarafından denetlenip biçimlendirildikçe iyi duruma geldiği görüşü son derece yaygındır" (Uygur, 1996: 134).

1.2.4. Sanat Yoluyla Doğayı Yeniden Kazanma Projeleri

"1960'lı yıllarda sanat, moda dünyası, pop kültürü, medya imkânlarının yaygınlaşması, toplumda kimlik bunalımı gibi sosyal meselelerin etkisinde kalmıştır. Bütün bu hadiseler eşliğinde sanatın amacı artık dünyayı daha da yaşamaya elverişli bir yer haline getirmek olmuştur. Doğaya, sanatın içinde daha geniş yer verilirken, çevresel meseleler sanatta yeni dalların doğmasını sağlamıştır. Sanat, doğa ile insan arasındaki uyum için farkındalık çağrısı yapmayı görev edinmiştir. Bundan sonra doğa, sanatçılar için sonsuz sayıda malzemeyi bünyesinde bulunduran bir sergi niteliği taşımaktaydı" (Oğuz, 2015: 48-60).

Buster Simpson, Houdson Nehri projesinde toplumun dikkatini nehirlerde oluşan tahribata ince ve alaycı bir yaklaşımla çekmiştir. "Bu çalışmasında suda eriyebilen kireç taşından oluşan tabletleri nehre atarak, asit yağmurlarıyla doğada meydana gelen yıkımı gözler önüne sermiştir" (Tont, 2005: 18).

Mierle Liderman Ukeles'in Fresh Kills adlı projesi doğayı korumak için oluşturduğu en önemli çalışmalarından biridir. Hindulu Hacıların Allahabad Nehri'nde arınma ve bağışlanma törenlerinden etkilenip esinlenerek, New York, Staten Adası'ndaki 2200 hektar büyüklüğündeki dolgu alanını taşra doğası olarak bir dönüşüm bölgesi olmasını istemiştir. Ukeles'e göre "en önemli peyzajlar durgun olanlar değil, hayatın akışını anlatanlardır." Ukeles, yaşamımızda her eylemimizin hatta çöp toplamak bilgi kayda değer görmediğimiz eylemlerin

dahi sanat olarak değerlendirilebileceğini ifade etmektedir. (Tont, 2005: 18).

Patricia Johanson, Cyrus Alanı adındaki projesiyle sanat dünyasında önemli yere sahiptir. Eser, birbirini takip eden mermer, kızağaç ve betondan oluşan üç bölümden meydana gelen iki kilometrelik patika şeklindedir. Toprakla iç içe olan eserde, diğer çalışmaların aksine doğaya hiçbir müdahalede bulunulmamıştır. Johanson, Sanat ve Kurtuluş isimli kitabında bu projenin doğallığını şu şekilde dile getiriyor: “Bütün hayvanlar hala orada, hatta çoğu bu projeyi kullanıyor. Yılanlar mermerin üstünde güneşleniyor, gelengiller kızağacın altında yuva yapıyor ve küçük memeli hayvanlar beton boyunca tünel açıyor. Aynı toprağın kendisi gibi bu eserin de dinamik bir görüntüsü var. Sonbaharda çeşit çeşit yapraklarla bezenen patika, kışın karla kaplanıyor. Bu heykelin diğer bir özelliği, San Francisco’daki eserimde olduğu gibi, üzerinde yürüyebilmeniz” (Tont, 2005: 18).

“Günümüz çevre sanatının öncü sanatçılarından bir diğer isim Mel Chin olmuştur. Eserlerinin kendisinden sonra da yaşamasını arzulayan Mel Chin, Hayat Dönüş Alanı adlı projesinde, zehirli atıkların toplandığı bir bölgede, etrafı demir çitlerle kapatılmış alanda bitki yetiştirmeyi denemiştir. Metali ve minerali içinde tutma kapasitesi yüksek bitkiler seçilmiştir. Bu bitkiler, X şekli oluşturacak biçimde alanın ortasına ekilmiştir. 1991 yılında, sonbahar mevsiminde bitkiler biçilmiş, kurutulmuş ve incelemeye alınmıştır. Bu bitkiler yapılarında bazı metalleri tutabildikleri için hammadde olarak özü ayrıştırılmış ve böylelikle doğada bulunan zararlı metaller içinde bir geri dönüşüm sistemi üretilmiştir. Sonra bu bölgede belediye aynı işlemi tekrarlayarak, bu alanı zehirden temizlemiştir” (Oğuz, 2015: 48-60).

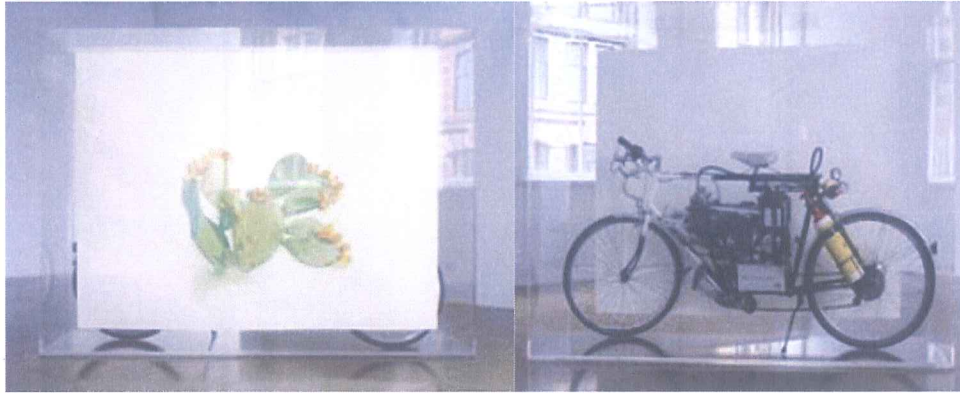
1.2.4.1. Çevreci Güncel Peyzajlar

İnsanların yıllardır sanayide kalkınma isteği, sadece doğayı değil aynı zamanda insanlığı da dönüşü olmayan bir felakete sürüklemektedir. Haksız bir şekilde doğal kaynakları kullanmada ihtiyaç kavramına sığınırken, işin özünde ilerleme hırsı yer almaktadır. Illich modernleşen dünyadaki gerçek düşüncenin özünü şu şekilde dile getirmektedir:

“Oysa ihtiyaçlar modern kalkınma söyleminde ortaya çıktığı zaman ne zorunlulukları ifade ediyordu, ne de arzuları. Kalkınma bir vaat sözcüğüydü, bilimin, teknolojinin ve siyasetin yeni güçlerini kullanarak zorunlulukların yasasını kırmayı teklif eden bir garanti sözcüğü. Bu vaadin etkisi altında, arzular da konumlarını değiştirdiler. İyi olanı gerçekleştirme umudu, ihtiyaçların

tanımlanacağı ve tatmin edileceği beklentisiyle yer değiştirdi” (Illich, 2004: 69-85).

Kalkınmanın beraberinde getirdiği durdurak bilmeyen ihtiyaçlarla, yeryüzünün atıklarla zehirlenmesi ve kaynakların yağmalanması meşru hale getirilmiştir. Doğadaki ekolojik sorunların toplumların sanayileşmesiyle hız kazanmasını sadece bir rastlantı olarak görmek ise saflık olur. “Hız tanımayan teknolojiyle birlikte hareket eden kitlesel üretim ve küresel kapitalizme karşı eleştirel bakış açısıyla direnen Simon Starling, çalışmalarında dünyadaki enerji tüketimine yoğunlaşmıştır. Sadece beş adet platinyum tabakası elde edebilmek için, Güney Afrika’dan 1 ton hammadde sarf edilmektedir. Starling, tüm dünyanın ilgisini savaş sanayisinde kullanılan küçücük parçalar için harcanan enerji miktarını vurgulamaktadır” (Oğuz, 2015: 48-60).

Resim 15: Simon Starling, “Tabernas Çöl Koşusu”, 2005, 170x200 cm, TATE, UK.

Lynee Hull, eserlerinde biyo-çeşitlilik, nesli yok olmakta olan canlılar ve çölleşme konularını işlemiştir. “Göçün Kilometre Taşları diye adlandırdığı eserinde, kuzey yarım kürenin farklı bölgelerinde göç eden kuşları, onların takip ettikleri güzergahı ve konakladıkları yerleri çizelge oluşturarak büyük mermer taşlarına resmetmiştir. Hull, böylelikle doğal kaynakları daha hassas kullanarak doğayı tekrar kazanmanın mümkün olabileceğini vurgulamıştır. Hava Raporu adlı bir başka eserinde de, çeşitli mevkilere Vahşi Uyarı, Vahşi Hayat yazılı ikaz tabelaları dikmiştir. Bu çalışmalarında küresel ısınmadan dolayı nesli tükenen canlıların resimleri yer almaktadır” (Oğuz, 2015: 48-60).

Resim 16: Lynne Hull, "Göçün Kilometre Taşları I ve II", 1995 -1996, taş, 80x110cm ve 30x90cm.

1.2.4.2. Çevresel Sanat Ve Ekolojik Sanat Çalışmalarının Ayrım Noktaları

Taş, toprak ve birçok doğal malzemenin bulunduğu ortamda kullanılmasıyla oluşturulan mekâna özgü projelere doğasal bir başka deyişle çevresel sanat denilmektedir. Bu sanat dalında meydana getirilen eserlerde geri dönüşüm, tekrar kazanım, onarım ve toplumda çevresel farkındalığı artırmak amaçlanmaktadır. "Amy Lipton ve Tricia Watts, çevresel sanatı, '... çevresel olaylara fazla odaklanmayan, daha çok anıtsal ölçeklere sahip bir akımdır' şeklinde tanımlamışlardır" (Strewlow & Prigann, 2004: 115).

Ortak kullanım alanlarına, açık alanlarda, "arazide sanat yapmayı öneren, 60 ve 70'lerde kullanılan bir terimdir. Bu çalışma biçimi doğa sanatından daha kavramsal ve sembolik olma eğilimindedir. 'Crop Art' olarak adlandırılan tarım alanlarında yaratılan ve ancak havada algılanabilen büyük görüntülerde, Richard Long ve Dennis Oppenheim'in arazide ileri geri yürüyerek oluşturduğu basit çizgiler ve geometrik formlarda, büyük astronomik ölçüde heykellerde bu kategoride değerlendirilir."

Amy Lipton ve Tricia Watts'a göre "Çevresel Sanatın amacı, zarar gören mekanları restore etmek, çevre ile ilgili konularda ve problemlerin giderilmesinde insanları bilinçlendirmek, doğaya karşı hassasiyet ve saygı, sevgi aşlamak yöntemiyle çevresel sağlığa katkı

sağlamaktır.” Lynton’a göre “Çevresel sanat yapısı gereği, 20.yy’ın belirgin etkeni olan şehir hayatının tüketime ve paraya dönük, kültürüne, ve yıkmaya, karşı çevrenin yanında yer alarak, insanın küstahlığına karşı çarpıcı bir tepkidir.” Sanatçıların bazısına göre doğa sanatı, yeryüzü sanatı, arazi sanatı, ekolojik sanat içiçe geçmiş kavramlardır ve birbirinden ayırmak güçtür. Kaynakların birçoğunda çevresel sanat başlığı altında bahsedilen sanat isimleri yer almaktadır. Lakin başka bir grup bilim adamı da ekolojik sanatı çevresel sanattan bütünüyle farklı görmekte ve algılama, özen ve iletişim ortamı oluşturmak adına ilk adım olarak doğayı kullanarak, ekolojik sanatı çevresel sanattan ayrı olarak tanımlamaktadır. (Strewlow & Prigann, 2004: 116).

“Julian June’a göre ekolojik sanatçılar tüm canlıların karşılıklı hayatsal ilişkileri konusunda duyarlıdırlar ve eserlerini bu çerçevede oluşturmaya gayret gösterirler. Çevresel sanatçılar ise, fiziksel çevrede değişiklik meydana getirir ve bazen doğaya karşı duyarsız kalırlar.” (Aydın ve Zümrüt, 2013: 53-65).

Ekolojik sanat, ortaya koyduğu çalışmalarla bilimsel konularda yer aldığı için daha soyut bir kavramdır. Alışlagelmiş sanat üretimi sınırlarına bağlı kalmadan ekosisteme odaklanmaktadır. Bu sanat akımı yalnızca göze hitap eden eserler üretmekle kalmayıp seyirciyi sorgulamaya, düşünmeye yönlendirmektedir. Ruth Wallen bir sanatçı gözüyle ekolojik sanatı ayrıntılarıyla irdeler ve insan ile doğa arasındaki karşılıklı bağları üzerine yoğunlaşır. “Wallen, ekolojik sanatı geleneksel bir resim, fotoğraf veya doğal manzara heykelinden daha fazlası olarak ifade etmektedir” (Aydın ve Zümrüt, 2013: 53- 65).

1.3. Atık Malzemeler

İnsan gereksinimlerini karşılamak ve yaşamını sürdürebilmek için çevresindeki mevcut kaynakları kullanmak durumundadır. Kullanım aşamasından sonra artık istenilmeyen, yaşanılan ortamdaki atılması gereken ve bulunduğu çevre için zarar teşkil eden her türlü maddeye “atık” denilmektedir. “Atık, ülkemiz mevzuatında ilk olarak 1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu’nda “Herhangi bir faaliyet sonucunda çevreye atılan veya bırakılan zararlı maddeler olarak tanımlanmıştır.” Toplumun sağlığı, huzuru, doğadaki dengenin devamı için bu atıkların düzenli bir şekilde bertaraf edilmesi gerekmektedir. (Öztürk, 2010: 98).

Sanayileşme ve teknoloji ile aynı hızda artan nüfus ve kentleşme, hayat standartlarının

iyileşmesi, kentleşme ve tüketilen ürünlerin çeşitlenmesi sonucunda atık maddeler zamanla artmaktadır. "Doğadaki ekosistem belli miktardaki atık maddeyi oldukça uzun sürede yok etme gücüne sahiptir. Günümüzde maalesef atık oranı ekosistemin kapasitesini çoktan aşmıştır." (Berber, 2012: 87).

Yapılan araştırmalara göre "Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerde kişi başına yılda 400kg, Amerika'da ise 750kg atık çıkarıldığı belirlenmiştir. Yani bir kişi her gün yaklaşık 2kg kadar atık çıkarmaktadır. Ülkemize bakıldığında ise, bu miktar ortalama 1kg kadardır." Doğada kendi haline bırakılan atıklardan bazıları organizmaların yaşamlarını devam etmelerini sağlarken, fakat bir kısım atıklar da tüm canlılara zarar vermekte ve geri dönüşümü mümkün olmamaktadır. Özellikle kimyasal atıklar etrafa yaydıkları zehirli gaz ile ekolojik dengeyi tehdit etmektedir. (Dereli ve Baykasoğlu, 2002: 28).

Tüm dünyada tüketim hızla artmaktayken; üretimde rolü bulunan kişilerin soruna gereken hassasiyetle yaklaşp çözüm üretmeleri gerekmektedir. "Üretim esnasında, enerji tüketimini aza indirecek, atık madde oranını azaltacak, havaya ve suya en az zararlı etki edecek yol ve yöntemler bulunmalıdır. Kısa süreli değil uzun vadede çözümler sunulmalıdır. Örneğin yalıtım malzemesi için kullanılan poliüretan ve polistren köpük üretilirken klorofluorokarbon (CFC) gazı çıkarmaktadır. Bu gaz hem ozon tabakasına zarar vermekte hem de insanlarda astım hastalığına neden olmaktadır" (Dereli ve Baykasoğlu, 2002: 29).

1.3.1. Atık Malzeme Çeşitleri

Atıklar üretim, tüketim şekillerine, buldukları yerlere, fiziksel, kimyasal özelliklerine göre sınıflandırılmaktadır. Atıklar insanların yaşantısı için gerekli olan temel gereksinim maddelerinin çıktısı olarak karımıza çıkmaktadır. Bu duruma bakılarak atıklar, katı, sıvı, gaz ve ambalaj atıkları olarak ayrılmaktadır. İmal edicisi bakımından istenmeyen, çevre, hayvan, insan ve diğer canlıların sağlığı açısından yok edilmesi gerekli olan katı maddelere katı atık denilmektedir. Birleşmiş Milletler Çevre Programında (UNEP) ise imal edenin imalatından geriye kalan kullanmadığı artılması ve yok edilmesi gereken maddeler şeklinde tanımlanmaktadır. "Katı atıklar, geri dönüşümü kolay olan ev, ofis vb. alanlardan çıkan evsel atıklar, patlayıcı, zehirleyici, yanıcı nitelikte tehlikeli atıklar, endüstri faaliyetleri sonrası meydana gelen endüstriyel atıklar, bitkisel ve hayvansal ürün elde edilmesi ve işlenmesi

sonucunda ortaya çıkan tarımsal ve bahçe atık artıkları, boya, pil, lastik, temizlik maddesi gibi özel nitelikli atıklar, ilaç serum, kesici ve delici tıbbi atıklar, inşaat ve yıkıntı, demir, molozdan oluşan inşaat atıklarından meydana gelmektedir” (Öztürk, 2010: 24).

Sıvı atıklar, ev, iş yeri hastane kaynaklı temizlik, kanalizasyon sularından oluşmaktadır. Gaz atıklar, sanayi tesis bacaları, enerji santralleri, enerji üretimine yönelik maddelerin yakılması sonucu ortaya çıkan gazlardan meydana gelmektedir. Üretim malzemelerinin tüketiciye ulaştırılmasından sonra tüketim malının konulduğu, kutu, karton, plastik vb. maddeler ise ambalaj atıklarını oluşturmaktadır. “Ambalaj atıkları, kâğıt, plastik, metal, cam, ahşap, kompozit ambalajlardan meydana gelmektedir. Hammaddesi selüloz olan kâğıt ve karton, en çok kullanılan ambalaj maddesidir. Petrol kökenli maddelerin petrokimya da işlenmesiyle plastik ambalajlar üretilmektedir. Teneke, sac, alüminyum ve özel nitelikli çelikten oluşan ambalajlarda metal ambalajlardır. Çevre dostu olarak, dayanıklılığı, sağlamlığı ve uzun ömrü sebebiyle cam ambalajlar tercih edilmektedir. İnsan sağlığı açısından önem arzeden sebze, meyve vb. gıdaların taşınması aşamasında ise ahşap ambalajlar kullanılmaktadır. Kompozit ambalajlar değişik malzemelerden üretilmiş elle birbirinden ayrılması imkansız olan ambalajdır. Bu maddelerle ambalajlanan malzemeler tüketiciye ulaştırıldıktan sonra geriye kalan istenmeyen atıklar ambalaj atıklarını meydana getirmektedir. Ambalaj atıkları, geri dönüşüme en uygun atıklar olarak da tanımlanmaktadır” (Sayar, 2012: 98).

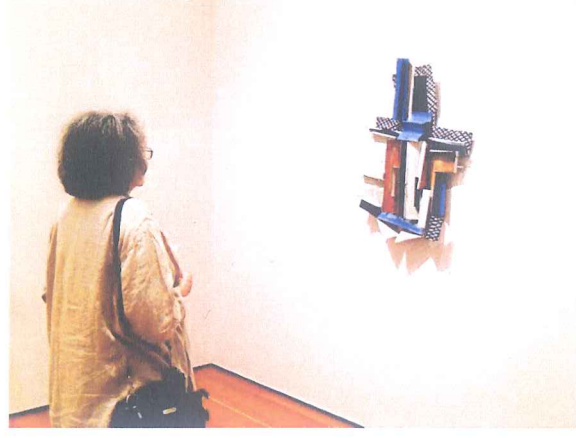
1.3.2. Sanatta Atık Malzeme Kullanımının Tarihsel Süreci

“Eski çağlarda doğa olduğu gibi taklit edilmiş, ona hükmetme adına nesne olduğu gibi kabullenilmiştir. Nesnelerin biçimlerine yönelmekle birlikte sanatta Plâtoncu anlayış hâkim olmuş, böylece biçimde ideal olana ulaşma isteği artmıştır. Rönesans’la birlikte sanatçı resimde perspektifi keşfederek orantı, ölçü, simetri ve uyumu güzelliğin ölçütü olarak ortaya koymuş, sanatta görme biçimlerini değiştiren köklü yeni bir akım oluşmuştur. 20. yüzyılın başlarında sanatta süregelen uygulamaların dışına çıkılarak değişik malzemeler kullanılarak çalışmalar yapılmıştır.” Bu dönem Kubizm akımının doğduğu dönemdir. Geleneksel sanatın dışına çıkılarak oluşturulan sanat dışı malzeme kullanımı kolaj tekniğini oluşturmaktadır. Yüzey üzerine fotoğraf, gazete kâğıdı ve karton yapıştırılmasıyla ve bazen boya ile de karıştırılarak meydana getirilen resimleme çalışmalarına kolaj denilmektedir. Hangi malzemeler kullanılarak daha iyi çalışma üretilir fikrine kapılan sanatçılar süregelen anlayışı

değiştirmişlerdir. Picasso, "Gitar" adlı eserinde, gazete kağıdı, muhtelif parçalar ve çeşitli renkli kağıtları tuvaline yapıştırmış, bunların üzerini kurşun kalem ile çizimler yapmıştır. Yine Picasso "Keman" adlı yapıtını da bu akımın etkisiyle oluşturmuştur. Çivi, teneke, tahta gibi malzemeler kullanılarak biçimleri parçalama isteğiyle ürün oluşturmuştur. (Sesigür, 2011: 46).

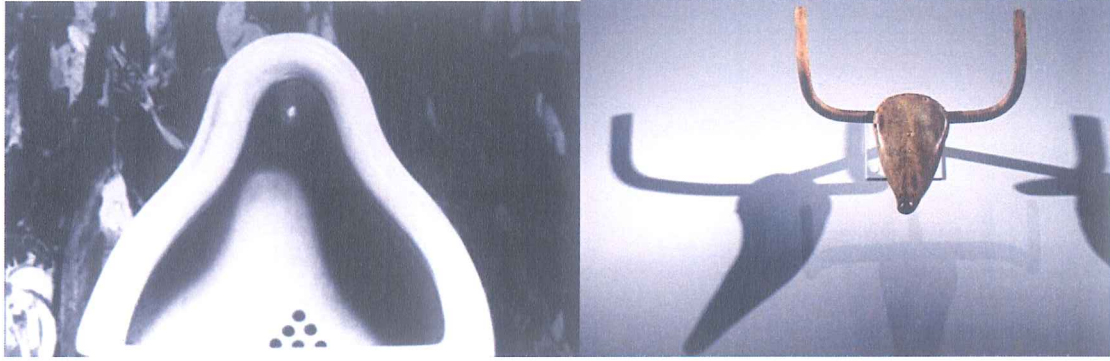

Resim 17: Pablo Picasso, *Gitar*, 1913.

Resim 18: Pablo Picasso, *Keman*, 1915.

Picasso'nun bu akımla meydana getirdiği başka bir çalışması da "boğa başı" adlı eseridir. Metallerden oluşturulmuş bu eseri Picasso hurdalıkta bulduğu bisiklet selesine başka parçalar ekleyerek oluşturmuştur. Paslanmış iki parçayı anında birleştirmek aklıma geldi diyerek eserini anlatmaktadır. "Dönemin bir diğer uygulama tekniği de Dada hareketidir. Bu akım sanatın ne olduğunu eleştirmek üzerine kurulmuştur. Bu düşüncenin en iyi uygulayıcısı Marcel Duchamp'dır. Birçok sanat adamına Pop Sanat ve Kavramsal Sanat alanında rehberlik etmiştir. Hazır nesnelerin biçimsel olarak hiçbir özelliği olmayabilir ama sanatın işlevselliği dışında karşımıza çıkmaktadır." O zamana gelinceye kadar ki sanat düşüncesini sorgulayarak neyin sanat olup olmadığını eleştirerek sanat konusunda yeniden düşünülmesini sağlamıştır. Marcel Duchamp Mutt Works şirketini imal ettiği pisuarı ters çevirmek suretiyle Çeşme ismini taktığı eseri Mutt ismiyle imzalamıştır. Bay Muut o malzemeyi günlük kullanım amacının dışında değerlendirerek o malzemeyi yeni adı altında bir yere yerleştirdi. O malzeme için yeni akım meydana getirdi. (Ingo, 1997: 77).

Resim 19: Marcel Duchamp, *Çeşme*, 1917.

Resim 20: Picasso, *Boğa Başı*, 1943.

Kapitalizmle beraber oluşan pop sanat anlayışı tüketim çılgınlığı kültürünü tenkit etmektedir. Pop akımını savunan sanatçılar ikonografik malzemelerden faydalanmaktadırlar. Tüketimi hızlandıran yazılı ve görsel materyallere, endüstri nesnelere eserlerinde yer vermektedirler. Kavramsal Sanat nesne meydana getirme yerine fikrin sanata dönüşmesini esas almaktadır. Kavramsal sanatçılar yeryüzünde yeterince nesne olduğunu varsayarak için yeni nesnelere oluşturmayı gereksiz görmektedirler. Onlara göre sanat yalnız bir nesneyi değil, bir kavram ya da düşünceyi de içerisinde barındırmaktadır. Sanatı sadece materyallerden meydana getirilmiş bir nesne olarak görmemektedirler. “Tüketimin artmasıyla birlikte temel ihtiyaç malzemelerinin çöpleri, makinaların kırık ve eskilerinin kullanılması yoluyla 1960’ ta oluşturulan Yeni Gerçekçilik akımı tüketim kültürünün sanata yansımasıdır. Bu akımın temsilcileri gerçekçiliğin ele alınıp kavranmasını hedefleyip, değişik malzemeleri kullanarak ilgi çekici eserler meydana getirmişlerdir” (Muslu, 2011: 84).

Günümüz toplumunun tüketime yatkın yaşayış biçimi sanata dair uygulamalara da yansımaktadır. Kullanılıp atılan tüketim malzemeleri sanatta kullanılır durumdadır. Kitle iletişim araçlarının izlenilmesi dolayısıyla insan devamlı alıcı boyutunda bulunmaktadır. “Düşünsel belleği etki altına alan kopuk bilgiler insan beynini doldurmaktadırlar. Heykel, resim gibi alanlarla ilgili bilgilerin meydana gelmesini engellerken, sanatçı, yaratma sürecinde kullandığı malzemeleri, tüketim toplumunun atıkları arasından, yani hurdalar dünyasından elde etmektedir” (Muslu, 2011: 84).

1.3.3. Türk Sanatında Atık Nesnenin Kullanımı

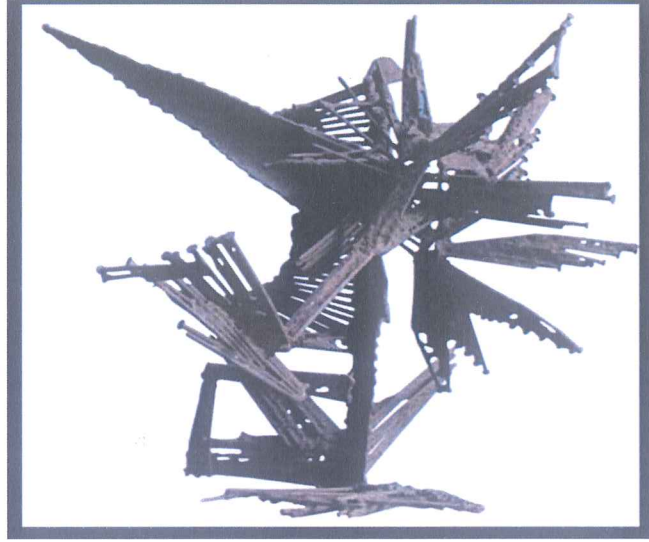
19. yüzyılda teknolojik gelişmeler, üretim-tüketim ilişkilerini değiştirerek tüketim toplumunu ortaya çıkarmıştır. Üretimdeki çeşitlilik ve hızlı tüketim sonucunda kullan at anlayışını getirmiştir. Tüm bu gelişmelerden uzak kalamayan sanat, kendi içinde sınıflandırılma sorununu bitirmiş ve önündeki tüm sınırları aşarak diğer yaklaşımları kendisine dahil etmiştir. Sanatçılar, işlevi bitip atılan nesnelere tekrar mana yükleyip sanata kazandırmıştır. "20. yüzyıla gelindiğinde dünyanın en seçkin mimar ve sanatçılarının bir araya gelerek sanat alanında yeni bir ruh oluşturmak için "Bauhouse" adında eğitim merkezi kurulmuştur" (Dürnaz, 2003: 78).

Türk sanatı da birçok sanat dalı gibi bu hareketten etkilenmiştir. Bu anlayışın Türkiye'de görülmesi 2. Dünya Savaşı'nda Almanya'dan kaçan bir grup sanatçı tarafından olmuştur. "Savaş sonrası mimaride daha işlevsel, maliyeti düşük ve kalıcı bir stil başlatılmıştır. Gropius'un öncülüğünde sanat ve zanaatı birleştirilerek, fonksiyonel ve sanatsal ürünler yaratılmıştır. Bauhaus yaklaşımında malzemeyi etüt eden, malzemeyle düşünen bir anlayışla plastik kriterler, resmin dışında diğer alanlara taşınıp bir estetik yaşam tarzı geliştirilmiştir" (Dürnaz, 2003: 79).

"1940'lı yılların sonuna gelindiğinde ülkemizde özgürlükçü demokrasi anlayışı, modern Batı dünyasına yetişme isteği hakim olurken sanatta da yapısal olarak değişim yaşanmıştır. Türk sanat dünyası, çok yakından birebir sanatsal yeniliklerin takipçisi olmuştur. Böylelikle Batı sanatındaki soyut yönelim anlayışı ülkemizdeki eserlere yansımıştır" (Doğruer, 2008: 96).

1950'li yıllara gelindiğinde sanatsal takip teknik ve biçim olarak kalmayıp kuramsal yönüyle de alaka duyulmaya başlanmıştır. Bu konu üzerine makaleler yazılmış ve terimsel ve kavramsal tartışmalar yapılmıştır. 80'li yıllara kadar Batı sanatı ile paralellikler gözlenirken iki taraf da özgünleşme oluşumuna girmiştir. 1980 sonrasında batıda figüratif, dışavurumcu, soyut ve postmodern kuramlarla sanatta daha geniş perspektif hakim olmuştur. Bu gelişmeleri takiben Türk sanat eserlerinde çağdaşlaşma her anlamda yakalanmıştır. Hatta günümüze gelindiğinde artık Türk sanatının kendine özgü sanatsal tecrübeler oluşturduğu dönemin başladığı görülmektedir. Bu yıllarda sanatsal etkinliklerde ve sanatseverlerin sayısında ciddi bir artış olmuştur. 1984 yılında başlayan ve sonrasında geleneksel hale gelen "Öncü Türk Sanatından

Bir Kesit” sergileri Kavramsal Sanatın geniş bir kesime ulaştırmıştır. 1987’deki İstanbul Bienalleri, Türkiye sanatının Batı sanatı ile bir araya geldiği organize bir özelliği taşımaktadır. “2. Gençler Bienali’nde Paris Kenti Heykel Ödülünü sanatçımız Kuzgun Acar almıştır. Sanatçı, 20.yüzyıl sanatına yeni bir bakış açısı getirerek nesnelere işlevselliği dışında kullanmıştır” (Akdeniz, 2006: 30-31).

Resim 21: Kuzgun Acar, Heykel.

Resim 22: Şule Eryılmaz, İsimsiz.

1.3.4. Atık Malzemelerle Oluşturulmuş Kamusal Alan Çalışmaları

1.3.4.1. Park Guell

“Kamusal Sanatın öncülerinden olan Antonia Gaudi, çeşitli renk ve desende olan seramik atıklarını sanatında yer vererek sanatsal fikirlere yeni alternatif getirmiştir. Barselona’daki Unesco Dünya Mirası Listesi’ne yer bulan eseri Park Guell bu anlamda seramik parçalarının doğayla bütünleştiği önemli örneklerden bir bahçedir” (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 2008: 117).

“Seramik atıklar sanatçılara alternatif ifade olanakları yaratmak için geniş yelpazede renk ve doku sunmaktadır. Bu atıklar çeşitli mekânlarda kullanılarak sanatsal açıdan zengin mekânlar oluşturulmuştur. Bu mekânların en önemlisi Barselona’da bulunan ve yaratıcısı Antonia Gaudi olan Park Guell’dir. 1914 yılında inşa edilen bu park atık seramik parçalarından oluşturulan yapılarla kaplı bir bahçe kompleksidir.” Gaudi, ‘Trencadis’ tekniği ile endüstriyel atık olan seramikleri el yapımı mozaik çalışmalarına dönüştürmektedir. Park oluşturma safhasında görünüm olarak doğa ve insan katkılı yapıt düşüncesi öne çıkmaktadır. Ziyaretçileri için doğal viyadüğünde bulunduğu alanın giriş kısmında Ejderha San Jordi heykeli bulunmaktadır. Kırık fayans, tabak, cam vb. malzemelerden yapılmış alanda duvar ve kolon kaplamaları seyir zevki vermektedir. Malzemeler doğal şekilleriyle kullanılmıştır. Farklı atık malzemelerle oluşturulan Park Guell ziyaretçilerine geri dönüşümün sanatta kullanılmasıyla hayranlık uyandırabilecek yapıtlara çevrilmesine iyi bir örnek teşkil etmektedir. (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 2008: 117). Elbette Gaudi’nin Park Guell dışındaki yapıtlarında da seramik, mozaik, fayans parçaları gibi malzemeler kullandığı, ancak bunların çoğunlukla ‘atıklardan geri dönüşüm sonucu elde edilmiş’ izlenimi vermek üzere özel olarak üretilmiş malzemeler olduğu da bilinmektedir.

Resim 23: Antonia Gaudi, *Park Guell Ejderha*, 1914.

Resim 24: Antonia Gaudi, *Serpent bench at Parc Guell*.

1.3.4.2. Şandigar Kaya Bahçesi (Changirah Rock Garden)

“Kamusal alanda atıklardan oluşturulmuş bir diğer yapıt da 1958’de Nek Chand tarafından yapılmış Hindistan Şandigar’da bulunan Şandigar Kaya Bahçesi’dir. Chand bu çalışmada kaba taş, antropomorfik taşlar, atık metaller, lastikler, eskimiş ayakkabılar, atık ampuller, paslanmış bisikletler, moloz ve inşaat artıkları gibi karşısına çıkan faydalı malzemeleri kullanmıştır.”

Oluşturduğu yapıları camlar, tüyler, döküm türü atıklar, mozaikler çanaklar, mutfak seramiklerinden kullanarak şekillendirmiştir. Özellikle heykelleri Hindistan'ın bütün toplumsal kesimlerini canlandırmaktadır. Bu heykellerde özellikle değişik seramikleri kullanmıştır. Harika bir sanat yapıtı olarak görülen bu çalışma gündelik yaşamdan geri kalan atık malzemelerle de çekici ve ahenkli eserler yapılabileceğini göstermektedir. Günümüzün en önemli problemlerinden geri dönüşüme örnek teşkil etmiş daha sonraki dönem sanatçılara yol gösterici olmuştur. (Gülüm ve Dilmaç, 2016: 77-95).

Resim 25: Nek Chand, 1960, Şandigar Kaya Bahçesi, *Bilezik Heykelleri*.

1.3.4.3. Eskişehir Çağdaş Seramik Açık Hava Müzesi

Ülkemizde atık malzemelerin kullanılmasıyla oluşturulmuş en güzel örnek yapıt, Eskişehir de bulunan 50 dönümlük alana inşa edilmiş, ülkemize ait geleneksel motiflerle süslenen seramik sektörünün üretim sonrası atıklarının değerlendirilmesiyle oluşturulmuş Eskişehir Çağdaş Seramik Açık Hava Müzesi'dir. "Bu alanda farklı sanatçıların seramik atıklarından yaptıkları beş tane heykel yer almaktadır. Ziyaretçilerin yürüme yolları ve 1500 kişilik amfi tiyatro da bir başka güzellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelecek nesillere de sanat açısından miras olarak bırakılacak Açık Hava Seramik Müzesi bir yerleşim yerinde paydaş kurum ve kuruluşların iş bölümüyle neler yapabileceğini anlatması açısından önemlidir." (Gülüm ve Dilmaç, 2016: 77-95).

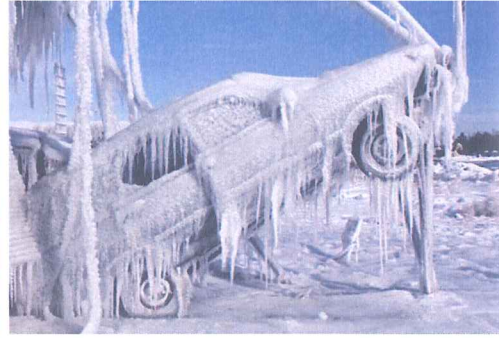
Resim 26: Seramik Park, *Amfi Tiyatro*.

1.3.4.4. Mehmet Kavukçu Çalışmaları

Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi olan Prof. Mehmet Kavukçu, atık nesnelere sanata dönüştüren bir başka isimdir. Sıradışı bir projeye "kazalı ve enkaz durumundaki alı tane arabayı demir parçasına sabitleyerek birbirinin üstüne yerleştirmiş ve soğuk bir kış gecesinde sürekli hortumla sulayarak buzdan heykel meydana getirmiştir. Bu ilginç çalışma ile sanatçı, zor doğa şartlarına rağmen doğa ile barışık olmak gerektiğini, istenirse ilişki kurularak veya sanat yoluyla doğaya karşı heyecan duyulabileceğini göstermiştir" (Gülüm ve Dilmaç, 2016: 77-95).

Resim 27: Mehmet Kavukçu Arşivi.

Resim 28: Mehmet Kavukçu Arşivi.

1.3.4.5. Gökçe Oflu Çalışmaları

Eğitimini Okan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Moda Tasarım ve Plastik Sanatlarda tamamlayan Gökçe Oflu, eserlerindeki teknik çeşitlilik ve üslup ile dikkat çekmektedir. Boyadan kumaşa, keçeden atık maddelere birçok malzemeyi kullanarak geleneksel ve modern çizgileri harmanlayan Oflu, çalışmalarının birçoğunda atık malzemeleri kullanmayı tercih etmekte; linsanların atık malzemelere karşı olan mevcut algısını, bu maddelere plastik bir değer kazandırarak değiştirmeyi amaçlamaktadır. Oflu'nun, tuvalet kağıtlarını malzeme olarak kullandığı "Mahrem" adlı enstalasyon çalışması, 2010 yılından beri faaliyet gösteren Baksı Müzesi'nde kalıcı olarak sergilenmektedir.

Resim 29: Gökçe Oflu, "Mahrem" Enstalasyon 2012, 600x200 cm.

1.3.5. Atık Nesne Tüketim Kültürü İlişkisi

Tüketim, üretilen mal ve hizmetlerin, gereksinimlerin karşılanması amacı ile insanlar tarafınca kullanılıp sarf edilmesidir. "Gittikçe artan arzularla günümüz insanlarında tüketim kültürünün her geçen gün kontrolden çıkarak ilerlemektedir. Önceki nesiller, nesnelere atmadan başka bir işlev veya şekilde değerlendirerek kullanmaktaydı. Maalesef bugüne gelindiğinde alınan nesnelere çok çabuk atık haline gelmektedir. Toplumlar bu duruma gelmişken, sanat dünyasında atıkların sanatsal materyal olarak kullanılmak, mevcut sisteme karşı tepkiden ibarettir" (Turani, 2003: 44).

Aslında toplumların bu derece tüketici niteliği kazanmasının sebebi, artık üretilen ürünlerin tek kullanımlık olmasıdır. “Ticari anlayış, iletişim araçlarından reklamlar ile insanların düşüncelerini sürekli olarak telkin altında tutmaktadır. Bir gruba ait olma isteği, sürü psikolojisi kişileri tüketmeye iten sebeplerden bir diğeridir. Satılan ürünler kategorize edildiği gibi insanlarda o ürünleri tüketerek kategorize olmaktadır. Bireyin hayat şekli, aldığı ürünün markasıyla özdeşleşmektedir. Aynı markayı tercih eden insanların arasında kendini bulmakta ve kimlik edinmektedir. Bu nedenle günümüzde tüketilen ürünlerin markalarına göre ekonomik sınıf ayrımları oluşmaktadır” (Doğruer, 2008: 68).

Tüketicinin bilinçaltına hitap edilerek rüyalarını, arzularını süsleyen tarzda hayat şeklini yaşayan insanlar gibi olma duygusu farkında olmadan kişiyi tüketme hissine sürüklemektedir. “Bilinçli olarak bilişim ve iletişim vasıtaları ile insan iradesi güçsüz hale getirilerek kişinin düşünceleri istenilen yönde şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Tüketim kültürü hayatın her karesine girerek yaşamın vazgeçilmez bir ögesi olmuştur.” Tüketim kapitalizmi etkisi altına girmek istemeyen insanlar eco friendly yaşayabilmek için gayret sarf etmektedir. Artık oturduğu yerden bir tuşla alışverişin mümkün olduğu günümüzde, kapitalist sistemle mücadele neredeyse bireysel çabalara kalmıştır. (Doğruer, 2008: 69).

Sanat da bu süreçte toplumun içinde bulunduğu noktada adeta bir misyon görevi üstlenmiştir. “Günümüzün sanatçısı artık ortaya bir ürün koymaktan öte, tasarlayabilen, yaratıcı düşünebilen bir özne konumundadır. Sanat eğitiminin görsel kültür ekseninde karakterize olduğu günümüzde, kültür ve tüketim boyutlu içerikler yer almaktadır.” (Turani, 2003: 91).

1.4. Sürdürülebilirlik Kavramı

“Sürdürülebilirlik terim olarak, çeşitlilik ve üretkenliğin devamlılığı sağlanırken, daimi olabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Dünya çapında kamuoyunun bu terim ile tanışması 1987 tarihinde Birleşmiş Milletler’e bağlı çalışan Dünya Çevre ve Kalkınma komisyonu’nun hazırladığı “Ortak Geleceğimiz” adlı raporla olmuştur.” Bu raporda sürdürülebilirlik kavramı; insanlık, doğanın sonraki nesillerin ihtiyaçlarını karşılama imkanına engel olmadan, kalkınmayı devam edebilir kılma kabiliyeti olarak ifade edilmiştir. Bu açıklama aslında toplum ve doğa ilişkisi ile bugün ve gelecek nesiller arasında olması gereken dengeyi vurgulamaktadır. Bu

bağlam da yaşanan çevrenin döngüsel bir sistem olduğunu unutmamak gerekir. (Özgen, 2013: 118).

İnsan ihtiyaçlarının karşılanması çok çeşitli ve sürekli değişim içinde olan durumdur. Bu nedenle varlığını sürdürdüğü çevreden bahsederken salt çevre manası çıkarmamalıdır. Çevre üç temel yönü olan ekonomik, teknolojik ve sosyal boyutları ile alınarak bir bütün olarak görülmelidir. "Sürdürülebilir çevre ile birlikte sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir mimari, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir sanat gibi çeşitli dallarda karşımıza çıkmaktadır. Yaşamsal kaynaklarımızı düşünmeden tüketirken, yarınlarımız için sürdürülebilir dünya görüşüne hepimizin ihtiyacı var" (Ercoşkun, 2007: 101).

Bugün için tüm alanlarda gündeme gelen sürdürülebilirlik, sadece sanatta yer bulan bir uygulama olmamaktadır. Globalleşen dünyada günlük yaşamın şartlarında doğada oluşan değişimler insan hayatını olumsuz etkileyebilmektedir. "Gelecek kuşaklara yaşanabilir bir çevre bırakmak için bilim ve teknolojik gelişmeler ışığında duyarlı davranmak, doğal kaynaklarımızı bilinçli kullanarak yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına öncelik vermek hususunda dikkatli davranmak gerekmektedir" (Ercoşkun, 2007: 100).

1.4.1. Sürdürülebilirliğin Tarihsel Gelişimi

1962 senesinde Rachel Carson adlı Amerika'lı doğa bilimci tarafından yayımlanan Sessiz Bahar isimli eser sürdürülebilirlik açısından toplumda ilgi uyandıran ilk çalışma olmuştur. Tarımsal faaliyetlerde kullanılan ilaçların insanlar ve doğada yaşayan canlılar için arz eden tehlikesine dikkat çekerek, hayatımızın ve neslimizin devamının ekosistemlerin düzgün ve sağlıklı işleyişiyle gerçekleşebileceğini anlatmaktadır. "1972 senesinde ise İsveç Stockholm de Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı Deklarasyonunda sürdürülebilirlik için ilk kez ilkeler oluşturularak kamuoyuna deklare edilmiştir Konferansta oluşturulan bildiri'nin ilk maddesinde "İnsan, onurlu ve iyi bir yaşam sürmeye olanak veren nitelikli bir çevrede, özgürlük, eşitlik ve yeterli yaşam koşulları temel hakkına sahiptir" yazmaktadır. Bu madde de ilk kez sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının ve sürdürülebilirliğin ifade edildiği görülmektedir" (Türkmen, 2009: 69-70).

1987 yılında Brundlant Raporu Ortak Geleceğimiz adı altında dünyadaki ekosistemlerin devamını gerçekleştirebilmenin yolları saptanarak dünyaya duyurulmuştur.1992 yılında

Brezilya da Rio de Janeiro Dünya Zirvesi 'ne 182 ülkenin devlet başkanlarının katılımıyla sürdürülebilirlik dünya gündemine taşınmıştır. "Zirve sonunda yayınlanan The Earth Summit Strategy to Save Our Planet bildiride sürdürülebilirlik için yol haritası çizilerek duyarlı grupların bir araya gelerek çalışmalar başlatmasının önü açılmıştır. 1996' da İstanbul da Habitat toplantısı yapılarak sürdürülebilirlik için İstanbul Deklarasyonu yayınlanmıştır.2000 yılında Amerika'da Birleşmiş Milletler'in New York'taki Genel Merkezi"nde, 189 ülkenin Devlet Başkanlarının katılımıyla, Liderler Zirvesi yapılmıştır." Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için küresel taahhüt evrağı olarak Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi imzalanmıştır. 2002'de Güney Afrika'da Johannesburg şehrinde Dünya Sürdürülebilirlik Kalkınma Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik küresel taahhüt yenilenecek çevresel sorunlara değinilmiştir. (Türkmen, 2009: 69-70).

1.4.2. Arçelik'ten Sürdürülebilirlik Örneği

Arçelik sürdürülebilirlik uygulamalarıyla yeni nesil çocuklarımıza yaşanılır bir dünya bırakmayı amaçlamaktadır. Sürdürülebilir Gelişim yaklaşımı sergileyen firma Çevre ve Enerji Yönetimi, Doğal Kaynak Kullanımı ve Atık Yönetimi, Geri Dönüşümü Sanatla Buluşturması adı altında sürdürülebilirlik çalışmalarına hız vermektedir. Enerji, malzeme, paket kullanmadaki getiriye yükseltmekte ve atıkların meydana gelmesini önlemede kullandığı Entegre Atık Yönetimi uygulamaları ile çevreye verilen zararları en aza indirmektedir. Ürünlerin üretimi sırasında meydana gelen atıkların geri dönüşümünü devamlı yükselten şirket, atık yönetimi uygulamalarını üretim süreçleriyle sınırlandırmayarak yaşam döngüsünü tamamlayan ürünlerin geri dönüşümünü sağlamaktadır. Televizyon üretiminde hurda plastiklerden elde edilen malzemeler kullanılmaktadır. Boya ve emaye atıkları değerlendirilerek tekrar üretimde kullanılmaktadır. Çamaşır makinası üretiminden geriye kalan plastikler ve kazan parçaları tekrar işlenerek kullanılmaktadır. Ankastre üretiminden geri kalan saclar da çamaşır makinesi üretiminde değerlendirilmektedir. Temin Ürün Direktörlüğü'nün gerçekleştirdiği hammadde verimlilik çalışması kapsamında Tornado ürünlerinde yapılan motor değişimi ile ürün başına 400 gr. metal malzeme tasarrufu sağlanmıştır. İyileştirme sonucunda yıllık 13 ton metal hammadde tasarrufu elde edilmiştir. Eskişehir ve Bolu'da kurulan geri dönüşüm tesisleriyle ve eskiyen beyaz eşyalar ile üretim sonrası atıklar tekrar kullanıma ve doğaya kazandırılmaktadır. (Arçelik, 2015: 11).

2016'da Arçelik geri dönüşüm tesislerinde yapılan tasarım çalışmaları, Nazan Pak, Seçkin Pirim, Ela Cindoruk gibi önde gelen sanatçılar tarafından yapılarak "Cycles" sergisinde sanatseverlere sunulmuştur. Ayrıca sergide, tasarım alanında yer almak isteyen gençlerin çalışmalarına da yer verilmek suretiyle onlara destek olunmaktadır. Çamaşır makinesi tamburundan tasarlanan lamba, fırın fanları ve elektrik kablolarından takılar ve diğer tüm eserler, kendilerini sanatla tasarımı biraraya getiren, geri dönüşümü sanatla buluşturan mükemmel bir sunum çalışmasının içinde bulan sanatseverler tarafından beğeniyle izlenmiştir. (Arçelik, 2015: 18).

Resim 30: Arçelik 2016 Cycles Geri Dönüşüm Tasarım Sergisi.

1.4.3. Sürdürülebilir Ürün Tasarımı

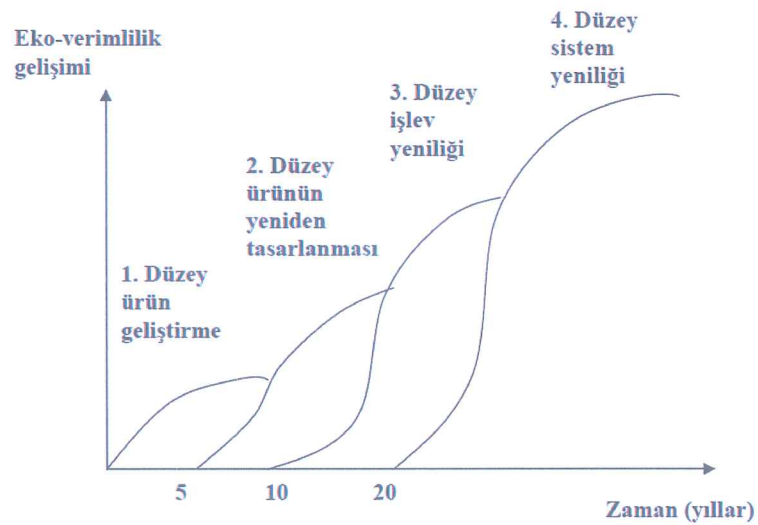
"Sürdürülebilir tasarım, yaşanılan çevreye zarar vermeden, insan gereksinimlerine cevap veren, sonraki kuşaklara devredilebilir olarak tanımlanmaktadır." Bu yaklaşım, ürünlerin üretimi, paketlenmesi, taşınması, dağıtımı, kurulumu, bakımı gibi tüm işlemlerde ve hizmetlerde çevresel duyarlılık içinde tasarlanmasını amaçlamaktadır. Toplumsal, çevresel ve ekonomik istemleri arasındaki denge ilgi duyulan konular arasındadır. Bu sistem şimdi ve gelecek için tüm dengesizliklere çözüm üretmeye çalışmaktadır. (Özgen, 2013: 121).

"Wissner ve Walker, geniş bir halkadan bakarak, sosyal eşitliği kurma adına tasarımda devamlılık inisiyatifleri desteklemektedirler. Product Life Cycle Design isimli proje endüstriyel tasarımda ürünlerde sürekliliği savunmaktadır. Sürdürülebilirlik yaklaşımı ile her ürüne ikinci bir yaşam olanağı sunmak önem teşkil etmektedir" (Özgen, 2013: 126).

“Ürün tasarımında, evrensel boyutta çözümleri sağlayabilmek için üretici firmalar en kötü olası şartlar için tasarımlar yapmalı ki, her zaman aynı etkiyle kullanılabilir olsun. Aynı zamanda bu fikir akımı, bir ürün için en geniş pazarı garanti etme hedefine odaklanmıştır.” Örneğin dünyanın deterjan ihtiyacını karşılamak toptan üretimle mümkündür. Toplumlara göre ya da su yapılarına göre ihtiyaçlar değişse dahi firmalar tüm piyasa için tek tip deterjan üretirler. En zorlu yağ lekelerini çıkaracak nitelikteki bir deterjanın bir hayvana, bitkiye değdiğinde vereceği zarar çok fazladır. Fakat deterjan gibi temizlikte kullanılan kimyasal bileşenlerin doğaya verdiği zararlar ispatlanmış olmasına rağmen sürekli kanalizasyona karışmaya devam etmektedir. (Türkmen, 2009: 82).

“Sürdürülebilir Ürün Tasarımı, ihtiyaçların sorgulanması noktasında daha geniş bütünsel açıdan yaklaşmaktadır. Brezet, tasarım modelleri açısından dört safhadan ibaret olan şu modeli önermiştir” (Özgen, 2013: 36)

- Ürün Geliştirme (1. Düzey) : Ürünün doğaya zarar vermeyecek hale getirilmesidir.
- Ürünün Yeniden Tasarlanması (2. Düzey) : Ürünün kullanım ve üretim aşamasında ham madde ve enerji kullanımı azaltılmasıdır.
- İşlev Yeniliği (3. Düzey) : Ürünün işlevi yerine getirilme şeklinin değiştirilmesidir. Örneğin kağıt üzerinden iletişim yerine e-posta kullanımına geçilmesidir.
- Sistem Yeniliği (4. Düzey) : Yeni ürün veya hizmetlerin gerçekleştirildiği aşamadır.

Sekil 2: Dört aşamalı sürdürülebilir tasarım modeli

1.4.3.1. Eko Tasarım

Tasarım, üretimin ön safhasını oluşturan, bir şeyi zihinde biçimlendirme, düşünceyi, hayali çizgiye aktarımıdır. Başka bir deyişle tasarım, bir ürünün bütününe ya da bir bölümünün çizgi, şekil, renk, doku, kullanılan malzeme ve süsleme gibi duylara hitap eden niteliklerin oluşturduğu görünüm olarak tanımlanmaktadır. “Eko tasarım, üretilmesi planlanan veya mevcut bulunan ürünü daha iyi hale getirmek için tasarımı ile tüm yaşam döngüsü boyunca çevresel etkilerin azaltılmasıdır. Ürün bazlı çevresel tesirlerin yaklaşık %80’i tasarım evresinde ortaya çıkarılmaktadır.” Doğaya hassas tasarım, para ve enerjinin idareli tüketimini de sağlamaktadır. (Selamet, 2012: 127-131).

Bu alandaki ilk çalışmalar “yeşil tasarım (green design)” adıyla 1980’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik için tasarım adına, bu grup ürünlerin sadece bir özelliğini iyileştirmek hedeflenmişti. Mesela ürüne renk veren malzeme zararlı ise tehlikesiz boya ile değiştiriliyor ya da geri dönüşümü olan malzeme kullanılıyordu.

Şekil 3: Yeşil tasarım/ Geleneksel tasarım

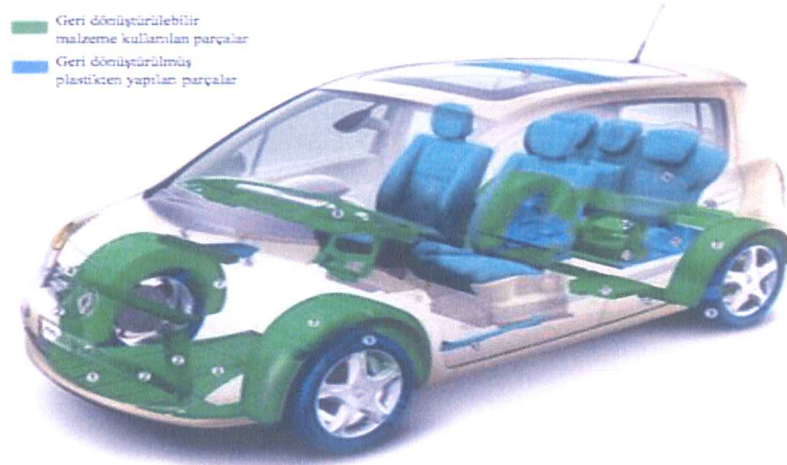
“Ürünlerde tek bir özelliğe odaklanmak toplum ve çevrenin beklentilerini yeterince karşılamayınca “eko-tasarım” yaklaşımı doğmuştur. Bu tasarım akımı, ürünün, hammaddeden üretim kullanım ve geri dönüşüm aşamalarına kadar her safhadaki etkisini analiz edip, benzer ürünlerle karşılaştırmasını yapmaktadır” (Selamet, 2012: 127-131).

Eko tasarım dahilinde direktifler ve tüzüklerle üretici sektörler daha etkin enerji ve kaynaklı ürünler imal etmeye yönlendirilmektedir. “Çevreci tasarımın yolunu, Avrupa’da Entegre Ürün Politikası (Integrated Product Policy) açmıştır. Amerika’da bu konuda 2009/125/EC sayılı

Direktif düzenlenmiş olup, ürün kategorilerine göre ayrı ayrı tüzüklerle uygulamaya konmuştur” (Ercoşkun, 2007: 65).

Tarihte eko tasarım alanındaki teşebbüsler çok eskilere dayanmamaktadır. “1990’lı yılların başlangıcında Hollanda’da 8 ayrı sektördeki örnek projeler bu yaklaşımda gösterilebilecek ilk adımlardır. Sahip olunan tecrübeler tasarımın metod ve araçları açısından gelecekteki çalışmalara temel olmuştur” (Selamet, 2012: 127-131).

21. yüzyılda çevreye duyarlı üretimlerin endüstri ve sanayi alanında önem kazandığı görülmektedir. En mühim örneğini otomotiv sektörü üreticilerinden Renault gerçekleştirmiştir. Öncelikle üretimde kullanılacak ham maddelerde geri dönüşümlü malzemeler tercih edilmiştir. Ayrıca malzeme seçilirken ekonomik, doğa dostu olması, tasarımda karmaşık olmaması, teknik aksamı ve sosyal bilinç dikkate alınmaktadır. “Renault 2011 yılında sürdürülebilir enerji ödülünü almıştır. Otomobil üretiminde geri dönüşümlü plastik parçalar tasarlayan ilk üretici firmadır. Renault, otomotiv sektöründe en fazla geri dönüşümlü polipropilen kullanmakta ve üretilen arabaların ağırlıklarının %95’i tekrar imalata kazandırılabilir yapıdadır” (Ercoşkun, 2007: 68).

Resim 31: Renault’un çevreye duyarlı aracı *Modus*.

1.5. Geri Dönüşüm Kavramı

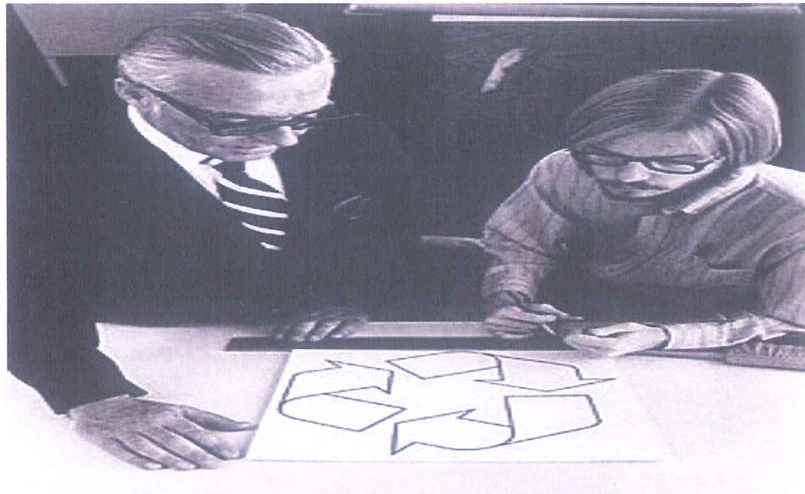
Kullanımı tamamlanmış “geri kazanılabilir atık ürünlerin farklı yöntem ve teknikler ile hammadde özelliğinde yeniden imalat sürecine dahil edilmesine geri dönüşüm

denilmektedir.” Geri dönüşümü mümkün olan materyaller arasında cam, kağıt, alüminyum, plastik, piller, motor yağı, akümülatörler, beton, organik ve elektronik atıklar yer almaktadır. (Çelik, 2011: 37).

Son kullanımı bitmiş ürünleri tekrar dönüşüm döngüsüne katabildiğimiz zaman öncelikle bu nesnelere yeniden ham madde olarak kullanılması sağlanmaktadır. Aşırı nüfus artışı beraberinde getirdiği yoğun tüketim doğal dengeyi alt üst etmiştir. Geri dönüşüme yönelik çalışmalar ve etkinlikler ile az da olsa bu dengesizliğin önüne geçilmektedir. “Tekrar dönüşümü olan maddeler ham madde haline gelmesi ile enerji tasarrufu büyük oranda gerçekleşmektedir. Örneğin tekrar kazanılabilir alüminyumun kullanımı, sıfırdan imalatına göre yaklaşık %35 oranında tasarruf elde edilmektedir” (Öznlbant, 1998: 76).

1.5.1. Geri Dönüşüm Sembolü ve Tarihçesi

“1970’li yıllar çevrecilik konusundaki hassasiyetin fark edilir oranda arttığı yıllardır. Bu dönemde ilk kez yapılan “Earth Day” dünya günüyle bu hassasiyet zirveye ulaşmıştır. Amerika Ambalaj Birliği (Container Corporation of America), ambalajların üzerinde kullanmak için logo seçimi için bir yarışma düzenlemiştir.” Gençler dünyanın gerçek sahipleri olarak sözleri en çok dinlenecek kişiler olması gerektiği düşünülerek, güzel sanat öğrencileri tarafından yapılan logolar değerlendirilmeye alınmıştır. Gary Anderson isimli bir öğrenci bu yarışmada geri dönüşüm konusunda şimdi de kullanılmaya devam edilen bir amblem tasarlamıştır. (Uysal, 2009: 89).

Resim 32: Gary Anderson'un logo çalışması.

1.5.3. Kullanılışlı Geri Dönüşüm Materyalleri

Plastik petrolden elde edilir ve polimer olarak tanımlanan bileşik grubuna dahildir. Çok çeşitli plastik türü mevcuttur. Bazısı bir pamuk kadar yumuşak iken bazıları ise çelik kadar serttir. Farklı plastik türlerinin bileşimleri birbirine uymadığı için geri dönüşümü çok zordur. "Wallace Hume Carothers, Amerika'da plastik üzerine çalışmalar yapan ilk isimler arasındadır. Polimer moleküllerinden ince ve dayanıklı yapıya sahip naylonu elde etti. Doğal maddeler olan ipek ve ketene göre naylon daha dayanıklı ve ucuz olduğu tespit edildi. Plastikler içinde flüor zehirli gazı en az naylon yapımında kullanılmaktadır. Geri dönüşümü gerçekleştirilemeyen plastik atıkların doğada yok olması birkaç asır sürmektedir" (Akçay Han, 2008: 47).

Kağıt, bitkisel liflerden elde edilen düzgün yüzeyli tabakadır. Kağıdın ilk örneği Çin'de yapılmıştır. Kağıt sanayisi hammadde ihtiyacı ormanlardan sağlandığı için atık kağıtların mutlaka değerlendirilmesi gerekmektedir. Kağıt ve kartonların tüketimi, fotokopi makinaları, faks, printer gibi teknolojik aletlerin üretiminden sonra çok artmıştır. 1995 yılında kağıt üretiminin %42'si atık kağıtlara dayanırken; bugün %100 atık kağıttan, kağıt ve karton üretilebilmektedir. "Atık kağıdın dönüşümünü artırmak için şehirlerde atık kağıt toplama sistemleri geliştirilmeli, halkın bu konuda eğitimine önem verilmeli ve atık kağıt işleme tesislerinin sayısı artırılmalıdır" (Sheikhkanloymilan, 2006: 74).

Cam geri dönüşümde kullanılan bir diğer malzemedir. Avrupa, cam geri kazanımında dünya çapında ilk sırada yer almaktadır. "Geri kazanılan her bir ton cam için 100 litre petrol tasarruf edilmiş olmaktadır. Doğaya bırakılan bir cam şişe 4000 yıl yok olmamaktadır. Renklerine göre ayrılan cam atıklar parçalanarak cam tozu haline getirilir. Sonra elde edilen cam tozu, kum, kireçtaşı ve soda külü ile karıştırılır ve çok yüksek ısıdaki fırınlarda şekil verilerek yeni ürünlere dönüştürülür" (Sheikhkanloymilan, 2006: 76).

Çöpler içinde geri kazanımı en önemli olan metal malzeme alüminyumdur. Alüminyumun geri dönüşümde kullanılması, ilk üretimin çok pahalıya malolmasından dolayı çok önem kazanmıştır. "Günümüzde alüminyumun üretimi kadar, geri kazanımı, atık alüminyumların geri dönüş süre ve miktarları üzerine yoğun teknolojik çalışmalar yapılmaktadır. Diğer metallere göre alüminyum çoğu zaman daha çok tercih edilmektedir. Hafif, yoğunluğunun düşük olması, mekanik dayanıklılığı, şekil vermede kolaylık gibi birçok özellik alüminyumu değerli ve çekici yapmaktadır. Alüminyum kutular kalitesi hiç bozulmadan defalarca

dönüşümü mümkündür” (Akçay Han, 2008: 50).

1.5.4. Geri Dönüşümün Faydaları

- “Doğal kaynaklar korunur: Sanayideki hızlı büyüme, çarpık kentleşme, nüfus artışı ve buna paralel olarak tüketimin artmasıyla doğal kaynaklarımız azalmaktadır. Günlük hayatımızda kullandığımız tüketim malzemelerinden geri kalan atıklar geri dönüşümle değerlendirildiğinde bu atıklar yeniden hammadde olarak üretim için karşımıza çıkmaktadır. Kullanılmış kağıt vb. atıklar hammaddeye dönüştürülünce doğal kaynaklarımızın korunması adına tasarruf sağlanarak daha verimli kullanılmaktadır. Örneğin bir ton atık kağıt geri dönüşüme kazandırıldığında 17 adet yetişkin ağaç kesilmekten kurtarılmış olacaktır.
- Enerji tasarrufu sağlanır: Atık maddelerin geri dönüştürülmesi ile birçok alanda enerji tasarrufu sağlanmaktadır. Geri kazanılmış kağıtlar sayesinde %70 oranında daha az enerji harcanmaktadır. Tıbbi atıklardan günde 428 kw/saat elektrik üretilerek faydalanılmaktadır. Cam üretiminde de, cam kırıkları kullanıldığında daha az enerji ile üretim gerçekleştirilebilmektedir.
- Atık miktarı azalır: Atık nesnelere çöpe atılmaktan kurtarıldığı takdirde çöplüklerdeki atık miktarı azalmaktadır. Böylelikle hammaddeler çöpe karışmadan kaynağından ayrılması, katı atık yükünün azalması, taşıma ve yok etme masraflarının aza indirgenmesi mümkün olmaktadır.
- Çevre korunur: Globalleşen dünyada hızlı nüfus artışı dolayısıyla ihtiyaç artmakta, tüketim oranı yükselmektedir. Tüketim sonucu geriye kalan atıklar değerlendirildiğinde doğanın dengesi korunmaktadır. Atık nesnelere geri dönüşümle kurtarıldığında çevre kirliliğinin de artmasına engel olunmaktadır. Örneğin kullanılan kağıtlar yeniden dönüştürüldüğünde hava kirliliği %74-94, su kirliliği %35 oranında önüne geçilmiş olmaktadır.
- Geleceğe yatırım sağlanır: Gelecek nesilleri düşünerek onlara daha temiz bir çevre, daha çok yeşil alan, tüketilmemiş kaynaklar bırakma sorumluluğu içinde olunmalıdır. Atıkların geri dönüşümüne önem ve hız vererek, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan yaşanılabilir bir dünya bırakma şansı doğmaktadır” (Özalbant, 1998: 31).

1.5.5. Geri Dönüşümün Eğitimdeki Yeri ve Önemi

İnsan çevre kirliliği sorununun sebebi olduğu gibi çözüm de kendisindedir. Çevre bilincinin erken yaşta edinilmesi çok önemlidir. Bu noktada toplumu, bireyi yetiştirmede eğitimin rolü ortaya çıkmaktadır. Çevresel sorunların çözümü yine çevreye duyarlı bireylerin varlığıyla mümkündür. "Toplumun çevre konusunda bilgi, tutum ve farkındalık kazanmasında eğitim önemli bir yere sahiptir. Çevreye yönelik zihinsel bilinçlenme 9-10 yaşlarında olduğu için temel ve zorunlu eğitim döneminde başarılı bir çevre eğitimi gerekmektedir" (Budak, 2008: 84).

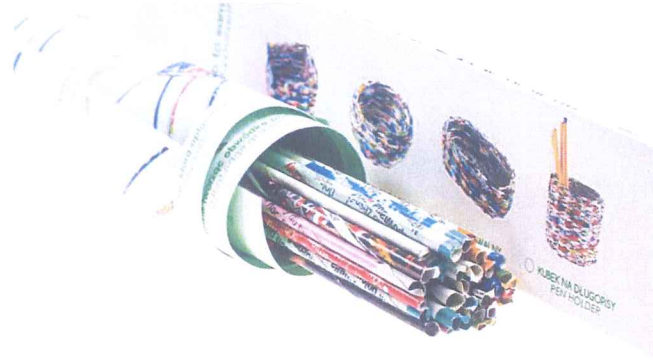
Okul ortamında öğrencilere doğal kaynaklarımızın sınırlı olduğu, çöp atıkları her nesnenin çöp olmadığı öğretilmelidir. Bazı atıkların doğada uzun süre çözülmediği ve doğaya zarar verdiği anlatılmalıdır. "İlköğretim çağındaki öğrencilerinin geri dönüşüm kutularına bıraktıkları malzemeler incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin % 61 oranla önde olduğu görülmüştür. Bir başka edinilen verilere göre plastik malzemelerin %53,33'ü, atık pillerin %36,66'sı, cam atıkların %33,33'ü, metal eşyaların %27,97'si öğrenciler tarafından geri dönüşüm kutularına bırakılmaktadır" (Budak, 2008: 84).

Öğrencilerde çevre bilinci oluşturma amacı ile çeşitli kulüpler, etkinlikler düzenlenmelidir. Bu konuyla ilgili ülkemizde müzeler, belediyeler ve okullar geri dönüşümlü materyellerden öğrencilerin yaptıkları çalışmalarını çeşitli sergilerle gösterime sunmaktadır. İstanbul'daki "Maker Çocuk Atölyesi" bilinçli bir nesil yetiştirme adına güzel bir çalışması başlatmıştır. Çocuklara tüketim yerine üretim, rekabet yerine paylaşım hayat felsefesi olarak verilmektedir. "Doğayı korumaya yönelik plastik atıklar konusunda farkındalık yaratmayı hedefleyen aktiviteler, 3R ilkesi "Reduce – Reuse – Recycle" (azalt – tekrar kullan – dönüştür) verilmektedir. Amaç kullanıp düşünmeden çöpe atılan ve çevresel olarak önemli etkisi olan nesnelere ilgili farkındalığı arttırmaktır" (Budak, 2008: 85).

Resim 33: İstanbuldaki okullarda bulunan geri kazanım köşeleri.

2014 yılında Pera Müzesi toplumda çevresel bilinci arttırmayı amaçlayan Pera Eğitim Atölyesi'nde "Tutku ile Tasarla" isimli bir proje yapılmıştır. "Etkinlik içerik olarak çevre bilinci, geri dönüşüm, işçi çalışma şartları ve üretim üzerine toplumsal duyarlılık meydana getirmektedir. Polonyalı kuruluş Tutki'nin eğitimcileri eşliğinde faaliyetler yürütülmüştür. Türkiye-Polonya diplomatik ilişkilerinin 60. yılı kutlamaları bünyesinde katılımcılar, geri dönüşüm kağıtlarından dokuma tekniğiyle bir obje veya takı yapmışlardır" (Akay, 2000: 269).

Resim 34: Tutki ile tasarla, 2014, Pera Müzesi.

2017 yılında İstanbuldaki resmi ve özel okullarda geri dönüşüm malzemeleri kullanarak sergiler gerçekleştirildiği görülmektedir. 2017 yılında İstanbul'da Sultanbeyli Namık Kemal Ortaokulu 8-12 yaş öğrencilerinin Sultanbeyli Atlaspark AVM'deki sergisiyle sanatın çok güçlü bir iletişim aracı olduğunu göstermesiyle birlikte bu sergiyle her şeyin çöp olmadığını biz izleyicilere düşündürdüğünü düşünüyorum.

Resim 35: Namık Kemal Ortaokulu Öğrenci Çalışmaları, İstanbul Atlaspark AVM, 2017.

2017 yılında gerçekleşen bir diğer proje ise "TURMEPA ve Özel Üsküdar SEV Ortaokulu işbirliğiyle gerçekleştirilen "Geri Dönüştürüyorum" projesidir. Üsküdar SEV Ortaokulu öğrencileri ile çevre ve deniz kirliliği konusunda bilinçlenmeleri ve farkındalık oluşturmaları hedeflenmiş. TURMEPA yetkilileri tarafından verilen eğitimlerle denizlerin önemi, atıkların deniz ve deniz canlılarına olan etkileri ve geri dönüşümün denizler için önemi konusunda farkındalık oluşturmayı amaçlamıştır. öğrenciler geri dönüşüm temalı projelerinde kullanacakları atık malzemeleri bir ay boyunca biriktirdiler. Daha sonra geri dönüşüm malzemeleri ile tasarım çalışması yaptılar.

Resim 36: Özel Üsküdar SEV Ortaokulu Öğrenci Çalışmaları, 2017.

1.5.5.1. Milli Eğitim Bakanlığının Geri Dönüşüm Eğitimi Projeleri

Öğrenciler yaparak yaşayarak öğrendikleri bilgileri, hayat boyu unutmamak da ve teorik bilgileri uygulamalı olarak günlük hayatlarına yansıtılabilmektedirler. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı çevre konulu birçok projeye imza atmıştır. “Gelecek İçin Geri Dönüşüm Projesi” bu projelerden bir tanesidir. “ÇEVKO Vakfı tarafından 1991 ve 2009 yılları arasında öğrencilere geri kazanım bilinci oluşturmak için seminerler verilmiştir. Bu seminerlerde ambalaj atıklarının üretime yeniden kazandırılması hususunda bilgi ve deneyimler paylaşılmıştır. Hatta öğretmenlere konuyla ilgili ayrıntılı bilgilerin yer aldığı eğitim setleri, CD’ler ve kitaplar verilmiştir” (Çelik, 2011: 47).

“Ücretsiz Dağıtılan Kitaplar İçin Geri Dönüşüm Projesi” ile “Bakanlık ücretsiz verilen ders kitaplarını kullanıldıktan sonra ekonomiye kazandırma çerçevesinde çalışma başlatmıştır. Proje kapsamında isteyen öğrenciler kullanılmış kitap, defterlerini her yıl Haziran ayı sonuna kadar okuluna götürüp bırakmaktadır. Toplanan malzemelerin satış yetkisi ise İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine verilmiştir. Bu çalışma ile her okul artı ek gelir sağlamaktadır” (Çelik, 2011: 47).

“Küçük Şeyler Doğayı Yeniler Çevre Eğitim Projesi” Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü ve TETRA PAK Paketleme San. Ve Tic. A.ş. işbirliği ile 2005 yılından günümüze kadar devam etmektedir. “Projenin hedefi genç beyinlere çevre bilincini aşlamak, “Yenilenebilir Kaynak” ve “Sürdürülebilir Tüketim” konularında bilgilendirmek, atık yönetiminin anlatılmasıdır. Bu proje ile 2009 yılına kadar birçok büyük şehirde yüzlerce okulda eğitim verilmiştir” (Çelik, 2011: 47).

“Yeşil Kutu Projesi 21 Aralık 2005 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Bölgesel Çevre Merkezi, Doğa Derneği ve Kuş Araştırmaları Derneği beraberliğinde başlatılmıştır. Bu çalışmanın amacı öğrenci, öğretmen ile birlikte tüm toplum bireylerini çevreye duyarlı hale getirmeyi amaçlamıştır. Ülkemizde sürdürülebilir kalkınma için yöntem bilgisi aktarmak ve temel oluşturmak için 38 ilden gönüllüler arasında seçilen 101 öğretmenin katılımıyla 3-5 Eylül 2007 tarihleri arasında seminerler verilmiştir” (Çelik, 2011: 47).

1.5.5.2. Türkiye Çevre Eğitim Vakfı E-Okullar Programı

“Eko-Okullar Programı okul öncesi ile ilk ve ortaokullardaki öğrencileri çevre, çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma gibi konularda bilgilendirmek hedefi taşıyan bir programdır. Bu program kapsamında öğrenciler kendi öğrendikleri bilgileri, sorumluluk duygusu içinde ailelerine, belediyelere ve sivil toplum kuruluşlarına (STK) aktarmaktadırlar. Program, okullarda **ISO 14001/EMAS** üzerine kurulmuş bir çevre yönetim sisteminin uygulanmasını da sağlamaktadır” (Budak,2008: 91).

“Yerel boyutta sürdürülebilir kalkınma üzerine yapılan çalışmalar esnasında yardımcı olmak üzere, öğrenciler 7 adım’da etkin rol alarak katılımları sağlanmaktadır. Dolayısıyla eko-okullar, katılımcı anlayışla sınıf sınırlarını aşarak, toplumun diğer kesimlerinde de çevre duyarlılığının yerleşmesinde rol almış olmaktadır. Program, bütünsel bir yaklaşımı benimsediği için başarı, okulda müdür, müdür yardımcısı, öğretmen ve öğrenci birlikteliğine bağlıdır. Bu halkada en önemli rol ve bütünleştirici etken öğrenci katılımıdır. Bu katılım sayesinde öğrenciler diyalog kurabilme yeteneğini geliştirebilmekte ve iyi bir yurttaş olma duygusu ile hareket etmektedir” (Çelik, 2011: 37).

“Eko-Okullar Programı, okullara çevre eğitimi konusunda rehber olarak yol haritası çizmektedir. Hatta etkinlikler esnasında üstün başarı sergileyen okullara “Yeşil Bayrak” ödülü verilmektedir. Yeşil bayrak, uluslararası platformda tanınan ve saygı gören, çevreci okul sembolü olan bir eko- etikettir.” Bu ödülü kazanma mücadelesi içinde öğrenciler aktif bir şekilde kendilerini ve etrafını çevre konusunda bilinçlendirmektedir. (Budak,2008: 49).

Resim 37: Yeşil Bayrak Ödülü alan öğrenciler.

1.5.6. Geri Dönüşüm Malzemesi Kullanımının Günümüz Sanat Akımlarına Etkileri

Günümüzde gelişim ve değişimler yaşanırken sanat ve sanatçı da bu değişimden payını almaktadır. Bugünün sanatçıları çalışmalarında gerçekliği kendi pencelerinden bakarak yeniden yorumlamaktadırlar. Günümüz sanatında konular kavramsal olarak derinlemesine irdelenmekte, kullanılan malzeme ve teknik incelenerek seçilmektedir. “Malzeme yelpazesinin çeşitliliğinin hiç durmadan arttığı günümüzde, sanatçılar yeni sentezler oluşturma fırsatı yakalayabilmektedir. Böylelikle sanatçı maddenin bu strüktüel şeklinde kendi iç yansımalarını da ulaşmıştır” (Turani, 2003: 40).

Kapitalist sistem şehirlerde toplanmış kalabalık “Tüketim Toplumu” nun doğmasına neden olmuştur. Hiç kuşkusuz bu toplumsal boyuttaki değişimin sanat alanına etkileri olmuştur. Sanatta kullanılan malzemeler fabrikasyon ürünler olarak değişmiştir. Günlük hayatta tüketilen hazır ürünler, aynı şekilde sanatta da kullanılmıştır. “Geçmiş dönemlerde zengin kesim, toplum içindeki yerini ve güçlerini korumak için sanatı kullanmışlar, bu nedenle de sanatçıların kendi istekleri doğrultusunda çalışmalarını sağlamışlardır. Sanatsal yapıtlar uzunca bir dönem burjuva kültürünü yansıtmış olsa da, sonrasındaki süreçte işlevsel, sunum ve malzeme açısından farklılıklar olmuştur” (Zırhlı, 2009: 73).

Kapitalist sistemin temelini meta oluşturmaktadır. Hızla tüketen topluma sunulan ürünler, tek kullanımlık ve atımlık şekilde üretilmektedir. Böylelikle, tüketim insanlarda zevk, eğlence haline gelmiştir. “Tüketimdeki hızlı artış, aynı şekilde kirliliğinde artışına sebep olmuştur. Günümüz sanatına baktığımızda, bu kirliliği oluşturan atıklar sanat malzemesi olarak kullanılmaya başlanmıştır” (Zırhlı, 2009: 73).

Bugün artık sanat alanında, çöpteki basit bir nesneden yeni üretilmiş ürünlere kadar kolaj, montaj, foto pentür, dijital baskı gibi tekniklerle geniş bir alanda çalışmalar yapılmaktadır. “Teknolojideki ilerlemeler sınırları ortadan kaldırırken, sanatçılar da üretilmiş olandan yeni fikirler üretme gayreti içindedir. Günümüz sanatsal oluşumlar genellikle seyirciyi şaşırtma metotları üzerine kurulduğu görülmektedir” (Zırhlı, 2009: 75).

“Duchamp, sanat ve piyasa arasındaki bu tür ilişkileri onaylamamıştır. Çünkü artık sanatın içinde bulunduğu platform, karşıt tarzların bulunma ihtimalini kabul etmeyen, sanatçıların kendilerine yer edinemeyeceği kadar kalabalık bir yapıya sahiptir. Modernizmin başlangıç

döneminde eleştirmenler ya da tarihçiler, sanatçı ile halk arasında köprü konumundayken, bugün bu kişiler kalemleri ile sanat ve alim değerini himayelerinde bulundurmaktadırlar. Sonuç olarak dönemin akımlarının elinde bulundurduğu farklılık, karşıtlık ve hayret verici tarafların artık geçerliliği kalmamıştır” (Baykam, 1999: 28).

1.5.6.1. Günümüzde Geri Dönüşüm Malzemeleri Kullanan Sanatçılar

“Güncel sanat yaklaşımlarının, amacında, kullanılan malzemelerde, felsefesinde, sınırlılıkları bakımından önceki dönemlerdeki sanat yaklaşımlarından ayıran birçok nokta vardır. Güncel sanat devamlı yeniyi, farklıyı aramayı gerektirmektedir. Her yapılan yeni iş eskisinden kopuk, tümüyle özgün olabilir anlamı çıkarılmamalıdır. Zaten aksi takdirde eskiyi yok sayma durumu olur ki, hiçbir sanatçı böyle bir tuzağa düşmek istemez” (Kalkan ve Altinkurt, 2012: 129-130).

“Günümüz sanat üretimleri çok geniş ve hiyerarşisiz malzeme ve teknikle, yine çok farklı alanlarda konular ele alınmaktadır. Bu da çoğu kez politik, sosyal, ekonomik cephelerin eleştiri konusu olmuştur. Yapıtlar direk kaynaklarla gerçek hayata bağlıdırlar. Estetik kaygılar, sınırlamalar bağlayıcılık teşkil etmemektedir. Modern sanatta da çağdaş sanatta da sanatçının sorunu, amacı, varmak istediği nokta aynıdır. Temel farklılık seçilen malzeme ve sorunu anlatış şeklindedir. Eğer bir ayırım yapılacak ise, ayırımın bu açıdan yapılması daha doğru olur.” Çağdaş sanatçıların, geri dönüşümlü maddeleri sanatlarında kullanırken estetik kaygısı gütmeden sosyal ve ahlaki mesuliyet duygusu içinde, sanayinin, tüketicinin ve çevrenin gereksinimlerine dikkat etmeleri ve bu farkındalıkla üretim, tüketim ve yeniden üretim aşamalarına yön vermeleri gerekmektedir. (Kalkan ve Altinkurt, 2012: 129-130).

“Katherine Wheeler, çeşitli kişisel ve karma sergilere sahip olan sanatçı Avusturalya RMIT güzel sanatlar okulu mezunudur. Geri dönüşümlü malzemelerden çeşitli takı ve ev eşyası tasarlamaktadır” (Brown, 2014: 208).

Resim 38: Katherine Wheeler,

Çay takımı, 2007.

Resim 39: Katherine Wheeler,

Mercan Bileklik, 2011.

“Romuald Hazoume, 1962 doğumlu Afrikalı bir sanatçıdır. Benzin bidonlarını kullandığı eserlerinde geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağ kurmaya çalışmıştır. Sanatçı, bazen sosyal meseleleri konu alırken bazen de kendi iç dünyasını çalışmalarına işlemiştir” (Brown, 2014: 210).

Resim 40: Romuald Hazoume,

Sadece Tanrı, 2013.

Resim 41: Romuald Hazoume,

Rare Finerie, 2013.

“Choi Jeong Hwa, Kore doğumlu sanatçı, çalışmalarında, endüstriyel atık nesnelere gönderme yapmaktadır. Eserlerine popüler, kültürel anlamları olan gündelik tüketime gönderme yapmaktadır” (Collins, 2007: 7).

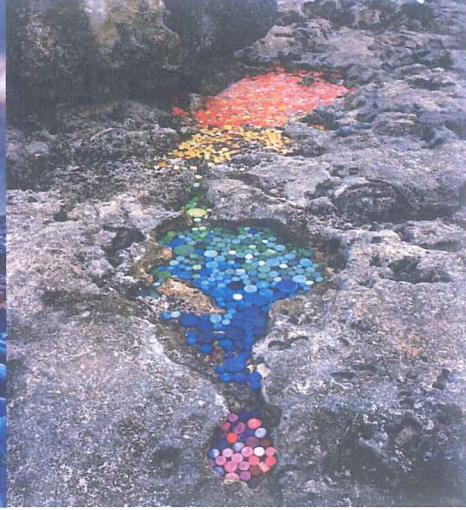

Resim 42: Choi Jeong Hwa, *Believe It of Not*, 2006.

Alejandro Duran, 1974 Meksika doğumlu sanatçı fotoğrafçı, yönetmen ve eğitmenidir. *Washed Up* (Kıyıya Vuranlar) adlı çalışmasında kıyıya vuran plastik atıkları biraraya getirerek renklerine, şekillerine göre düzenleyip fotoğraf sanatında mekana uygun organik formlar meydana getirmektedir. “Alejandro Duran eserini, çer çöpü bir hazineye dönüştürme çabası olarak ifade etmektedir” (Brown, 2014: 215).

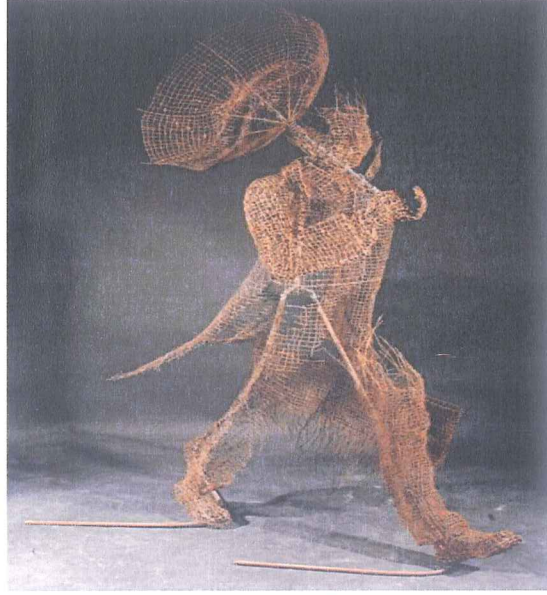
Resim 43: Alejandro Duran, *Deniz*, 2013.

Resim 44: A. Duran, *Spill*, 2013.

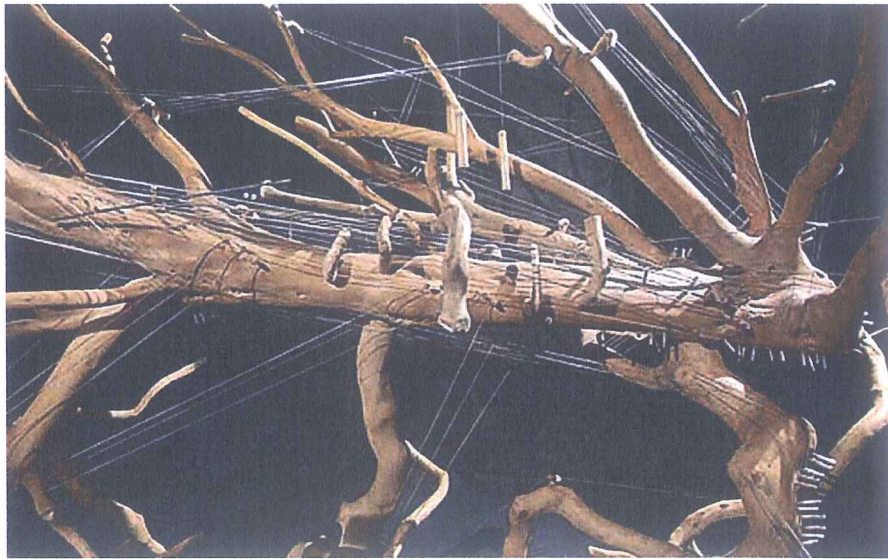
“Aycan Güler, 1983 İzmit doğumlu sanatçı Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü’nden mezundur. Güler, atık metalleri geri dönüşüm aracılığı ile sanatla buluşturmayı başarmıştır. Böylelikle hem genç sanatçıları bilinçlendirme hem de

sürdürülebilirliğe dikkat çekme adına önemli bir rol üstlenmiştir. Güler, Sanata Dönüşüm Atık Metal Heykel Yarışması'nda, 112 eser arasında yaptığı heykelle ikinci oldu" (Kalkan ve Altinkurt, 2012: 129-130).

Resim 45: Aycan Güler, *Bale*, Tel, 2012.

Nazım Özel, Amerikada yaşayan Türk performans sanatçısıdır. Aynı zamanda müzisyendir. Genellikle ağaç dallarını kullanarak yaptığı eser performanslarıyla geri dönüşümün sanattaki yerine farklı bir bakış açısı getirmektedir.

Resim 46: Nazım Özel, *Ağaç*, 1994.

Resim 47: Nazım Özel, "New Civic Center" 1985.

"Patrick Dougherty, 1945 Amerika doğumlu sanatçı, genellikle ağaç dallarını kullanarak yaptığı eserlerle geri dönüşümün sanattaki yerine dikkat çekmektedir. Özellikle açık alanlarda çalışmalarını gerçekleştirmekte ve mevsim değişimlerini yapıtlarına yansıtmaktadır" (Uysal, 2009: 61).

Resim 48: P. Daugherty, *Call of the wild*, Museum of glass, Tacoma, 2002.

"Çevreci sanatçı Angela Haseltine Pozzi ve *Washed Ashore* adlı çevre örgütü yok edilen sualtı yaşamına dikkat çekmek için okyanustan çıkan plastik atıkları heykele çeviriyor. Denizlere okyanusa atılan çöpler sadece denizleri kirletmiyor, doğada çok çok uzun bir süre yok

olmadıkları için deniz canlılarının hayatlarına da mal oluyor. Altdaki çalışması plaja vuran plastiklerden elde edilmiştir. Organizasyon sayesinde geçtiğimiz 5 yıl boyunca toplanan 17 bin ton plastikten bugüne kadar 66 adet heykel yapıldı. Yılda milyonlarca ton plastik üretiliyor ancak bunun en fazla yüzde 10'u geri dönüştürülebilirken kalanı sudaki yaşamı tehdit ediyor” (Birgün, 2017)

Resim 49: Angela Haseltine, 2016.

“Avustralyalı çağdaş çevre sanatçısı olan John Dahlsen. Çalışmalarında Avustralya kumsallarından, bulunan okyanus çöp plastiklerinden oluşan buluntular kullanır” (Dahlsen, 2009: 11).

Resim 50: John Dahlsen, 2005 Dijital baskı.

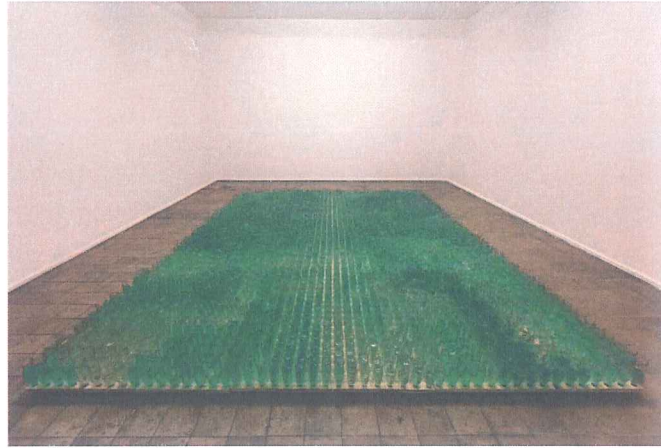
1989 Türkiye doğumlu sanatçı Alper Aydın İstanbul Bienali için ürettiği D8M (2017) başlıklı projesi için İstanbul Modern'in içine bir kepçe yerleştirildi. Toprağı dümdüz edip başka yere taşımakta kullanılan bu araç, mevcut evlerinde yerinden edileceği bir inşaat projesi kapsamında, İstanbul'un kuzeyinde yapılacak havaalanı için kesilen gerçek ağaçları sürüklerken gösteriliyor. İnşaatla el ele giden kökünden imha sürecinin bir simgesi olan bu kepçe, küreye küreye bir gerinip bir bükülüyor. "Doğal" ortamından koparılmış bu kepçe ve ağaçlar, genişleme, verimlilik ve hareketlilik adına doğanın nasıl vahşi bir şekilde imha edildiğini çarpıcı bir biçimde vurguluyor. D8M, doğal yaşam ortamlarımızı nasıl kendi ellerimizle yıkabildiğimiz, yadsıyabildiğimiz ve unutabildiğimizin bir canlandırması olduğu kadar tüm bunların bilfiil gerçekleştirilmesi de.

Resim 51: Alper Aydın, *D8M*, 15. İstanbul Bienali, 2017.

Lungiswa Gqunta Güney Afrikada yaşamaktadır. Lungiswa Gqunta'nın heykelleri, ırk, mimari, mülksüzleştirme, kapitalizm ve Güney Afrika tarihi eksenindeki sürekli gerilimli ve yıkıcı ilişkileri araştırır. Şişe yada şilte gibi, bir evde bulunabilecek sıradan kişisel eşya ve nesnelere yararlandığı heykel ve enstalasyonları, Apartheid sonrası Güney Afrika'da hala gözlenebilen tarihsel süreklilikler ve varlığını sürdürmekte olan adaletsizlikler üzerine incelemelerdir. Sanatçı bir evi simgeleyen eşyalara ve gündelik metalara odaklandığı yapıtlarında, toplumsal mühendislik uygulamalarını, aile bağlarını, çaresizlik ve utanç hallerini konu edinir. Gqunta, bazı yapıtlarında Apartheid dönemi ve sonrasında "Township" (siyahların yaşadığı yoksul bölgeler) planlaması ve zorunlu göç gibi adaletsiz uygulamaların

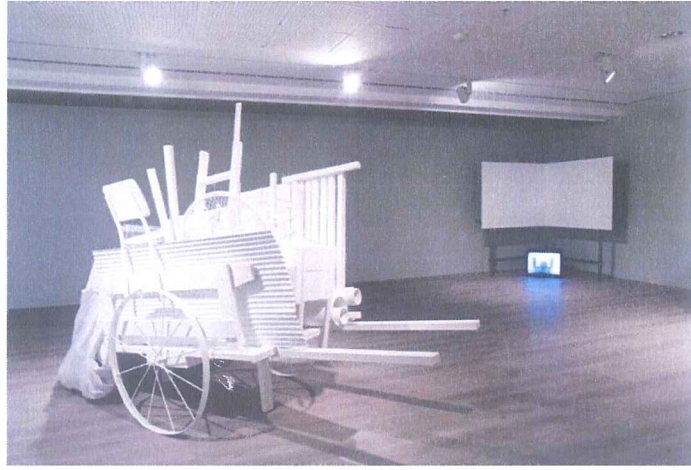
Güney Afrikalı siyahlara karşı nasıl kullanıldığını ve tüm bunların insanların psikolojisi ve birbirleriyle ilişkileri üzerinde yarattığı etkileri inceler. Lawn'da (Çimen 1, 2016/17) ters çevirip ahşap bir plaka üzerine yerleştirdiği kırık şişelerden bir "çimenlik" yaratır. Apartheid Güney Afrika'sında sadece zengin beyazların sahip olduğu bu çimenlikler zenginliğin yanı sıra ev yaşamı, güvenlik ve ırksal ayrıcalıklarla da ilişkilidir. Yabancıların girmesini engellemek için bahçe çitlerinin üzerine ters döndürülmüş kırık şişeler yerleştirilir. Gqunta'nın yapıtlarındaki şişeler ise kapitalizm ve küreselleşmeyi simgelemenin yanı sıra, Güney Afrika'da son yıllarda patlak veren isyanlarda kullanılan molotof kokteyllerinde kullanılan şişeleri çağırıştırır. Ayrıca bu şişeler, sanatçının dikkatimizi çektiği gibi, Afrikaya ilk defa Avrupa'dan köle ticaretiyle getirilen alkole de bir göndermedir. Bu bakımdan Çimen, metalar, alkolizm ve mülkiyet sınırlarının yıkıcılığının yol açtığı çürütücü miras ile toplumsal bölünmelerin yanı sıra şiddetin sınırlar ve polis faaliyetiyle yakın ilişkisine de bir müdahaledir.

Resim 52: Lungiswa Gqunta, *Çimen*, 15. İstanbul Bienali, 2017.

1951 doğumlu Liliana Maresca adlı Arjantinli sanatçı 1994 yılında AIDS nedeniyle hayatını kaybetmiştir. *Recolecta* (1990/2017) başlıklı yerleştirmesinde, bir cartonero'dan (yük arabacısı) kiraladığı gerçek bir yük arabası, yine buna benzer, spreyle boyanmış beyaz bir araba ile bir kaide üzerinde yer alan, çelik ve gümüşten yapılmış iki küçük yük arabası kullanır. Cartonero figürü, Arjantin'de özellikle 1990'lı yılların başında ve 2001'deki ekonomik krizde öne çıkmıştı. Yeni hükümetin neoliberal politikalarının insanları yoksulluğa sürüklemesiyle birlikte, küçük paralar kazanabilmek için kağıt atık toplamaya başlayan insanların kullandığı bu el arabalarına artık her yerde raslanabiliyordu. Maresca'ya göre bu üç farklı araba, üç farklı aşama olarak da düşünülebilir. Birincisi gerçek, ikincisi formel temsil

(beyaz el arabası) ve üçüncüsü neoliberal çağda ironik bir ulusal sembol olarak. Nesnelerin metale dönüşümü, (Maresca'nın HIV teşhisinden sonra ilgisini daha çok çekmeye başlayan) simyayı ve dönüşüm süreçlerini çağırıştırır. Maresca'nın doğrudan politika ve kişisel krizlerde temellenmekle birlikte bunların ötesine geçen yapıtları, usul usul ama sözünü dinlemeyi başarabilen bir tonda, bize kayıplardan, ihtimamdan, geçişten ve geçim kaynaklarımızın kırılganlığından bahseder.

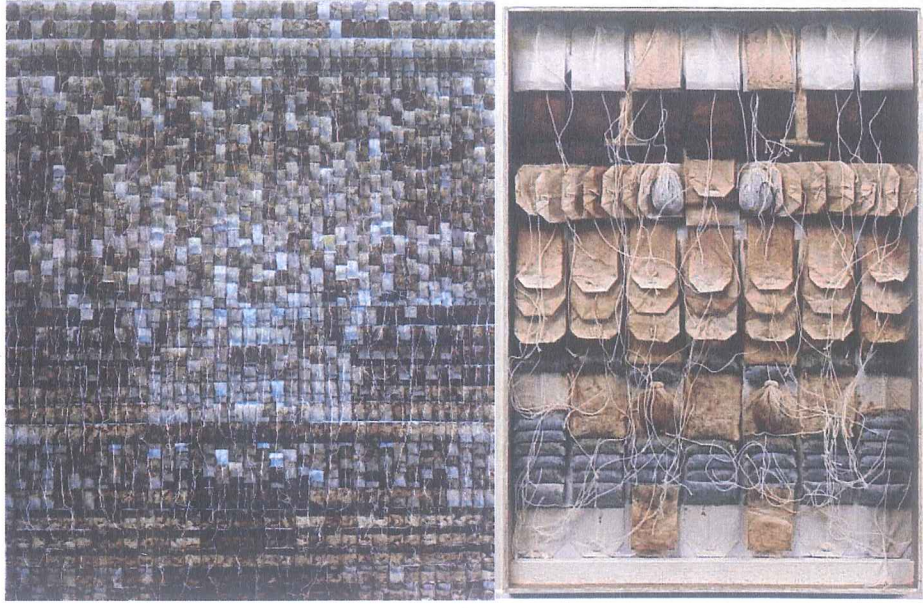
Resim 53: Recolecta, Pera Müzesi 15. İstanbul Bienali, 1990/2017.

Almanya doğumlu Olaf Metzel, galvanize oluklu demirden (ki genellikle geçici kırsal veya askeri yapıların çatılarında kullanılmalarının yanı sıra ucuz ve kolayca monte edilebilir olmasından ötürü düşük gelirli ülkelerde de sıklıkla faydalanılan bir malzemedir) inşa edilmiş Sammelstelle'si (Toplama merkezi, 1992/2017) dışı kapalı bir mekânsal enstalasyon. İçine döner bir kapıdan girilen mekân, yer yer şiddetli tahribata uğramışa benzeyen görüntüsü ile bir Vandalizm ve huzursuzluk mahallini andırıyor. Metzel, 1992'de yapıtının ilk versiyonunu yaptığında, bunun o dönem eski Yugoslavya'dan Almanya'ya giriş yapan çok sayıda mültecinin yer değiştirme gerçeğini çağırştırmasını istemişti. Bu kamp ve barınak amaçlı geçici yapıların inşası anlamına gelen bir olguydu. Bugün dünyanın dört bir yanında sayısız yaygın huzursuzluk vakalarına ve bir kez daha insanların yer değiştirmesine dair geniş ölçekli bir krize tanıklık ediyoruz. Metzel'in çalışması isyankâr tahribat imasıyla politik ve toplumsal yer değiştirmeler, göç hareketleri ve insanların kapatılmasına ilişkin karmaşık gerçeklere işaret ediyor. (15. İstanbul Bienali, 2017)

Resim 54: Olaf Metzger, *Toplama merkezi*, 15. İstanbul Bienali, 1992/2017.

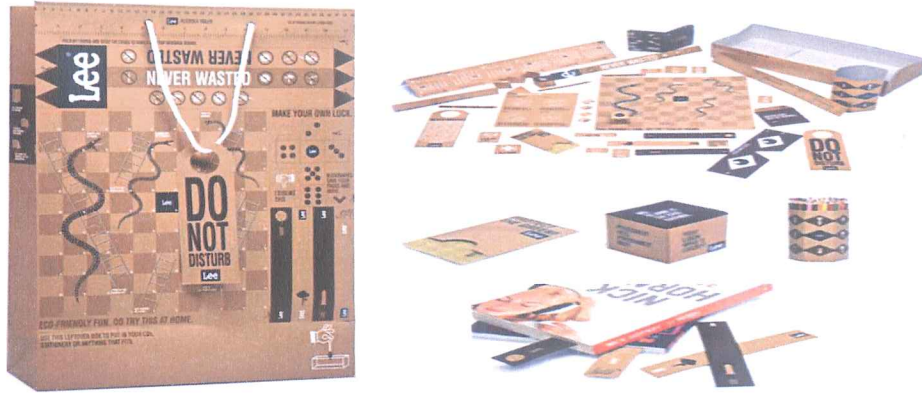
Sanatçı Armén Rotch'un basit, sıradan ve gündelik malzemeleri yeni bir amaç uğruna bir araya getirerek oluşturur. Armén Rotch'un en bilinen çalışmaları, çay poşetlerinden düzenlenerek yapılmış kolaj ve enstalasyonlarıdır. Başkaları çay poşetlerini yorgun gözlerini dinlendirmek ya da bahçelerinde gübre olarak kullanırken, Rotch çay poşetlerini büyük bir yaratıcılıkla dönüştürerek onlara çarpıcı yeni bir amaç verir. Sanatçı, farklı sürelerde suda bırakılmış çay poşetleri kullanarak bu süreçle enstalasyon parçaları içinde tinsel çeşitlilik yaratan katmanlar oluşmasına imkân sağlar. Burada çay poşetleri hem ana motif (özne) hem de sanatını oluşturan temel teknik malzeme (nesne) olarak kullanılmaktadır. Eserlerinde kullandığı bu özel malzeme sebebiyle sanatın en mütevazı ve zenginlikten yoksun harabe kültür kırıntıları sayılabilecek sıradan ve gündelik materyallerle yapıldığı İtalyan Arte Povera akımının etkileri de hissedilebilir. Bir zamanlar lüks bir ürün olarak görülerek kıtalararası ticareti yapılan, pek çok ticari yolla Çin'den Avrupa'ya taşınmış çayın tarihi öneminin yanı sıra Rotch için hemen her kültürde önemli bir yer tutan ve gündelik hayatlarımızda sıklıkla kullandığımız bu çay poşetleri insan hayatı ve yaşamlarını temsil etmektedir.

Resim 55: Armen Rotch, *Tea Bags*, Contemporary İstanbul, 2017.

1.5.7. Grafik Alanında Geri Dönüşüm Malzemelerinin Kullanımı Ve Eko-Etiket

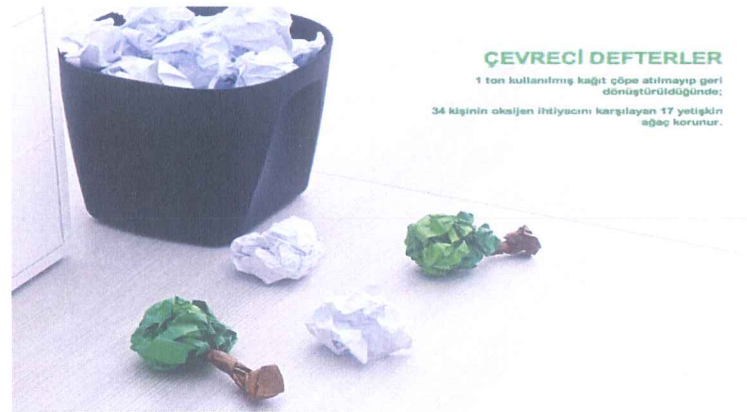
Birçok alanda olduğu gibi grafik tasarımı alanında da geri dönüşüm malzemeleri kullanılabilir. Grafik tasarımcıları da çevreye verilen zararları gözler önüne sererek geri dönüşüm konusunda toplumsal mesaj vermektedir. Bu nedenle grafik tasarımcılarının da bu pastada büyük payları göz ardı edilemez. Türkiye dünya oranının gerisinde olsa da diğer sektörlerle kıyaslandığında bu konudaki çalışmalarda hızlı bir şekilde ilerleyerek yol katedildiği görülmektedir. “Birçok üretici firma doğa dostu kumaş çantaların üzerindeki yazı, logo veya simgelerle çevreye duyarlı olduğu imajı vermektedirler. Bu çantalar piyasada dağılırken çevreci düşünceler tüketiciler arasında yayılmaktadır. Çevresel üretim bilinci sadece üreticiyi ilgilendiren bir konu olarak görülmemeli, tüketici de aynı oranda bilgi sahibi olmalıdır.” (Selamet, 2012: 127-131).

Resim 56: Lee "Never Wasted" (Asla Çöp Değil) alışveriş çantası.

"Resimde görüldüğü üzere çanta parçalara ayrıldığında takvim, çetvel, kalemlik gibi aynı anda birçok farklı ürün ortaya çıkmaktadır. Böylece vermek istediği mesaj ile birlikte çok yönlü bir işlevselliğe ve sürdürülebilirlik yönü gösterilmektedir" (Brown, 2014: 198).

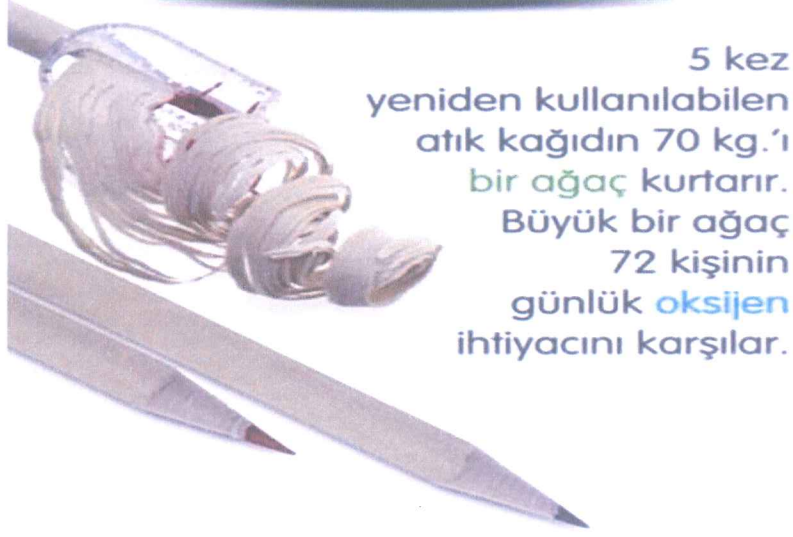
Ekolojik olarak bilinçli üretici firmalardan bir tanesi de Acar Grup'tur. 1980 yılından bu yana üretimini sürdüren şirket 2010 yılında NoteEco isimli bir markanın üretimine başlamıştır. "NoteEco, bir ilk olarak FSC sertifikalı kağıtlarda tamamen bitkisel kaynaklı mürekkep ile basımı yapılarak okul ve ofis defterleri üretmektedir. Şirket böylelikle hem ülkemizdeki hem de dünyadaki tüm ormanların korunmasına Tema ve WWF ile yaptığı işbirliği ile destek vermektedir" (Selamet, 2012: 127- 131).

Resim 57: Note Eco, Geridönüşüm malzemesi kullandığını gösteren afiş.

"STEPPEN markası 2011'de tesislerinde ülkemizde geri dönüşüme kazandırılan gazetelerden üretilen ilk kurşun kalemini geliştirdi. Bu kalemlerin tanıtımı için tasarlanan afiş de toplumsal boyuttaki değişime katkı sağlayacaktır" (Selamet, 2012: 127-131).

Gazete kağıdı ile üretilen yazı kalemi

Steppen tarafından üretilen kalemlerde insan sağlığına zarar vermeyen ham maddeler kullanılır.
Zararlı ürünleri doğala çevirme gayretimizin, doğal yaşamı destekleyenlere yeşil ışık yakmasını dileriz.

Resim 58: Steppen, geri dönüştürülebilir malzemeden yapılmış kurşun kalem.

1.5.8. Tekstil Alanında Geri Dönüşüm Malzemesi Kullanımı

“Günümüzde, tekstil sektöründe de ekolojik sorunlara çözümler üretilmeye başlanmıştır. Mesela seri üretim yerine geri dönüşümlü malzemelere veya kullanılan giysileri değerlendirmeye odaklı üretim tarzı geliştirilmiştir. Ülkemizde Antalya, Denizli, İzmir ve İstanbul’ da katı atık depolama ve atıkları toprağa kazandırma işlemlerini gerçekleştiren dört kuruluş bulunmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Geri Dönüşüm Tesisi en yüksek kapasiteli olanıdır. 2009 yılı verilerine göre, her 100 kg katı atıkta tekstil miktarı 4.63 kg olarak belirlenmiştir” (Doğan, 2012: 24-26).

Tarihte giyim ilk olarak insanların vücudunu kapatmak ihtiyacından doğmuş ve doğada bulunan malzemelerle bu gereksinim karşılanmıştır. İlk kıyafetlerin hayvan derilerinden yapıldığı düşünülmektedir. “Giyim, üzerindeki aksesuarlar içinde bulunduğu toplumun kültürünü yansıtan bir çeşit görsel dil olarak etkin bir rol almaktadır. Zamanla kıyafet sektöründe estetik işe karışmıştır. Bugünün giysilerinde sanatçılar yaratıcı fikirleri ön planda tutan tasarımlarla karşımıza çıkmaktadır. Bu da yaratıcılığın moda ile sınırlı olmadığını kanıtlamaktadır” (Doğan, 2012: 24-26).

Tekstil alanında kullanılan malzemede farklılık, düşünceleri kıyafete yansıtırken sınırları zorlama, sanatçının kendini ifade etme çabaları “özgün ifade”yi meydana getirmiştir. Böylece sanatçı tek bir fikir, yaklaşıma bağlı kalma zorunluluğu hissetmeyip birçok disiplini tek çalışmada biraraya getirmektedir. Çünkü “yenilikçi düşünce ve ifadeler farklı disiplinlerle kurduğu köprüler yolu ile çeşitlenip zenginleşmektedir. Moda tasarımında farklı malzemelerle kullanarak oluşturulan koleksiyon çalışmaları yaratıcı ifadelere fırsat tanımaktadır. Kağıt, plastic, seramik, metal, tel, yaprak, dal gibi doğal objeler, atık malzemeler gibi ürünler yeni buluş ve özgün tasarımlar geliştirmek için kullanılan materyallere örnek verilebilir” (Hakan, 2012: 167-168).

“Artık günümüzde insanlar aldığı ürünü, eko tasarım açısından sorgulayarak satın almaktadırlar. Üretici şirketler, bu durumu farkederek rekabette yer edinebilmek için çevreye duyarlı ürün anlayışıyla piyasada var olma yarışı içine girmektedirler.” Bu noktada gerçekçi olmak gerekirse bazı firmalar bu anlayışı gerçekten benimserken bazıları ise ticaret ortamında payını almak için bir araç olarak kullandığı görülmektedir. (Doğan, 2012: 24-26).

Kıyafetlerin toplumların bir çeşit konuşan dili olduğu ifade edilmişti. Örneğin “Papua Yeni Gine’de kadınlar yakınları öldüğü zaman kilden yapılmış yelekler giyinip yas tutmaktadırlar. Ülkenin kuzey bölgesinde ise kil doğrudan vücuda sürülerek matem kıyafeti oluşturulmaktadır. Eğer bayan ölen eşinin yasını tutuyor ise üzerine sürülen kil kuruduğu zaman evlenebilir anlamına gelmektedir.” (Doğan, 2012: 24-26).

Resim 59: Papua Yeni Gine’de Kadınların Gri Kilden Yapılmış Matem Kıyafetleri.

“Kıyafet tasarımında kumaş dışında seramik, kağıt, metal gibi ekstrem malzemeleri bedene göre biçim vermek, olğan dışı stillerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Atık ürünlerden oluşturulan bu çılgın giysiler, moda tasarım sektörüne yeni bir enerji, hareketlenme getirmiştir” (Hakan, 2012: 167-168).

Resim 60: Nevşehir Nene Hatun Kız Meslek Lisesi "Gardırobunda doğaya yer ver" projesi 2016.

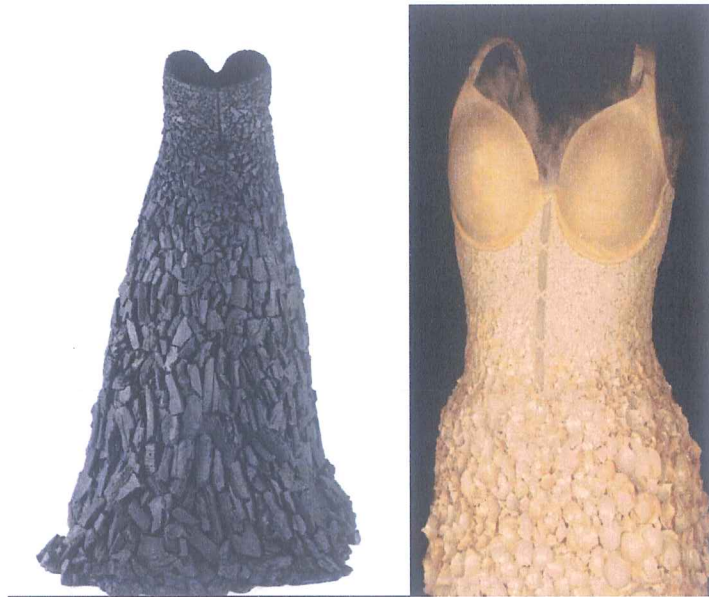
1.5.8.1. Geri Dönüşüm Malzemesi Kullanan Tekstil Sanatçıları

Nicole Dextras, geri dönüşümlü malzemelerle tekstil alanında geçici eserler üretmektedir. Bitkilerden yapılan giysiler ile tüketen toplumun çevre ile olan ilişkine göndermelerde bulunmaktadır. “Bu projeler dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama, gerçek kıyafetlerden esinlenerek tamamen bitkilerle kıyafet tasarlanmasıdır. İkinci aşama, tezat bir şekilde doğal malzemelerden yapılmış kıyafetlerin şehir merkezlerinde giyilerek fotoğraflanmasıdır. Üçüncü aşama ise, giysi içindeki kişi çevresindekilerle tüketim ve doğa üzerine tartışma konuları açar. Dördüncü aşamada da, giysi yeşil alan bir yerde çürümeye bırakılarak doğaya iade edilir.” (Brown, 2014: 197).

Resim 61: Nicole Dextras, *The little green Project*.

“Jennifer Hecker, Brockport, State University of New York ‘da Profesör olarak görev yapmaktadır. Amerikalı sanatçı yaptığı eserlerde geri dönüşüm sanatını kullanmış ve bu dalda çok sayıda ödüller almıştır” (Hakan, 2012: 167-168).

Resim 62: “Martyr Dresses” Jennifer Hecker.

“Kristen Alyce, 1986 yılı doğumlu Amerikalı bir sanatçıdır. Güzel Sanatlar Fakültesi mezunu olan sanatçı, tekstil alanında atık malzemeler başarıyla kullanarak giysi tasarımları

yapmaktadır” (Hakan, 2012: 167-168).

Resim 63: Kristen Alyce tasarımı.

1.5.9. Mimari Ve Geri Dönüşüm

Mimari, insanların yaşamında barınma, dinlenme, çalışma, eğlenme gibi günlük faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere gerekli mekânları, fiziki yapıları daha yaşanılabilir düşüncesi içinde estetik bir şekilde inşa etme sanatıdır. “Barınmak için mekan ihtiyacı ilk insandan günümüze kadar gelmektedir. Gereksinim aynı ama yapı, şekil, malzeme çok farklı noktalara gelmiştir. Tarih öncesi çağlarda mağaralarda başlayan bu macera şimdilerde güzellik duygusu uyandıran yaratı ve malzemelerle devam etmektedir” (Berber, 2012: 99).

İnsanlık varolduğu sürece hayatın birçok alanında malzemeler tekrar dönüştürülerek değerlendirilmiştir. Antik Yunan’da insanlar, depremde yıkılan evlerinin yapımında kullandıkları doğal taşların sağlam olanları seçerek tekrar bina yapımında kullanmışlardır.” M.Ö. 100- M.S. 500 yılları arasında Roma toplumu da savaş aletleri, at arabaları ve ev yapımında tonlarca metal harcamışlardır. Zamanla yıpranan ve tamir gerektiren metal bölümler yeniden işlenip işlevsel hale getirilmiştir” (Berber, 2012: 99).

Mimarlıkta yeşil ekolojik tasarım; planlanan binanın, konutun doğal çevre ile ilişkisini sağlayan, enerji miktarı en az miktarda harcanarak ekosisteme tehlike oluşturmayan çevreye

duyarlı tasarımıdır. Mimari alanında geri dönüşüm malzemelerini birçok sanatçı ve mimar çalışmalarında kullanmaktadır. Sayısız örneklerini kentlerde kamuya açık alanlarda yapılmış eserlerde karşılaşmak mümkündür. Sanat ile doğayı bir bütünde buluşturmayı başaran heykeltıraş Lucienden Arend, elli beş ülkede birçok kamusal alandaki heykelde imzası bulunmaktadır. "Arend'e göre, toplum, doğal malzemelerin kullanıldığı yapıtlarda sanatı tam manasıyla idrak etmektedir. Bu durum insanlarda daha çok merak uyandırmakta, tartışma konusu başlatmaktadır. Sanatçı da bunun sanat açısından istenilen, olumlu bir durum olduğunu belirtmektedir" (Alpay, 2008: 80).

"Sürdürülebilir mimarlık dalında; tasarlanan yapı üretim aşamasında malzemenin tekrar kullanımına odaklanılmakta yapılan farklı özellikteki düzenlemeler bu kontekst de incelemeye alınmaktadır. Son kullanımı bitmiş bir yapının inşa atıklarının kalıntı halinden nasıl yeni bir yapıda hayat bulduğu çalışmanın araştırma konusudur" (Alpay, 2008: 80).

Sürdürülebilirlik kavramıyla mimarlık ilişkisi incelendiğinde, mimari yapılarına ekosistemlere benzer bir şekilde çevreye zarar vermeksizin, kendine ait sistem içinde yenilenebilir bir yapı tasarlanıp gerçekleştirilmelidir. Zaten atıkların çevreye olan zararına engel olmaya yönelik bir çözümde malzemenin tekrar kullanımının sağlanmasıdır. "Sürdürülebilirlik yaklaşım olarak dengesizce doğal kaynakların kullanılmasına karşı bir tepki ve dünyamızın karşı karşıya kaldığı tehlikeyle mücadele ilkesini benimsemiştir" (Berber, 2012: 55).

1.5.9.1. Mimaride Geri Dönüşümlü Kullanılabilir Malzemeler

Sanatın mimarideki tesirleri pek çok örnekte görülmektedir. Sanat, sonsuz bir boşluk ya da yokluk içinde meydana gelmemektedir. Mimarlıktan grafik sanatlara kadar üretici süreçler sonucunda elde edilen her ürün onu kuşatan dokuyla ilişki içinde bulunmaktadır. Yapı malzemesinin geri kazanımı denildiğinde, hem yapının kendi bünyesindeki malzemeleri, hem de yapı dışı evsel atıklar gibi elemanların yapıda kullanılarak yaşam döngüsüne katılmaları belirtilmektedir.

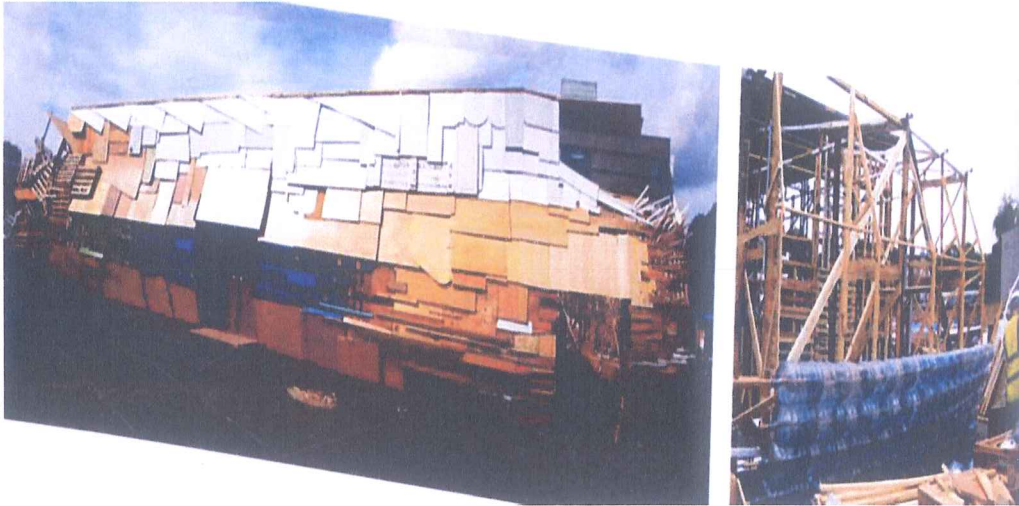
Resim 64: Yapı üretim sürecinde duvar örmede inşaat atıklarının kullanılması.

1960'larda doğanın fiziksel yapısı ile alakalı çalışmalar gündemdeyken, 1970'lere gelindiğinde ekonomik ve ekolojik problemler ön plana çıkmıştır. Doğal malzeme ve kaynak kullanımı bakımından bina yapılarının sürdürülebilir olması inşa edilirken kullanılan bileşenlere ve üretim aşamalarına bağlıdır. Enerji tasarrufu odaklı mimari çalışmalarında malzeme seçimi en önemli safhalardandır. "Türkiye'de "Leed değerlendirme sistemi" çevresel unsurlar göz önünde bulundurularak, harcanan enerji miktarına ve malzemelerin geri kazanılabilir olmasına dikkat etmektedir. Hammade sıkıntısının baş gösterdiği günümüzde inşa atıklarının tekrar üretime kazandırılması, vazgeçilmez ve zorunlu bir uygulamadır" (Bozdoğan, 2003: 35).

Resim 65: Yıkılan bir evin ahşap kapılarının cephe tasarımında değerlendirilmesi.

Londra’da yapılan Denizanası Tiyatro Binası (Jellyfish Theatre) evsel atıkların mimaride sanata dönüşen örneklerden biridir. “Folke Köbberling ve Martin Kaltwasser tarafından iki ayda yapımı tamamlanan bu eserde çöpe atılmış dekorlar, su damacaneları, hafriyat atıkları, mutfak üniteleri ve benzeri malzemeler kullanılmıştır” (Alpay, 2008: 41).

Resim 66: Atıklardan oluşturulan bir tiyatro, *Jellyfish Theatre*, Londra.

1.5.10. Sinemada Geri Dönüşüm Malzemelerinin Kullanımı

Sinema, zaman ve mekanı en çarpıcı şekilde işleyip izleyicisine sunan bir sanat dalıdır. Hususiyetle görüntü ile alakalı görsel ve işitsel unsurlar başarılı bir şekilde yansıtılmalıdır. Sinemada mimari çok önemli bir yere sahiptir. "Sinema sanatında çevre ve malzeme karşı tarafa verilmek istenen mesajı ulaştırmak için en önemli araçtır. Bu nedenle gerçek yada gerçeğe yakın oluşturulmuş set mekanları kullanılmaktadır" (Çekmiş vd., 2008: 37).

Bilim kurgu tarzı filmlerde ileri teknolojiyi ekrana aktarabilmek için ses efektleri ve parlak, etkileyici görsel malzemeler olarak uzay gemileri, laboratuvarlar, çeşitli metal ve plastic parçalar seçilmektedir. Distopik filmler de ise bazı malzemeler kolay elde edilirken, bazı malzemelerin bulunmasının zorlaşmış olduğu fark edilmektedir. "Mesela "Waterworld" filminde her taraf sularla kaplandığı için gemilerden arta kalan metal parçalar kolaylıkla bulunurken, toprak ve tatlı su çok zor bulunmuştur. Bu sebeple su üzerindeki yerleşmeler paslanmış atık metaller kullanarak yapılmıştır. Geri dönüşüm malzemesi kullanmanın filmdeki öykünün temel felsefesinin anlatılmasında önemli bir öge olarak kullanıldığını göstermektedir" (Çekmiş vd., 2008: 37).

Sinema alanında kullanılan malzemeler incelendiğinde, hikayenin geçtiği dönemin teknolojik özelliklerini içeren ürünler kullanıldığı görülmektedir. "Şehir ve mimarlık çevresinin algılanmasında malzeme yapım teknolojisi önemli bir yere sahiptir. Bu bilinçle sinema sektöründe ürün seçiminde öykünün geçtiği dönemi yansıtacak malzemelerin yer aldığı gerçek mekanların daha çok tercih edildiği görülmektedir" (Çekmiş vd., 2008: 38).

1.5.11. Takı Tasarımında Geri Dönüşüm Malzemelerinin Kullanımı

"Kişisel süslenme, hoş görünme amacı ile kullanılan dekoratif nesnelere takı denilmektedir. Bazen birine bağlılık simgesi olarak bazen özel gün ve ritüellerde güzel görünme amacıyla kullanılmaktadır. Takılar vücuda veya kıyafetlere tutturularak her dönem insanların vazgeçilmez bir parçası olmuştur. İlk insanlar takılarını avladıkları hayvanların kemik parçalarından, ağaç dallarından, kabuklardan ve bitkilerden yapmışlardır. Bugün insanlar takı tasarımında malzeme konusunda çok çeşitli maddelere yönelmiştir" (Sevim ve Yeşilmen, 2014: 90-107).

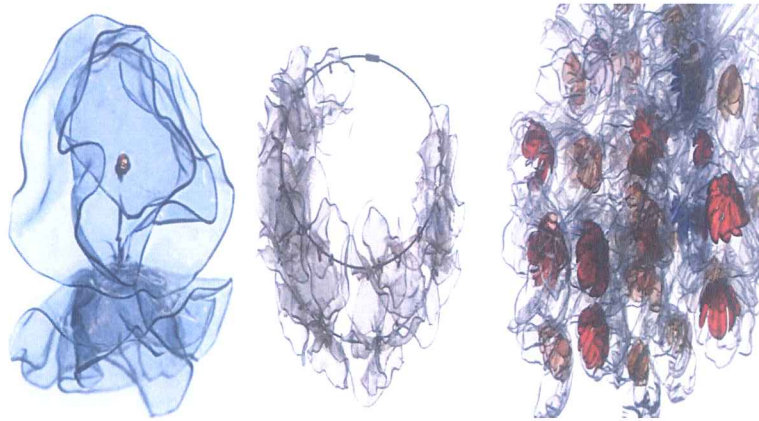
Takıda şekil, kullanılan malzeme, simgelediği inanış olarak kültürden kültüre farklılık

göstermektedir. Dünyanın birçok bölgesinde toplumların buldukları çevre şartlarına göre özgün takı tasarımları ile karşılaşmaktadır. Teknolojik gelişmeler takı yapımında her malzeme ve tekniği kolaylaştırmıştır. “Günümüzde çağdaş takı imalatında seramik atık parçaları kullanıldığı görülmektedir. Çağdaş takı tasarımcısı Pilar Cotter’in porselen malzemesinden yapmış olduğu takılar önemli örnekler arasındadır” (Sevim ve Yeşilmen, 2014: 90- 107).

Resim 67: Pilar Cotter Takı Örnekleri.

“Gülnur Özdağlar, pet şişeleri değerlendirerek takılar yapan Türk tasarımcısıdır. Özdağlar, pet şişeleri toplayıp, kesip, ısıtıp, eritip, delip, yeniden şekillendirmektedir. Sanatçı yaptığı çalışmanın geri dönüşümden çok “üst dönüşüm” olduğunu savunmaktadır.” Çünkü dönüştürme esnasında malzeme tüm özelliklerini kaybetmekte, yerine çaba ve sanatsal değer katılarak daha yüksek kalitede bir ürün elde edilmektedir. Özdağlar, çöp denilen nesnelere evimizi, hatta kendimizi donatacak estetik objeler geliştirerek geri dönüşüme insanları özendirme hedeflemektedir. Bu şekilde sanatçı dönüşüm sorununa kendi kişisel çözümünü sunmaktadır. (Sevim ve Yeşilmen, 2014: 90-107).

Şekil 68: Pet işler, Gülnur Özdağlar.

1.5.12. Fotoğrafta Geri Dönüşüm Malzemelerinin Kullanımı

Fotoğraf, kamera ile ışığı hassas bir zemiğn üzerine kaydederek anlık görüntü oluşturma işidir. İşlevsel yönü ile zanaat olduğu kadar, estetik yönü ile de sanat olarak kabul görmektedir. Bilindiği kadarıyla 1839 yılında Sir John Herschel fotoğrafçılık kavramını dünyaya duyuran ilk isim olmuştur. 19. Yüzyılın başlarında icat edilen kamera ile yakalanan görüntülerin, resim ve heykel gibi geleneksel sanat dallarına göre daha fazla bilgi ve ayrıntı içerdiği gözlenmiştir. "Fotoğraf sanatçıları stüdyolarından çıkıp, ülke yaşamı, insanını ve doğasını görüntülemeye başlamasıyla toplumsal sorunlara ayna tutmuştur. Geri dönüşüm konusunda fotoğraf alanındaki sanatçılardan sesini duyurmak isteyenler olmuştur. Nyaba Leon Ouedraogo, 1978 Burkina Faso doğumlu sanatçı Gana'da Agbogbloshie Ticaret Merkezi'nde yer alan atık teknoloji mezarlığını fotoğraflarında işlemiştir" (Brown, 2014: 187).

Resim 69: Nyaba Leon Ouedraogo, Bakır Cehennemi Serisi.

"Svetlana Ostapovici, fotoğraflarında çöplük ve atık alanları görüntüleyerek, bu bölgelere insanların dikkatini çekmek istemiştir. Çalışmalarıyla geri dönüşüm kavramını hayatın içine çekmemiz gerektiğini duyurmayı amaçlamıştır." Bu fotoğrafında sanatçı çöpler arasına ünlü heykellerin görüntülerini montajlamıştır. Yapılarındaki malzemeler birbirinin benzeri olmasına rağmen, nasıl bir nesneye diğerine göre daha çok değer verildiğini sorgulamaktadır. (Brown, 2014: 187).

Resim 70: Svetlana Ostapovici, Metal geri dönüşümü.

Sonuç olarak atıklarımızın ayrıştırılmadan çöpe bırakılması, alışverişte her ürün için poşet kullanımı, çevreci bir yaklaşımın eksikliği gelişmekte olan toplumların en birincil sorunları arasındadır. “Dünyadaki doğal dengenin sürdürülebilirliği için herkes üzerine düşeni yerine getirmelidir. Gelecek kuşaklara sağlıklı, yaşanılabilir bir dünya miras bırakabilmek için ormanlara verilen zararın, çevre kirliliğinin ve atıkların bilicesizce çöpe bırakılmasının önüne geçmeliyiz” (Akdeniz, 2006: 30-31).

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde artık dünyada gönüllülerden oluşmuş GreensPeace, WWF, Çevko gibi sivil toplum örgütleri vardır. Bu tür kuruluşlara destek verilmelidir. Toplum olarak bilinç seviyemizin artması adına bu tür adımlara ihtiyacımız vardır. “Geri dönüşümlü ürünleri sanatta yer alması hem bilinçlenme hem de tüketicinin beğenisini kazanma yolunda olumlu sonuçlar vermektedir. Kıyafetleri renklendirmede kullanılan 1600 maddeden sadece 16 adeti zararsız olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum üretimde kullanılan tehlikeli maddelerin ne boyutta olduğunun en somut örneği olarak karşımızdadır” (Betts, 2007: 80).

Doğaya verilen zararın yanında, vitrinlerdeki ürünlerin sürekli yenilenmesi, tüketicinin de bu değişimlere ayak uydurmasını güçleştirmektedir. Kıyafet sektöründe fiyatlar düştükçe insanlar daha çok tüketime yönelmiştir. Tamamen ticari düşüncelerle atılan bu adımlar çevremize ve dünyamıza zarar vermektedir. Kısır döngü içinde bir yapıp bir bozmaktayız. “Eğitimde her kesime hitap eden etkili çevre bilinci oluşturacak projeler oluşturulmalıdır. Üniversitelerde ilgili bölümlerde akademik boyutta “geri dönüşüm ve sürdürülebilirlik” kavramlarına daha fazla

yer verimelidir'' (Akdeniz, 2006: 30-31).

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÜNÜMÜZ SANATINDA KULLANILAN GERİ DÖNÜŞÜM MALZEMELERİ: SANATÇI GÖRÜŞLERİNE GÖRE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde; araştırmanın amacı, önemi, kapsamı, kısıtları ve metodolojisiyle ilgili bilgiler ortaya konulmuştur. Çalışmanın konusu, günümüz sanatında kullanılan geri dönüşüm malzemelerinin kullanımı ve bu malzemelerin sanatçıların görüşleriyle ilişkilendirilmesini bir tema çerçevesinde incelemektir. Bu bölümün sonuna araştırmanın bulguları hakkında bilgiler eklenmiştir. Bulguların içeriği bağlamında; güzel sanatlarla uğraşan 26 sanatçıyla yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış anket kullanılarak görüşleri alınmıştır. Bu görüşler betimleyici analiz yapılarak temalar çıkarılmış ve içerik analizi yöntemiyle değerlendirmeler yapılmıştır.

2.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sanatı yapıldığı dönemin şartlarından ayrı düşünmek mümkün değildir. İnsanlar aslında tükenenin kendileri olduğunu fark etmeyip önlenemez bir iştahla tüketmeye devam ettikçe sanatçılar da buna tepkilerini sanatın en renkli hallerini üreterek vermeye devam edeceklerdir. Sanata bakış açısını, “Yaşanmışlığı olan nesnelere dönüştürerek çevreleriyle birlikte yeni materyellere dönüştürmek” olarak tanımlayan Kemp, bu alanda birçok farklı atık malzemeler kullanarak eserler üretmiştir. Araştırmada öncelikli amaç, geri dönüşüm materyalleri ile sanat ortaya konmasını incelemektir. İkinci amaç ise günümüz sanatçılarının geri dönüşüm malzemeleri kullanma üzerine görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmanın önemi ise geri dönüşüm kavramını ortaya koymak adına, insan hayatında sürekli ortaya çıkan artıkların sanata dönüştürülmesi üzerine yeteri kadar araştırmaya rastlanılmamış olmasıdır.

2.2 Araştırmanın Sınırlılıkları

Yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular, görüşmeye katılan sanatçıların görüşleri ile sınırlı bulunmaktadır. Bu nedenle farklı sanatçılarla yapılan araştırmalar için sonuçları o araştırmanın analizine göre analiz edilmesi gerekmektedir. Araştırmanın kapsamında ele alınmış olan değişkenlerin zaman zarfında değişime uğrayabileceği değerlendirilmelidir. Bu çalışmanın verileri 18 Haziran 2017- 20 Eylül 2017 tarihleri arasında elde edilmiştir.

Bu nedenle yapılan araştırmadan elde edilen bulguların zaman zarfıyla kısıtlı olduğunu

vurgulamakta fayda görülmektedir. Kullanılan anket soruları bireylere aynı anda yöneltilen değerlendirme maddelerinden oluşmaktadır. Bu kapsamda bireylerin algılamalarını da değerlendirmektedir.

2.3 Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma plastik sanatlar dalında eser üreten ve çalışan 26 sanatçı ile geri dönüşüm materyallerinin sanat alanında kullanılmasını incelemeye yönelik bir çalışmadır.

2.4 Araştırmanın Metodolojisi ve Modeli

“Bu çalışma nitel araştırma yöntemini esas alan, genel tarama modelinde yapılandırılmıştır. Tarama modelleri, geçmişteki ya da şu andaki bir durumu var olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içerisinde var olduğu biçimiyle tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme ya da etkileme çabası gösterilmez” (Karasar, 2007: 49).

“Nitel araştırmalar, gözlem, görüşme ve doküman inceleme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği araştırmalardır” (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 81).

Araştırma yerli ve yabancı literatürde yer alan tezler, makaleler, kitaplar ve bildiriler ile elde edilen bulgulardan oluşturulacaktır. Verilerin elde edilmesi, yüz yüze iletişim ve e-posta yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Nitel veri toplama tekniği ele alınan bu çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak geliştirilen görüşme formuna uzman görüşleri doğrultusunda son hali verilmiştir. Bu çalışmada sanat alanında geri dönüşüm materyallerinin kullanılmasıyla ilgili olarak sanatçıların görüşleri belirlenmiş ve sanatçıların ortaya koyduğu eserlerde sanatçı bakışı ile izleyici algısına dönük olan düşünceler incelenmeye çalışılmıştır.

2.5 Çalışma Evreni ve Örneklem

“Nitel araştırmalarda elde edilen sonuçlar evrene genelleyememekle birlikte, elde edilen sonuçlar, konuya ilişkin bir bakış açısı sağlaması bakımından önemlidir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada; karmaşık kişisel ve duygusal sorunların ortaya çıkarılmasına yardımcı olması, istenilen bilginin eksiksiz olarak ve derinlemesine elde edilebilmesi, alınan cevaplara anında dönüt vermeye imkân sağlaması, değişik ve anında değişebilen koşullara uyabilme esnekliğine sahip olması, soruların sayısı ve sırasını değiştirme serbestliği tanınması gibi özelliklerinden dolayı yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır” (Yıldırım ve Şimşek, 2006; Karasar, 2007: 84).

Araştırmanın çalışma grubunu, ulusal ve uluslararası ölçekte sanat alanında çalışma yapan 26 sanatçı oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan sanatçılar kritik durum örnekleme olarak nitelendirilen örneklem türü yardımıyla belirlenmiştir. Kritik durum örneklemesinde, kritik bir durum veya durumların varlığına işaret eden en önemli gösterge “bu, burada oluyorsa, başka benzer durumlarda kesinlikle olur” veya tam tersine “bu, burada olmuyorsa, başka benzer durumlarda kesinlikle olmaz” şeklinde bir ifadededir. Patton (1987: 85)’a göre bu durumun başka bir göstergesi “bu grup belirli bir problemle karşılaşıyorsa, diğer bütün gruplar kesinlikle bu problemle karşı karşıya kalır” şeklinde bir yargının varlığı veya yokluğudur. Diğer taraftan bir veya birkaç kritik durumun çalışılması, benzer bütün durumlara ilişkin belirli genellemelerin yapılmasına olanak vermez. Buna rağmen araştırma sonucunda elde edilen veriye dayalı sonuçların zenginliği ve inandırıcılığı sınırlı ölçüde genellemeler yapılmasını olanaklı kılabilir.

Bu çalışmanın verileri 18 Haziran 2017- 20 Eylül 2017 tarihleri arasında elde edilmiştir. Araştırma için dağıtılan anketlerden 36 tanesi geri alınmıştır. Geri dönüş oranı %83 tür.

Analizler öncesi kayıp veri ve temel değişkenler üzerinde yapılan incelemeler sonunda, ankette fazla sayıda soru yanıtlamayan 6 kişiye ve işaretlemeleri alt ve üst değerlerde toplam 4 kişiye ait veriler analizden çıkartılmış, analizlere 26 kişilik görüşme notları üzerinden devam edilmiştir.

Plastik sanatlar alanında üreten ve düşünen sanatçılar, çalışmanın ana kitlesini oluşturmaktadır. Lincoln ve Guba (1985: 223) nitel çalışmalarda örneklem seçilirken, zengin

bilgi sağlayabilecek kişilerden oluşması gerektiğini, örneklemin büyüklüğün ya da küçüklüğü yerine örneklemin araştırma için gerekli olan bilgiyi karşılayıp karşılamadığının önemli olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Patton (1990: 169), nitel çalışmalarda örneklem seçilirken daha fazla bilgi sunacak kişilerin seçilmesinin gerektiğini ve sayı konusunda esnek olunacağını belirtmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada örneklem seçiminde olabildiğince en geniş miktarda bilgi sağlayacak kişiler seçilmeye gayret edilmiştir ve sanat dalında üretkenlerle görüşmeler yapılmıştır. Yargısal örnekleme (amaçlı örnekleme) yöntemi ile ana kitle belirlendikten sonra kolayda örneklem uygulanarak çalışmanın örneklemi belirlenmiştir. Yargısal örnekleme (Amaçlı örnekleme) yönteminin temel amacı, çalışmanın amacına en fazla katkı sağlayabilecek örneklemin seçilmesidir (Patton, 1989: 169). Kolay ulaşılabilir durum örnekleme bir diğer ifade ile kolayda örnekleme ise, nitel araştırmalarda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 113).

Patton (1989: 184) görüşme gibi nitel araştırma tekniklerinin kullanıldığı çalışmalarda, örneklem sayısının öğrenilmek istenen konuya ve çalışmanın amacına bağlı olarak değişebileceğini, sahip olunan kaynak ve zaman içerisinde nelerin yapılabileceğine göre de şekillenebileceğini belirterek nitel araştırmalarda örneklem belirlemenin belirli kuralların olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca Morse (1994:230) görüşme gibi nitel araştırma yolu ile toplanan verilerde doygunluk gerçekleştiğinde yeterlik sağlanacağını belirtmektedir. Bu bilgiler ışığında, çalışmanın örneklem büyüklüğü belirlenirken esnek davranılmış olup görüşme yapılacak kişi sayısı başlangıçta 30 olarak belirlenmiştir. Ancak bu sayı, görüşmelere başlayınca katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda en son 26 ile sonlandırılmıştır. Örneklem sayısının 26 olarak belirlenmesinin nedeni, katılımcıların cevaplarının bir süreden sonra tekrar etmeye başlaması ile doygunluğun sağlandığı düşüncesidir. Çalışma kapsamında 14 kadın ve 12 erkek katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, farklı yaş gruplarında yer alan sanatçılardan oluşmaktadır. Böylece bulguların çeşitliliği ve zenginliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmaya katılım, gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu amaçla çalışmaya katılan her bir katılımcıdan "Gönüllü Katılım Formu" doldurulması istenmiştir. Böylece çalışmada yer alan katılımcıların tamamı, gönüllü olarak çalışmada yer almıştır.

2.6 Araştırmanın Yöntemi ve Ölçeği

“Çalışmanın araştırma sorusunu test edebilmek için, kalitatif araştırma tekniği, bir diğer ifade ile nitel araştırma tekniği kullanılmasına karar verilmiştir. Kalitatif araştırma; gözlem, görüşme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, temel fikir veya yaklaşım oluşturmayı amaçlamak için yapılan bir keşifsel araştırma türüdür” (Yıldırım ve Şimşek 2005: 40).

Bu çalışmada, nitel araştırma tekniklerinden birincil veri toplamaya yönelik olan derinlemesine görüşme yönteminden yararlanılmıştır. “Derinlemesine görüşme, görüşme yapılan kişilerin düşünceleri, davranışları ve tutumları hakkında detaylı bilgiye ulaşmak istenildiğinde kullanılması faydalı olabilen bir veri toplama yöntemidir” (Boyce ve Neale 2006: 3).

Yapılan derinlemesine görüşmeler sonrası, elde edilen verilerin analizinde, betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Betimsel analizin yanında içerik analizinden faydalanılmasındaki amaç, katılımcıların içerisinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaktır. Yıldırım ve Şimşek’e (2005: 224)’e göre betimsel analiz, dört aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar, betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulması, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanmasını içermektedir. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulması aşamasında, verilerin hangi temalar altında düzenlenip sunulacağı belirlenir. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi aşaması, daha önce oluşturulan temalara göre verilerin okunup düzenlenmesini içermektedir. Ayrıca, bu aşamada doğrudan alıntılara yer verilmektedir. Bulguların tanımlanması aşaması ise, tematik çerçeveye göre düzenlenen verilerin tanımlanmasıdır. Son olarak, bulguların yorumlanması aşaması ise; bir önceki aşamada tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması aşamasıdır. Dolayısıyla, bu çalışmada veriler analiz edilirken, bu aşamalar takip edilmiştir.

Bunlara ek olarak, katılımcıların verdiği cevaplar içerik analizine tabi tutulup yorumlanmıştır. Betimsel analizde özetlenerek yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur. Fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 227).

İçerik analizin amacı, toplanan verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaktır. İçerik analizi, tematik analiz ve sıklık analiz gibi uygulamaları içermektedir. (Altunışık, Coşkun,

Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2007: 286).

Sıklık analizinde, aranan kelime ve temaların hangi sıklıkla tekrar ettiği önem kazanır. Tematik analiz ise, veri seti içerisindeki temaların belirlenip analiz edilmesi ve raporlaştırılması amacı ile kullanılan bir yöntemdir. (Braun ve Clarke, 2006: 20).

Bu çalışmada, nitel araştırma yönteminin tercih edilmesinin temel nedeni; çalışmaya katılan kişilerin kendi deneyim, düşünce ve duyguları hakkında derinlemesine bilgi elde edilmek istenmesidir. (Yüksel, Mil ve Bilim, 2007: 21).

Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme tercih edilmesinin temelinde ise; her bir katılımcının görüşme formunda yer alan soruları cevaplarken birbirlerinden etkilenmeden, bağımsız olarak cevaplandırmaları yatmaktadır. Böylece, çalışmanın kapsamında yer alan, geri dönüşüm materyallerinin güzel sanatlar alanında kullanılmasını saptamaya çalışan sorularda, katılımcıların birbirlerinden etkilenmesinin önüne geçilerek, daha güvenilir sonuçlar elde edilmeye çalışılması amaçlanmıştır.

2.7 Çalışmanın Hipotezleri ve Araştırma Sorusu ve Modeli

Çalışmanın amacına paralel olarak, birinci bölümde önerilen hipotezler ve araştırma sorusu şu şekilde özetlenmektedir:

H1: Sanatçılar, çalışmalarında boya yerine geri dönüşüm malzemeleri kullandıklarında, yaptıkları eserlerin insanları olumlu yönde etkilediğini düşünmektedir.

H2: Geri dönüşüm materyalleri kullanarak yapılan eserler izleyici olumlu yönde etkilemektedir.

H3: Geri dönüşüm materyalleri ile birlikte boya kullanımı izleyicileri olumlu yönde etkilemektedir.

H4: Sanatçılar eserlerinde geri dönüşüm materyallerinin kullanımına olumlu bakmaktadır.

H5: Sanatçılar, eserlerinde, Zero yaklaşımını benimseyip geri dönüşüm materyallerini kullanmaya olumlu bakmaktadır

H6: Eserlerinde geri dönüşüm materyalleri kullanan sanatçılar, insanların kullandığı

materyallere karşı bakış açısını olumlu yönde değiştirmektedir.

2.8 Görüşme Formunun Hazırlanması

Çalışmanın amacına uygun olarak yapılan derinlemesine görüşme için açık uçlu 6 sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda yer alan 1. soru sanatçıların geri dönüşüm materyallerine ait farkındalığı üzerine etkisini ölçmek için oluşturulmuştur. 2. soruda ise geri dönüşüm materyallerinin izleyici üzerindeki etkisinde sanatçının görüşünü ortaya çıkarmak için oluşturulmuştur. 3. soruda ise geri dönüşüm materyalleri ile geleneksel yöntem olan boyanın birlikte kullanımında sanatçının algısını ölçmek için hazırlanmıştır.

4. soruda ise sanatçının geri dönüşüm materyallerinin kullanma durumlarını veya kullanmadıysa gelecekte kullanıp kullanılmayacağını sorgulamaktadır. 5. soruda I. Dünya Savaşı sonrasında gelen yıkıma ve olumsuzluğa bir cevap olarak 1957'de Düsseldorf'ta doğan ZERO akımıyla ilgili düşüncesinin ortaya çıkartmak için sorulmuştur. Dahası Zero akımının omurgasını oluşturan Zaman, Uzam, Strüktür, Işık, Ateş, Renk, Gölge ve Titreşim gibi ana temalara ait farkındalığını ortaya çıkarmak için oluşturulmuştur. Son olarak 6. Soruda ise eserlerinde geri dönüşüm malzemeleri kullanan sanatçıların izleyici de oluşturacağı etkileri ortaya çıkarmak için oluşturulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GENEL DEĞERLENDİRME İLE SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sonucu elde edilen bulgular belirlenen amaçlar doğrultusunda analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan sanatçıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzdeler tablolar halinde sunulmuştur.

3.1. Demografik Değişkenlerle İlgili Değerlendirmeler

Araştırmada kullanılan bilgi formunda katılımcıların demografik özelliklerini tespit edilmiştir.

Tablo 1 : Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	f (frekans)	% (yüzde)
Erkek	12	46
Kadın	14	54
Toplam	26	100

Tablo 1’de araştırmaya dahil olan katılımcıların cinsiyetleri esas alınarak dağılımları gösterilmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun kadın (%54) olduğu görülmekle birlikte, arada ciddi bir farkın olmadığı söylenebilir.

3.2. Temalar

3.2.1. Geri Dönüşüm Materyallerinin Görsel Etkisi ile İlgili Bulgular

Tablo 8-2’de görüldüğü gibi işlerinde geleneksel boya kullanmayan, muhtelif malzemeler kullanan sanatçılar sizce geleneksel boya anlatımından farklı olarak nasıl bir görsel etki bekleniyorsa, kendinin ifade edebilme özgürlüğü sağladığını 8 katılımcı belirtmiştir. Çalışmalara görsellik ve derinlik katıyor diyen sayısı ise 5’dir. Farklı boyut kazandırmasına ise 4 katılımcı ifade etmiştir. Sıra dışı olarak gören veya yeni keşifler sağladığını da 2 katılımcı ifade etmiştir. Yine 2 katılımcıda muhtelif malzeme kullanımı sanatı daha gerçekçi ve canlı bulduğunu belirtmiştir.

Tablo 2 : Geri dönüşüm materyali kullanan sanatçıların algısını ölçmek için oluşan temalar

Görüşmede Ele Alınan Konu (Görüşme Sorusu)	Temalar	Cevaplayan Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)	Cevaplayan Kişiler
İşlerinde geleneksel boya kullanmayan, muhtelif malzemeler kullanan sanatçılar sizce geleneksel boya anlatımından farklı olarak nasıl bir görsel etki bekliyor?	Kendini ifade edebilme özgürlüğü	8	31%	S1, S11, S14, S16, S17, S18, S22, S23
	Görsellik/derinlik katıyor	5	19%	S3, S5, S6, S7, S26
	Anlamadım	4	15%	S2, S10, S13, S20
	Farklı boyut	4	15%	S4, S9, S19, S24,
	Sıra dışı, yeni keşifler	2	8%	S8, S12
	Geleneksel	1	4%	S15
	Gerçekçi, canlı, doğal	2	8%	S21, S25

Bu bulgulara örnek olarak katılımcıların verdiği cevaplar şu şekildedir:

S1- Ahmet Özel“Sanat üretiminde asıl olan sanatçının kayıtsızca kendini ifade edebilme özgürlüğünü yaşayabilmesidir. O açıdan yeni malzemeler ve teknikler sanatçının anlatım ufkunu genişleten araçlardır.”(S1)

S7- Elif Karadayı: “Resimde de hayatta da çeşitlilik iyidir. Malzeme doğal espas yaratıyor, kendiliginden resimde gölge ve derinlik oluşturuyor. İzleyene dışavurumu daha kuvvetli hissettirebilir.”(S7)

S8- Eşref Zeki Parlak: “Sıradanlığın dışına çıkılarak; daha özgün, yenilikçi ve farklı yaklaşımlar sunan bir etki beklenecektir. Alışla gelmiş normlara karşı farklı öneriler, alternatifler sunmak, birçok yeniliğin keşfedilmesine yollar açacaktır.”(S8)

S14- Hera Büyük Taşçıyan: “Kendi açımdan, düşünce ve hislerimi boya ile olan ilişkiye nazaran, gündelik obje ve materyaller ile daha rahat dışavurduğumu düşünüyorum.”(S14)

S16- Mella Nindityo: “Ben sık sık spesifik materyalleri seçerim çünkü materyalin konseptin bir parçası olduğuna ve işin anlamını ileri sürdüğüne inanıyorum.”(S16)

S17- Nazan Pak – Ela Cindoruk: “Takı tasarımı olarak bakarsak beklenti değil belki de farklı bir şey söylüyor olması beni heyecanlandıran gelenekseli de kullanarak farklı bir şey söyleyebilirsiniz. Alışılmış malzemenin dışında insanların karşısına çıkardığımızda insanlar hiçbir zaman negatif bakmıyor. Tam tersi pozitif bakıyorlar ve heyecanlanıyorlar. Ne güzel değişik bir fikir diyorlar. Biz kendimize engel koymuyoruz insanlar bu malzemeye nasıl tepki verecek diye beğenmediğimiz bir işi de hiçbir zaman sergilemiyoruz.”(S17)

S21- Özge Usluca: “Malzeme dediğimiz nesne; doğanın, hayatın bir yanı insanların bir parçasıdır. Görsel olarak yapılan anlatımların, geleneksel boya yönetime göre daha canlı, daha hayata tutunan bir dili vardır, düşüncesindeyim. Gerçekçidir.” (S21)

S22- Seçkin Pirim: “Sanatçının herhangi bir sınırlamalar içinde kalması taraftarı değilim. Tam tersine bunun yaratıcılığını öldürdüğünü düşünürüm. Gerçek yaratıcılığını çıkartmak için etkili araç belki de fotoğraf hiçbir zaman deneyimlemediği için göremeyecek.”(S22)

S23- Şakir Gökçebağ: “Her ne kadar geleneksel boya anlatiminin nasıl olduğuna göre değişse de, malzeme ile yaptığım üretimde izleyiciden benimle beraber düşünmesini beklerim. Bu, izleyicinin benimle aynı şeyi düşünmesini istediğim anlamında değildir. İlk etki izleyicide merak uyandırır. Sonra malzeme, biçim, çözümleme, anlamlandırma, karşılaştırma gibi durumları muhakeme eder.”(S23)

S24- Willie Cole: “Daha doğal olabilmekte ve büyük olasılıkla o anda daha erişilebilir ve düşük maliyetli bir malzeme kullanmış olmaktadır. Görsel etkiler açısından, bu bireysel bir şey. Her malzeme farklı bir etki sunmaktadır.”(S24)

S25- Mürteza Fidan: “Malzemenin özelliğine göre resmin dışavurumu gerçekleşir.”(S25)

S26- Ragıp Basmazölmez: “Dolayısıyla her bir malzemenin oluşturabileceği farklı görsel etkiler geleneksel tekniklerin oluşturduğu plastik etkiye oranla çok daha farklı bir görsel anlatım sunması mümkün” (S26)

Sanatçılar, çalışmalarında boya yerine geri dönüşüm malzemeleri kullanmaları, yaptıkları

eserlerde kendilerini ifade edebilme özgürlüğü (%31), eserlerine görsellik/derinlik katması (%19), farklı bakış açısı (%15) sağlaması, sıra dışı (% 8) olması ve eserlerin gerçek/canlı (%8) olduğunu ifade ederek toplamda %81 değeriyle anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı sanatçılar, boya yerine geri dönüşüm malzemeleri kullandıklarında, yaptıkları eserlerin insanları olumlu yönde etkilediği sonucu ortaya çıkmakta olduğu söylenebilir.

3.2.2 Geri Dönüşüm Materyallerinin İzleyici Üzerindeki Etkisine Ait Bulgular

Tablo 3'te görüldüğü gibi, malzemenin izleyici algısı üzerindeki etkisini ortaya koyan sanatçı görüşünde, izleyici iç dünyasıyla bağlantı kurduğunu 8 katılımcı belirtmiştir. İzleyiciyi şaşırttığını ve farklı bakış açısı oluşturduğunu ifade eden 5'er katılımcıdır. Emek vurgusunun önemli olduğunu da 2 katılımcı ifade etmiştir. Eserin estetik yönünün önemine vurgu yapan ise yalnızca bir katılımcı olmuştur.

Tablo 3 : Geri Dönüşüm Materyallerinin İzleyici Üzerindeki Etkisini ölçmek için oluşan temalar

Görüşmede Ele Alınan Konu (Görüşme Sorusu)	Temalar	Cevaplayan Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)	Cevaplayan Kişiler
Sizce malzemenin izleyici algısı üzerindeki etkisi nedir?	İç dünyasıyla bağlantı kurar	8	31%	S1,S5,S8, S10, S11,S12, S14, S23
	İzleyiciyi şaşırtma	5	19%	S2,S17, S18, S21,S24 ,
	"Emek" vurgusu	2	8%	S3,S22
	Farklı bakış açısı oluşturur	5	19%	S4,S7,S9,S16, S19
	Estetik yönü	1	4%	S26
	Anlamadım/boş	5	19%	S6,S13,S15, S20S25

Bu bulgulara örnek olarak katılımcıların verdiği cevaplar şu şekildedir:

S1- Ahmet Özel: "Malzeme sanatçının dışarıya yansıtmak istediği iç dünyasıyla bağlantı kurar.

İzleyici açısından da durum böyledir. Yarattığı etki ile sanatçı-izleyi etkileşimine büyük katkı sağlar. Anselm Kiefer'in ay çekirdikleri tohumlarını kullanarak oluşturduğu eser hem sanatçının çocukluğuna dair bir gönderme taşırken, resim zemininde zamanla çürüyen ayçiçekleri tohumlarının yarattığı koku, izleyicinin farklı boyuttaki algısını harekete geçirir ve eserin aurasını büyütür." (S1)

S5- Bright Ugochukwu Eke: "Örneğin, benim eserim olan 'Portmanteau, 2015' de vintage valizler kullanarak hazırladım. İzleyiciler, işin bireysel bağlantılarına dayanarak buna tepki gösterdi. Onlara yıllar içindeki göç deneyimlerini anımsattı; Aile geçmişi; Ev eşyalarının bazıları; Bazıları ise başka şeyler için."(S5)

S9- Ferhat Özgür: "Gündelik yaşamda kullandığımız bir malzeme sanatsal bir bağlama çekildiğinde onu işlev dışı kavramlarla sorgulamaya başlarız. Malzemeler izleyicinin algı ve yorumunu yönlendiren etkilere sahiptirler."(S9)

S12- Hale Tenger: "İzleyicinin kendi kişisel birikimi, hafızası ve o anki duyuşallığı üzerinden yapacağı okumalara doğrudan etki eder. Görsel ve duyuşal dil daha doğrudan bir ilişki kurar izleyici ile."(S12)

S14- Hera Büyük Taşçıyan: "Her birimizin gündelik hayatına veya geçmiş hafızasına dair bir ip ucu taşıyabilir ve hafızamızın derinliklerindeki bir olaya veya ögeye dokunup referans verebilir. Kullanılan materyal izleyici ile bu bağlantıyı kurabiliyorsa, o zaman o sanat eseri gerçek anlamda yaşan bir organizma, yaşayan ve nefes alan, uzun ömürlü bir varlığa dönüşür. İster gündelik hazır neşene olsun, ister geleneksel anlamda bildiğimiz materyaller olsun, bu tip bir bağ kurmaya yönelik bir köprüye dönüşebiliyorsa, o zaman eserin taşıdığı anlamı da dönüştürebilen bir özelliğe sahip olur."(S14)

S16- Mella Nindityo: "Malzemenin fiziksel görünümü de izleyiciye olan mesafeyi kısaltır. Bu resim daha doğrudan. Örneğin, timsah derisini boyarsak. Bence gerçek timsah derisi ile karşı karşıya kalırken izleyici konuya yaklaşıyor.

Dolayısıyla, maddenin gerçek uzaydaki etkisi, bir tablodaki hayali alana kıyasla çok daha fazla karşı karşıya." (S16)

S22- Seçkin Pirim: "Fakat ilk örnek daha çok seyirciyi etkilediğini düşünüyorum. Seyirci birinci

olarak malzemeyi nasıl kullandığından işçiliğinden etkileniyor. Mesela hiperrealist fotoğraf gibi bir resim çizdiği zaman nasıl çizmişten etkileniyor. Malzemeyle birlikte zanaat dan etkileniyor. Malzemedan etkilendiği kısım ise algısı üzerindeki etkisi dediğim gibi oradaki bu oyuncaklı kısımdan çok etkileniyor.” (S22)

Sanatçılar, çalışmalarında boya yerine geri dönüşüm malzemeleri kullanmaları, yaptıkları eserlerde, izleyicinin iç dünyasıyla bağlantı kurması (%31), izleyiciyi şaşırtması (%19), izleyici de farklı bakış açısı oluşturması (%19), yapılan işte bir “emek” olduğunu (% 8) görmesi ve eserlerin estetik yönünün (%4) olduğunu ifade ederek toplamda % 95 değeriyle yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bundan dolayı sanatçılar, boya yerine geri dönüşüm malzemeleri kullandıklarında, yapılan eserlerin izleyiciyi olumlu yönde etkilediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

3.2.3. Geri Dönüşüm Materyallerinin Boya ile Birlikte Kullanılmasındaki Farkındalığı ile İlgili Bulgular

Tablo 4’te görüldüğü gibi, malzemenin boya ile kullanımı hakkında sanatçı görüşünde, tasarıma uygunda olabileceğini belirten 12 katılımcı olmuştur. Sanatta sınır olamayacağını ve boya ile malzemenin kullanılabilirliğini ifade eden 5 katılımcıdır. İzleyicinin algısını değiştirdiğini belirten 3 katılımcı ifade etmiştir. Son olarak renklerin etkisinin önemini ifade eden ise yalnızca bir katılımcı olmuştur.

Tablo 4 : Geri Dönüşüm Materyallerinin Boya ile Birlikte Kullanılmasındaki Farkındalığı ölçmek için oluşan temalar

Görüşmede Ele Alınan Konu (Görüşme Sorusu)	Temalar	Cevaplayan Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)	Cevaplayan Kişiler
Malzemelerin boya ile birlikte kullanımı hakkında ne düşünüyorsunuz?	İzleyici algısını geliştirir	3	12%	S1, S8, S25
	Renklerin etkisi	1	4%	S2
	Malzemenin kendi	2	8%	S3, S16

	etkisini yok ettiğini			
	Sanatta sınır yoktur	5	19%	S4, S5, S7, S11, S22
	Tasarıma uygunsu	12	46%	S6, S9, S10, S14, S15, S18, S19, S20, S21, S23, S24, S26
	Anlamadım	3	12%	S12, S13, S17

Bu bulgulara örnek olarak katılımcıların verdiği cevaplar şu şekildedir:

S5- Bright Ugochukwu Eke: "Sanat araştırmalarında sınır yoktur."(S5)

S11- Gülsün Karamustafa: "Sanatçı istediği malzemeyi istediği biçimde kullanabilir ve bu ortaya çıkan yapıta zenginlik katar."(S11)

S14- Hera Büyük Taşçıyan: "Boya her tür malzeme ile kullanılabilir. Bu anlamda esere farklı bir boyut katabilir ve anlamını güçlendiren bir değer de taşıyabilir. Ancak bir eserin sağlam bir temelde yaşayabilmesi için sadece taşıdığı referans ve anlamının değil, teknik anlamda da sağlamlığı önemli. Materyallerin fiziksel gerçeklikleri ile taşıdıkları anlamsal gerçeklikleri aynı olamıyor maalesef."(S14)

S20- Nilbar Güreş: Ben kolaj calisan bir sanatciyim, surekli karisik malzeme ile calisiyorum. Bana gore her biri farkli hikaye ve imgeye sahip olan malzemeler kendi sozlerini soyler ve bir metin olurlar."(S20)

Sanatçılar, çalışmalarında geri dönüşüm materyalleri ile birlikte boya kullanmaları, tasarıma uygunsu (% 46), sanatta sınırın olmadığını (%19), izleyici algısını değiştirdiğini (%12) ve renklerin etkisi (% 4) olduğunu ifade ederek toplamda % 80 değeriyle anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bundan dolayı sanatçılar, geri dönüşüm materyalleriyle birlikte boya kullandıklarında, yapılan eserlerin izleyiciyi olumlu yönde etkileyebildiği ortaya çıkmıştır.

3.2.4. Geri Dönüşüm Materyallerinin Kullanılmasıyla İlgili Bulgular

Tablo 5'te görüldüğü gibi, sanatçıların atık malzeme kullanıp kullanılmadığının araştırılmasında ve gelecekteki eserlerinde kullanabilme durumunu ortaya koyan sanatçı görüşünde, günlük atıklarının kullanırım diyen 21 katılımcıdır. Bunun yanı sıra izleyici de algı oluşturabileceğini belirten 2 katılımcıdır. Son olarak atık malzeme kullanımının sürdürülebilirlik anlamında önemli olduğunu bir katılımcı ifade etmiştir.

Tablo 5 :Geri Dönüşüm Materyallerinin Kullanılmasını ölçmek için oluşan temalar

Görüşmede Ele Alınan Konu (Görüşme Sorusu)	Temalar	Cevaplayan Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)	Cevaplayan Kişiler
Hiç atık malzemeler kullandınız mı? Kullanmadıysanız ileriye yönelik kullanmayı düşünüyor musunuz?	Algı yaratır	2	8%	S1,S11
	Günlük yaşamdaki atıkları kullanırım	21	81%	S3, S4, S5, S6, S7, S9, S12, S13, S14, S15, S16, S17, S18, S19, S20, S21, S22, S23, S24, S25, S26
	Sürdürülebilirlik	1	4%	S8
	Kullanmadım	2	8%	S2, S10

Bu bulgulara örnek olarak katılımcıların verdiği cevaplar şu şekildedir:

S8: Eşref Zeki Parlak: “Öte yandan dünya nüfusunun bu kadar arttığı bir zamanda atık malzemelerin tekrar kullanılması tüketim topluluğunun dünya kaynaklarını daha az tüketmesini sağlayacaktır. Sürdürülebilirlik kavramı altında atık malzeme kullanımının ciddi anlamda yakın gelecekte üzerine düşülen bir konu olacağını düşünüyorum. Buna mecbur kalacağız.” (S8)

S14- Hera Büyük Taşçıyan: “Atık malzeme ile çalışmak çok öğretici olabiliyor. Çünkü her ne tür bir malzeme ise, yaratıldığı anan bu yana bir yaşanmışlığı olduğundan, belirli bir zaman dilimini de içerisinde barındırıyor. Bu açıdan yeni bir malzeme ile atık bir malzemeyi bir arada kullanarak oluşan zaman katmanlarını görmek güzel olduğu kadar çok öğretici de” (S14)

Sanatçılar, çalışmalarında geri dönüşüm materyalleri kullanmaları, günlük yaşamdaki atıkları

kullanması (% 81), eserde algı yarattığı (%19), sürdürülebilir olacağını ifade ederek toplamda % 92 değeriyle yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bundan dolayı sanatçılar, eserlerinde geri dönüşüm materyallerinin kullanımına olumlu baktıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

3.2.5. Geri Dönüşüm Materyallerinde ZERO Yaklaşımına ait Farkındalığıyla İlgili Bulgular

Tablo 6’da görüldüğü gibi, sanatçıların yaptığı çalışmalar üzerinde zero etkisinin olup olmadığı konusundaki düşüncelerini ortaya koyan sanatçı görüşünde, zero sergisine gitmeyen 16 katılımcı olduğunu ve yaptığı sanatla zero etkisini eserlerinde ilişkilendirmediğini 4 katılımcı ifade etmiştir.

Tablo 6 : Geri Dönüşüm Materyallerinde ZERO Yaklaşımı ölçmek için oluşan temalar

Görüşmede Ele Alınan Konu (Görüşme Sorusu)	Temalar	Cevaplayan Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)	Cevaplayan Kişiler
Yaptığınız işleri Zero sergisindeki yaklaşımla ilişkilendiriyor musunuz?	Resim ve sanata sınır konamaz	1	4%	S1
	Sanat değişiyor	1	4%	S6
	İlişkilendiriyorum. Sanatım aynı paraleldedir	4	15%	S7, S21, S22, S23
	İlişkilendirmiyorum	4	15%	S8, S9, S25, S26
	Gitmedim	16	62%	S2, S3, S4, S5, S10, S11, S12, S13, S14, S15, S16, S17, S18, S19, S20, S24

Bu bulgulara örnek olarak katılımcıların verdiği cevaplar şu şekildedir:

S1-Ahmet Özel: “Zero Sergisi aslında malzemeyi yeni bir bakışla ele alan sanatçıların ve onların üretimlerinin bir retrospektividir. Bu dönem bize sanatın anlatım ve ifade gücü geleneksel malzeme ve tekniklerle sınırlanamaz demektir. Bende bu tavır ve düşünceye

katılıyorum.”(S1)

S22-Seçkin Pirim: “Çok beğendiğim bir sergiydi. Ordada malzemelerin deneyimleri üzerine bir kurgu vardı. Sergide biri ışık, biri renk falan... Sergide bazı işleri çok yakın buldum kendi yaptığım işlere bendede malzemelerin üzerine denemeler vardır. Işık kırılmaları denemeleri gibi. O yüzden zero grubunu zaten çok seviyordum. Ülkemize gelmesi büyük şans. O yaklaşım benim sanatımın bir kısmında da var.”(S22)

S23-Şakir Gökçebağ: “Zero sergisi veya Marcel Duchamp’ın malzeme yaklaşımı benim yaptıklarımla örtüşür. Deneysellik benim için önemlidir.”(S23)

Sanatçılar, eserlerinde zero yaklaşımını benimseyip geri dönüşüm materyalleri kullanmaları, sanatıyla ilişkilendiğini ve aynı paralelde olduğunu (% 15), resim ve sanata sınırlanamayacağını (% 4) ve sanatın da değiştiğini (%4) ifade ederek toplamda % 23 değerle bir ilişki bulunmuştur. Ancak ilişki düzeyi düşük düzeydedir. Bundan dolayı sanatçılar, eserlerinde zero yaklaşımını benimseyip geri dönüşüm materyallerini kullanmaya olumlu bakmadıkları sonucu ortaya çıktığı görülmektedir.

3.2.6. Geri Dönüşüm Materyallerinin İzleyici Üzerindeki Etkisini ile İlgili Bulgular

Tablo 7’de görüldüğü gibi, atık malzemenin izleyiciye kazandırabileceği algısını ortaya koyan sanatçı görüşünde, izleyiciye farklı bakış açısı kazandırabileceğini ifade eden 12 katılımcıdır. Yine izleyici üzerinde atık malzemenin kullanılabilir algısı oluşturduğunu ifade eden 6 katılımcı olmuştur.

Tablo 7: Geri Dönüşüm Materyallerinin İzleyici Üzerindeki Etkisini ölçmek için oluşan temalar

Görüşmede Ele Alınan Konu (Görüşme Sorusu)	Temalar	Cevaplayan Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)	Cevaplayan Kişiler
Sizce atık malzeme kullanımı izleyiciye ne	Sanat mutluluk getirmeli	1	4%	S2
	Yoğun emek olduğu	1	4%	S3

katkı sağlayabilir?	Yakınlık, şaşırma ve kendinden hissetme	1	4%	S4
	Farklı bakış açısı kazandırır	12	46%	S6, S8, S9, S10, S13, S14, S18, S19, S20, S21, S25, S26
	Kullanılabilir algısı oluşturur	6	23%	S7, S12, S15, S16, S17, S22
	Kişisel hatıraları tetikler	1	4%	S24
	Cevap yok	4	15%	S1, S5, S11, S23

Bu bulgulara örnek olarak katılımcıların verdiği cevaplar şu şekildedir:

S4-Banu Taylan: "Hayatlarındaki malzemeler olduğu için daha farklı bir şekilde bakıyorlar, daha yakın hissedebiliyorlar ve ayrıca çoğunlukla şaşırma duygusunu da tetikliyor."(S4)

S6-Elif Karadayı: "Malzeme izleyicinin kafasında birseylerin oluşumunu hızlandıran bir araç diye düşünüyorum. şimdi bir resmin üstüne sise yapıştırmak veya oraya bir siseyi yapıştırmak gibi resmetmek arasındaki fark neyse izleyicinin bakış açısına göre verdiği hisse belirlenecektir. bence malzeme sanatçıyı düşünürken yavaşlamaktan kurtaran çok önemli bir araç."(S6)

S21-Özge Usluca: "Atık malzeme kullanımı, bir anlamda geri dönüşüm bilinci kazandırmada da etkili rol oynayabilir. Doğaya, hayata verilen önem, sonuç olarak insanın kendisine verdiği önemi ön plana çıkarır. Bir anlamda geleceğe yapılan bir yatırımdır. Başka bir deyişle geleceği dönüştürmek de diyebiliriz."(S21)

Eserlerinde geri dönüşüm materyalleri kullanan sanatçılar, insanların kullandığı materyallere karşı bakış açısında; izleyiciye farklı bir bakış açısı kazandırdığı (%46), materyallerin kullanılabilir algısı oluşturduğu (%23), yaptıkları sanatın mutluluk getirdiğini (%4), yoğun emek harcadığını (%4), insanlar üzerinde farklı bakış açısı oluşturduğu (%4) ve kişisel hatıraları tetiklediğini (%4) ifade ederek toplamda % 85 değeriyle yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bundan dolayı eserlerinde geri dönüşüm materyalleri kullanan sanatçılar,

insanların kullandığı materyallere karşı bakış açısını olumlu yönde etkilediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

3.3. Hipotezlere Yönelik Değerlendirmeler

Sanatçıların görüşleri üzerine yapılan araştırmanın hipotezleri ve sonuçları Tablo 8'de değerlendirilmektedir.

Tablo 8: Araştırma Hipotezlerinin Doğrulama Sonuçları

NO	ARAŞTIRMA HİPOTEZİ	HİPOTEZ SONUÇLARI
H ₁	Sanatçılar, çalışmalarında boya yerine geri dönüşüm malzemeleri kullandıklarında, yaptıkları eserlerin insanları olumlu yönde etkilediğini düşünmektedirler.	Sanatçılar, çalışmalarında boya yerine geri dönüşüm malzemeleri kullanmaları, yaptıkları eserlerde kendilerini ifade edebilme özgürlüğü(%31), eserlerine görsellik/derinlik katması (%19), farklı bakış açısı (%15) sağlaması, sıra dışı (% 8) olması ve eserlerin gerçek/canlı(%8) olduğunu ifade ederek toplamda %81 değeriyle anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bundan dolayı sanatçılar, boya yerine geri dönüşüm malzemeleri kullandıklarında, yaptıkları eserlerin insanları olumlu yönde etkilemesi hipotezi doğrulanmıştır .
H ₂	Geri dönüşüm materyalleri kullanarak yapılan eserler izleyiciyi olumlu yönde etkilemektedir.	Sanatçılar, çalışmalarında boya yerine geri dönüşüm malzemeleri kullanmaları, yaptıkları eserlerde, izleyicinin iç dünyasıyla bağlantı kurması (%31), izleyiciyi şaşırtması (%19), izleyici de farklı bakış açısı oluşturması (%19), yapılan işte bir "emek" olduğunu (% 8) görmesi ve eserlerin estetik yönünün (%4) olduğunu ifade ederek toplamda % 95 değeriyle <u>yüksek düzeyde</u> anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bundan dolayı sanatçılar, boya yerine geri dönüşüm malzemeleri kullandıklarında, yapılan eserlerin izleyiciyi olumlu yönde etkilemesi hipotezi doğrulanmıştır .
H ₃	Geri dönüşüm materyalleri ile birlikte boya kullanımı izleyicileri olumlu yönde etkilemektedir.	Sanatçılar, çalışmalarında geri dönüşüm materyalleri ile birlikte boya kullanmaları, tasarıma uygunsu (% 46), sanatta sınırın olmadığını (%19), izleyici algısını değiştirdiğini (%12) ve renklerin etkisi (% 4) olduğunu ifade ederek toplamda % 80 değeriyle anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bundan dolayı sanatçılar, geri dönüşüm materyalleriyle birlikte boya kullandıklarında, yapılan eserlerin izleyiciyi olumlu yönde etkilemesi hipotezi doğrulanmıştır .

H ₄	Sanatçılar eserlerinde geri dönüşüm materyallerinin kullanımına olumlu bakmaktadır.	Sanatçılar, çalışmalarında geri dönüşüm materyalleri kullanmaları, günlük yaşamdaki atıkları kullanması (% 81), eserde algı yarattığı (%19), sürdürülebilir olacağını ifade ederek toplamda % 92 değeriyle yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bundan dolayı sanatçılar, eserlerinde geri dönüşüm materyallerinin kullanımına olumlu bakmalarından dolayı hipotez doğrulanmıştır .
H ₅	Sanatçılar, eserlerinde, Zero yaklaşımını benimseyip geri dönüşüm materyallerini kullanmaya olumlu bakmaktadır.	Sanatçılar, eserlerinde zero yaklaşımını benimseyip geri dönüşüm materyalleri kullanmaları, sanatıyla ilişkilendiğini ve aynı paralelde olduğunu (% 15), resim ve sanata sınır konulamayacağını (% 4) ve sanatın da değiştiğini (%4) ifade ederek toplamda % 23 değeriyle bir ilişki bulunmuştur. Ancak ilişki düzeyi düşük düzeydedir. Bundan dolayı sanatçılar, eserlerinde zero yaklaşımını benimseyip geri dönüşüm materyallerini kullanmaya olumlu bakmadıkları sonucu çıkmış ve hipotez doğrulanmamıştır .
H ₆	Eserlerinde geri dönüşüm materyalleri kullanan sanatçılar, insanların kullandığı materyallere karşı bakış açısını olumlu yönde değiştirmektedir.	Eserlerinde geri dönüşüm materyalleri kullanan sanatçılar, insanların kullandığı materyallere karşı bakış açısında; izleyiciye farklı bir bakış açısı kazandırdığı (%46), materyallerin kullanılabilir algısı oluşturduğu (%23), yaptıkları sanatın mutluluk getirdiğini (%4), yoğun emek harcandığını (%4), insanlar üzerinde farklı bakış açısı oluşturduğu (%4) ve kişisel hatıraları tetiklediğini (%4) ifade ederek toplamda % 85 değeriyle yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bundan dolayı eserlerinde geri dönüşüm materyalleri kullanan sanatçılar, insanların kullandığı materyallere karşı bakış açısını olumlu yönde etkilemesi hipotezi doğrulanmıştır .

3.4. Araştırma Bulgularının İlgili Yazına Katkıları

Araştırmamızda yer alan bulgulara göre sanatçıların geleneksel boya kullanımının yanı sıra geri dönüşüm materyallerinin kullanma düzeyleri anlamlı olduğu saptanmıştır. Elde edilen bulgular H₁, H₂, H₃, H₄ ve H₆ hipotezlerini destekler niteliktedir. Bununla birlikte geri dönüşüm materyalleri kullanarak yapılan eserlerin izleyiciyi olumlu yönde etkilemesi ile sanatçılar eserlerinde geri dönüşüm materyallerinin kullanımına olumlu bakması hipotezlerinde yüksek düzeyde ilişki gerçekleşmektedir.

3.5. Sonuç ve Öneriler

Teknolojinin gelişmesi ve endüstri toplumlarının oluşması insanoğlu için birçok fayda sağlarken aynı zamanda bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Dünya genelinde doğal kaynakların hızla tüketilmesi gelecekle ilgili endişelerin artmasına neden olmuş; bundan dolayı toplumlar doğal kaynaklar yerine ek kaynaklara yönelmiştir. Bu ek kaynaklara baktığımızda atık nesnenin önemli bir yere sahip olduğunu görürüz. Bu ek kaynağın öneminin algılanması, doğal kaynakların tüketilmesinde daha dikkatli olunmasını ve gelecek nesillere daha iyi bir çevre bırakmamızı sağlar. Geri dönüşüm yoluyla bu nesnelerin yeniden değerlendirilmesi, sadece tüketen değil de aynı zamanda üreten bireyler olmamıza da yardımcı olur. Bu davranışların kazılması için en doğru yol ise kuşkusuz sanattır. İşe yaramayan, gereksiz olan, kötü gözükten nesnelerin estetik objelere dönüşmesi, bu nesnelerle ilgili düşüncelerin değişmesine neden olur.

İhtiyaç duyulan kaynağın belirli bir kısmını sağlayan atık nesne çeşitli alanlarda yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu amaçla elde edilen veriler incelendiğinde, sanatçıların geleneksel boyanın yanı sıra geri dönüşüm materyallerini kullanması; izleyiciler üzerinde, doğal kaynakların daha dikkatli kullanılması, geri dönüşüm kavramının öğrenilmesi, üç boyut kavramının algılanması, görsel algının gelişmesi, yaratıcılık özelliğinin artması ve kazanılan davranışların tüm yaşamına yansması gibi etkileri olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Sanatçıların geri dönüşüm materyallerini kullanması, izleyicinin gündelik yaşamdan birçok malzemeyi tanıması ve bunları nasıl geri kullanabileceğini öğrenmesinde yol gösterici olabilir. Aynı zamanda İki boyutlu ve üçboyutlu yüzeylerde biçimlendirme, kompozisyon kurma, inşa etme gibi birçok şeyi de izleyiciye aktarmış olabilir.

Yapılan çalışma göstermiştir ki; atık malzeme kullanma biçimi son dönemlerde sanatçılar tarafından da önemsenmeye başlanmıştır. Atık malzeme kullanımıyla ilgili sanatçı parmakla sayılacak kadar az olmasına rağmen atık malzeme kullanımına olumsuz bir tutum saptanmamıştır.

Bu çalışma, sanatçıların yapıt üretme ile katkı sağlamaları umulmaktadır. Çevreci yaklaşımın sağlamak istediği katkının önemli bir ayağını sanat alanlarındaki yapıt üretimiyle sağlanması beklenmektedir. Sanatçı, toplumun kültürüne estetik ve çevre bilinci kazandırmak için

çalışmalar atık malzeme kullanarak katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, H. (2006). Türk Sanatı ve Modernlik/Çağdaşlık Sorunu Genç Sanat. Güzel Sanatlar Dergisi, 136.
- Akay, A. (2000). Sanatın Sosyolojik Gözü. İstanbul: Bağlam yayınları.
- Akçay Han, G.S., (2008). Ambalaj Atıklarının Yeniden Değerlendirilebilirliği ve Küçükçekmece Örneği. Yüksek Lisans Tezi, GYTE Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akman, A. (1999). Ekolojik ve Biyolojik Yapı Uygulamaları. Yapı Dergisi, YEM, (213), 92.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2007). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Arçelik, (2015). Arçelik A.Ş. Sürdürülebilirlik Raporu.
- Aydın İ. Ve Zümrüt Y. (2013). Doğa ve Sanat Ekseninde Farklı Yaklaşımlar. Sanat ve Tasarım Dergisi, 4 (4)
- Baykam, B. (1999). Maymunların Resim Yapma Hakkı Ve Duchamp Sonrası Krizi. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Berber, F. (2012). Ekolojik Malzemenin Tasarımdaki Yeri Ve Ekolojik Malzemeyle Mimari Konut Tasarımı. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü.
- Berkes, F. ve Kışlalıoğlu, M. (1993). Çevre ve Ekoloji. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Betts, M. (2007). Deconstructing e Perfect T-shirt. New York: Earth Pledge.
- Birgün (2017) Günlük gazete gezi eki, 4 Aralık 2017
- Brookner, J. (2000). Reconstruction Ecologies Panel. New York: Guggenheim Museum.
- Brown, A. (2014). Güncel Sanat Ve Ekoloji. İstanbul: Akbank Yayınları.
- Budak, B. (2008). İlköğretim Kurumlarında Çevre Eğitiminin Yeri ve Uygulama Çalışmaları. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Burke, L. A., & Miller, M. K. (1999). Taking the mystery out of intuitive decision making. *The Academy of Management Executive*, 13(4), 91-99.
- Collins, J. (2007). *Sculpture Today*. New York: Phaidon.
- Boyce, C., & Neale, P. (2006). Conducting in-depth interviews: A guide for designing and conducting in-depth interviews for evaluation input.
- Cook, J. (2001). Ekolojinin Mimarisi. *Domus Magazine*, 10.
- Contemporary, İ. (2017). *Basın Bülteni*
- Çekmiş, A. Orhan, H. ve Işıl, H. (2008). Sinemada kent mimarlık ve malzeme. *Mimarlık ve yapı malzeme dergisi*, 9.
- Çelik, Z. (2011). İlköğretim Müfredatında Ambalaj Atıklarının Geri Dönüşümü Eğitiminin Yeri Ve İlköğretim Kurumlarındaki Geri Dönüşüm Uygulamalarının Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dahlsen, J. (2009). *Art Insights*. e-book
- Dereli, T. ve Baykasoğlu, A. (2002). Atıklar ve Çevre Sorunları: Mühendislik Cephelerinden Çevre Sorunlarına Bakış. *Endüstri Mühendisliği Dergisi*, 13.
- Doğan, Z. (2012). Tekstil Sektöründe Atık Ekolojisi Uygulamaları. I. Uluslararası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu Bildirisi
- Doğruer, T. (2008). Görsel Sanatlarda 1945 Sonrası Atık Nesne Kullanımı. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dürnaz, A. (2003). Malzemenin ve Yeni Uygulama Yöntemlerinin 20 yy. Sanatına Katkıları. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ercoşkun, Ö. (2007). Sürdürülebilir Kent İçin Ekolojik-teknolojik Tasarım: Ankara-Güdül Örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Erdede, S. B. ve Bektaş, S. (2014). Ekolojik Açından Sürdürülebilir Taşınmaz Geliştirme ve Yeşil Bina Sertifika Sistemleri. *Harita Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 6 (1).

- Erdin, N. (1996). Malzeme Seçiminde Ekolojik Kriterler. *Yapı Dergisi*, 164.
- Eriç, M.ve Ersoy, H.Y. (1995). Yapı Biyolojisi, Ekolojik Denge ve Yapı Malzemesi ilişkisi. *Yapı Dergisi*, YEM, 163.
- Erlanson, D. A. (1993). *Doing naturalistic inquiry: A guide to methods*. London: Sage Publication.
- Gaudi, A. (2008). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Gündür, A. (2016). Geçmişten bu güne kenevire dair her şey
- Gülüm, B. ve Dilmaç, O. (2016). Kamusal Alanda Atık Malzemelerle Yapılan Sanatsal Çalışmaların Sürdürülebilir Kent Hayatına Katkıları. II. Ulusal Sanat Sempozyumu
- Hakan, E. (2012). Moda Tasarımında Sanatsal İfade Önerisi Olarak Alternatif Malzemeler: Seramik Elbiseler. *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3.
- Illich, I. (2004). Kalkınma Sözlüğünden: İhtiyaç. *Üç Ekoloji-Doğa, Düşünce, Siyaset Dergisi*, 2.
- Ingo, F.W. (1997). *Picasso*. İstanbul: ABC Kitabevi.
- İKSV, YKY (2017). İyi bir komşu, Vehbi Koç Vakfı'nın katkılarıyla 15. İstanbul Bienali Yayınları.
- Kalkan, A. ve Altinkurt, L. (2012). Günümüz Sanat Ortamında Çağdaş/ Güncel Sanat Yaklaşımlarına İlişkinsanatçı, Eleştirmen Ve Sanat Galerilerinin Görüşleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye Yayınevi.
- Karavit, C. (2008) *Doğadaki İz: Yeryüzü Sanatı*. İstanbul: Telos Yayıncılık.
- Kastner, J. & Wallis, B. (2005). *Land and Environmental Art*. New York: Phaidon.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. London: Sage Publication.
- Lippard, L. (1983). *Overlay: Contemporary and the art of prehistory*. New York: Pantheon Books.

- Matilsky, B. (1992). *Fragile Ecologies: Contemporary Artists linterpretations and Solutions*. New York: Rizzoli.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. London: Sage Publication.
- Muslu, U. (2011). *Çağdaş Resim Sanatında Hurdanın Sanat Nesnesi Olarak Kullanılması*. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resim Ana sanat dalı.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar (2 cilt)*. İstanbul: Yayın Odası.
- Oğuz, D. (2015). Sanat Perspektifinde Çevre Sorunları. *Sanat Tasarım Dergisi*, 8.
- Özgen, C. V. (2013). *Sürdürülebilirlik Kavramının Firma Stratejisi Açısından Ambalaj Tasarımına Etkilerinin İrdelenmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özalbant, H. (1998). *Çevre Sorunları Açısından Geri Dönüşüm Sanayii*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, İ. (2010). *Katı Atık Yönetim ve AB Uygulamaları*. İstanbul: İSTAÇ A.Ş. Teknik Kitaplar Serisi 2.
- Patton, M. Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*, Sage Publications, Newbury Park, CA.
- Sayar, Ş. (2012). *Sakarya İli Entegre Atık Yönetimi ve Ambalaj Atıklarının Geri Dönüşümü*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Selamet, S. (2012). *Sürdürülebilirlik ve Grafik Tasarım*. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (8).
- Sesigür, A. (2011). *Çağdaşlaşma Sürecinde Sanatçı Nesne İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı.
- Sevgi, O. (2015). *Ecology Teriminin Türkçe Karşılıkları Üzerine Bir Değerlendirme*. Avrasya Terim Dergisi, 3 (1).

- Sevim, S ve Yeşilmen N. (2014). Atık Seramiklerin Taki Tasarımında Kullanılması. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 33.
- Sheikhkanloymilan, L., (2006). Eysel Kökenli Katı Atıkların İçinde Bulunan Yeniden Değerlendirilebilir Maddelerin Geri Kazanımı ve Ankara İli İçin Bir Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Song, Y. I. K. (2007). Impact of Public Art/Ecological Art on School and Community Education: A Study of Three Artists. Cambridge, Massachusetts: Ph.D. Program, Lesley University.
- Strewlow, H.& Prigann, H. (2004). Ecological Aesthetics Art in Environmental Design: Theory and Practice. Berlin, Boston: Birkhauser-Publishers for Architecture, Basel.
- Tanaçan, L. (2002). Ekolojik Yapı Malzemelerinin Tanımlanmasındaki Sorunlar. 1.Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi ve Sergisi (2).
- Tansuğ, S. (1991). Çağdaş Türk Sanatı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tont, S. A. (2005). Ekolojinin Leonardo'su. TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, 447.
- Turani, A. (2003). Çağdaş Sanat Felsefesi (4. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Türkmen, N. (2009). Tekstil Ve Moda Tasarımı Açısından Sürdürülebilirlik Ve Dönüşüm. Yüksek Lisans Tezi.Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uygur, N (1996). Kültür Kuramı. İstanbul: YKY.
- Uysal, H. F. (2009). Çağdaş Sanat ve Ekosistem. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi G.S.E. Heykel Ana Sanat Dalı.
- Yener, N. (2002). Gelişim Süreci İçinde Malzeme Yapım Yöntemi Biçim İlişkisi. Yayınlanmamış Profösörlük Tezi. MSU Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin

Yayıncılık.

Yüksel A., Mil B., Bilim Y. (2007). Nitel Araştırma, Neden Nasıl Niçin. Ankara: Detay Yayınları.

Zırlı, K. (2009). Atık Ve Hazır Nesnelerin Sanat Objesine Dönüşümü. Yüksek Lisans Tezi.
Mersin Üniversitesi Resim Ana Sanat Dalı.

Zümrüt, Y. (2012). 1960 Sonrası Süreçte Ortaya Çıkan Ekolojik Sanatın Kavramlar Ve Amaçlar
Kapsamında Değerlendirilmesi. Sanatta Yeterlik Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

5. EKLER:

5.1 Görüşme Soruları

1- İşlerinde geleneksel boya kullanmayan, muhtelif malzemeler kullanan sanatçılar, sizce geleneksel boya anlatımından farklı olarak nasıl bir görsel etki bekliyorlar?

2- Sizce malzemenin izleyici algısı üzerindeki etkisi nedir?

3- Malzemelerin boya ile birlikte kullanımı hakkında ne düşünüyorsunuz?

4- Hiç atık malzemeler kullandınız mı? Kullanmadıysanız ileriye yönelik kullanmayı düşünüyor musunuz?

5- Yaptığınız işleri Zero sergisindeki yaklaşımla ilişkilendiriyor musunuz?

6- Atık malzeme kullanımının izleyiciye ne katkı sağlayabileceğini düşünüyorsunuz?

5.2. Görüşmeye Katılan İsimler

- S1: Ahmet Özel
- S2: Aras Selim Bankoğlu
- S3: Aycan Güler
- S4: Banu Taylan
- S5: Bright Ugochukwu Eke
- S6: Çağrı Saray
- S7: Elif Karadayı
- S8: Eşref Zeki Parlak
- S9: Ferhat Özgür
- S10: Fırat Arapoğlu
- S11: Gülsün Karamustafa
- S12: Hale Tenger
- S13: Handan Borutecene
- S14: Hera Büyük Taşcıyan
- S15: Josephine Turalba
- S16: Mella Nindityo
- S17: Nazan Pak - Ela Cindoruk
- S18: Nic Hess
- S19: Nicole Dextras
- S20: Nilbar Güneş
- S21: Özge Usluca
- S22: Seçkin Pirim
- S23: Şakir Gökçebağ
- S24: Willie Cole
- S25: Mürteza Fidan
- S26: Ragıp Basmazölmez

5.3 Özgeçmiş ve Çalışmalar

Gökçe Oflu

1987, İstanbul Türkiye doğumlu.

e-posta: gokceoflu@gmail.com / gokceo@sadberkhanimmuzesi.org.tr

Eğitim

(2007-2012) Okan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Moda Tasarım (Lisans)

(2010- 2013) Okan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Plastik San. (Yandal)

(2013 -) The City University of Newyork

(2014 -) İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi – Yüksek lisans

Seçilmiş Karma Sergiler

2009, "Tasarım Şantiyeleri" Sergi, Okan Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

2010, Halı Tasarım Projesi Sergisi, Okan Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

2011, "Doku" Sergisi, Tepe Nautilus Avm, İstanbul, Türkiye

2011, Bazaart "Her eve bir sanat" Sergisi, Toprak sanat Galerisi City's, İstanbul Türkiye,

2011, "Ütopyalar Atölyesi 1" Sergisi, Video Art, Okan Üniversitesi

2011, RHMD IV. Uluslararası Özgün Baskı Sergisi, MSGSÜ Tophane-I Amire

2012, İstanbul Göçbeyli İlk Öğretim Okulu "sosyal sorumluluk projesi" Sanat etkinlikleri

2012, "Farklı dokunuş" Tekstil sanatçıları sergisi, Kare Art Gallery İstanbul Türkiye

2012, Yarışmalı Bazaart "Her eve bir sanat" etkinliğinde, Sanat Ödülü aldı. Chalabi Art Gallery

2012, İBB Taksim Sanat Galerisi "Organik" adlı Keçe Resim Sergisi

2012, İstanbul Modern Sanatlar Müzesi Derneği Karma Sergi, İstanbul

2012, Genç Sanatçılar ve Osmanlı & Karma Sanat Eserleri Müzayedesi, Esmâ Sultan Yalısı-ALİF ART

2012, Baksı Müzesi Özel koleksiyonu ve Çağdaş Genç Sanatçılar "mesafe ve temas" Sergisi, Bayburt, Türkiye

2013, "Bakış açısı" 8 Mart Dünya kadınlar günü için sergi, İstanbul CKM

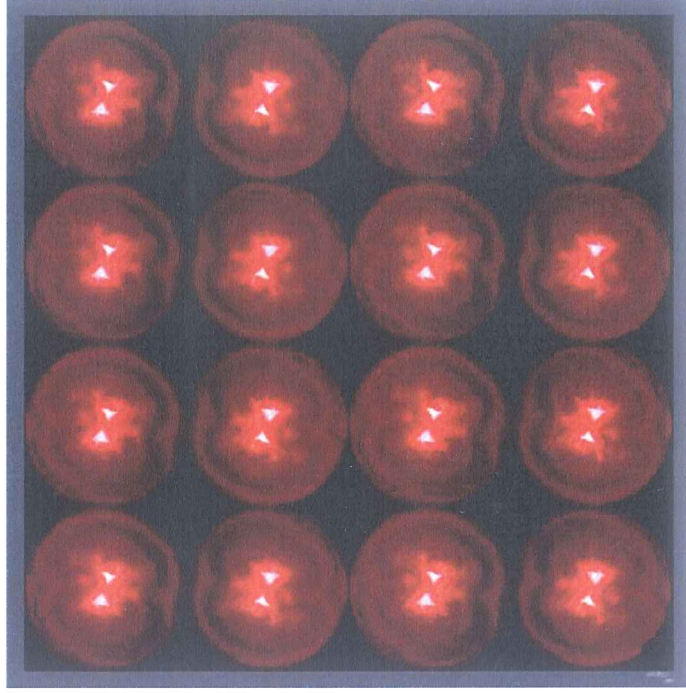
2013, Yeniköy Rotary " Bazaart Her eve bir sanat" etkinliği sergisi, İstanbul Chalabi Art Gallery

2013, Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi" sanat yaratım süreci " konulu söyleşi

2014, ABD Estes Park Gallery, "Organik" adlı çalışma Hakemli uluslararası sergiye kabul edildi.

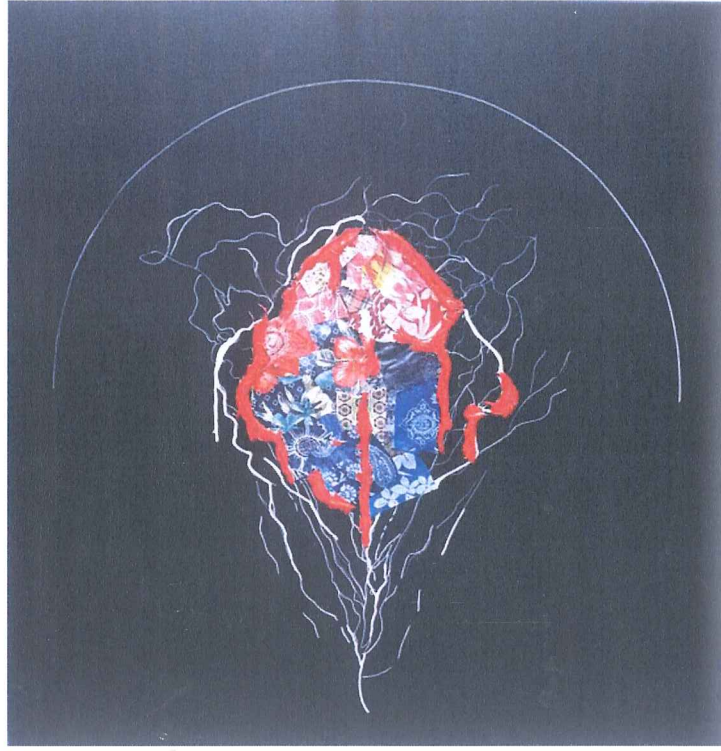
Resim 71: Gökçe Oflu, "vajina" 2012, 100x100cm.

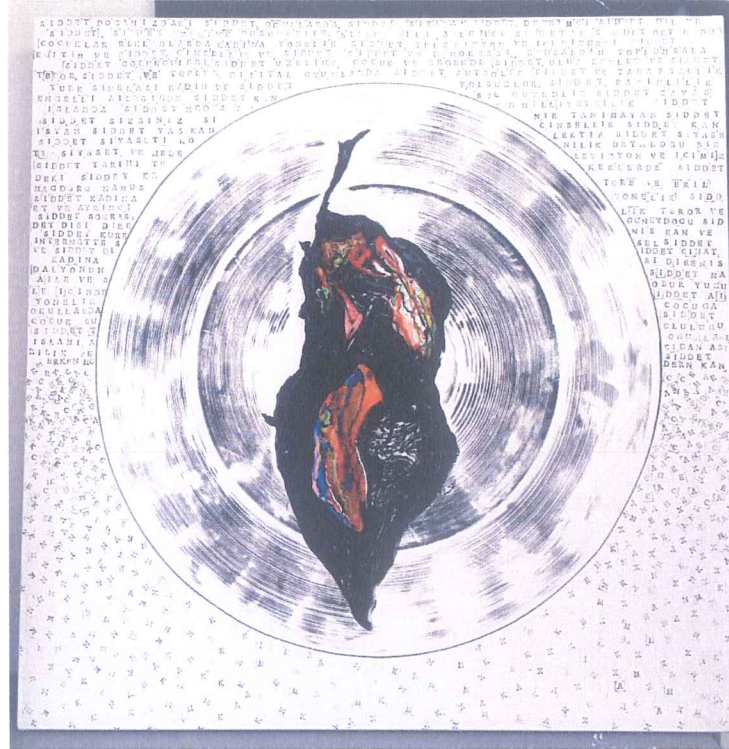
Resim 72: Gökçe Oflu, "vajina" 2012, 100x100 cm.

Resim 73: Gökçe Oflu, "organik" 2012, 25x30 cm.

Resim 74: Gökçe Oflu, "geleceği duyumsamak" 2017, 100x100 cm.

Resim 75: Gökçe Oflu, "İsimsiz" 2018, 100x100 cm.

Resim 76: Gökçe Oflu, "İsimsiz" 2018, 100x100 cm.

Resim 77: Gökçe Oflu, "İsimsiz" 2018, 100x100 cm.